

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 4/2'2017

(видається з 1994 року)

ISSN 2409-1944

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних і юридичних наук

Наказ Міністерства освіти і науки України від 21 грудня 2015 р. №1328 (економічні науки), Наказ Міністерства освіти і науки України від 11 липня 2016 р. № 820 (юридичні науки). Реєстраційне свідоцтво серії КВ № 21620-11520ПР від 12 жовтня 2015 р.

Журналу присвоєно міжнародний ідентифікаційний номер ISSN 2409-1944 та включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Академією муніципального управління та Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішнє і зовнішнє рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії внутрішніх справ України (Протокол № 10 від 20 квітня 2017 року) та Вченою Радою Академії Муніципального

Управління (Протокол № 19 від 20 квітня 2017 року). Повний або частковий передрук матеріалів журналу допускається лише за згодою редакції. Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 24.04.2017

Формат 60/84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: 01001, м. Київ, вул. Хрещатик, 44

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua

Суб'єкт видавничої
справи

© "Аналітик", 2017
© "Економіка. Фінанси. Право",
2017

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес
центр"

Керівник редакційної колегії з економічних наук:

Даций Олександр Іванович, д.е.н., професор, в.о. ректора Академії муніципального управління, Заслужений працівник освіти України

Заступник керівника редакційної колегії з економічних наук:

Бутинець Тетяна Анатоліївна, д.е.н., професор, професор кафедри економіко-правових дисциплін Національної академії внутрішніх справ

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Невелєв Олександр Михайлович, д.е.н., доцент, завідувач кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності та адміністративного менеджменту Академії муніципального управління

Вініченко Ігор Іванович, д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії та економіки сільського господарства Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

Іванюта Василь Фалімонович, д.е.н., доцент, професор кафедри бізнес-адміністрування та зовнішньоекономічної діяльності Полтавського університету економіки і торгівлі

Клименюк Микола Миколайович, д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту Академії муніципального управління

Кондрашихін Андрій Борисович, д.е.н., доцент, завідувач кафедри державних та місцевих фінансів Академії муніципального управління

Корецька Світлана Олександрівна, д.е.н., доцент

Манцевич Юрій Миколайович, д.е.н., доцент, завідувач секретаріату Комітету Верховної Ради України з питань будівництва, містобудування і житлово-комунального господарства

Потишняк Олена Миколаївна, д.е.н., доцент, професор кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка

Прушківський Володимир Геннадійович, д.е.н., професор, перший проректор Запорізького національного технічного університету

Сук Петро Леонідович, д.е.н., доцент, професор кафедри бухгалтерського обліку і аудиту Національного університету біоресурсів і природо-користування України

Ткаченко Сергій Анатолійович, к.е.н., доцент, виконуючий обов'язки ректора Вищого навчального закладу «Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»

Царенко Оксана В'ячеславівна, д.е.н., доцент, завідувач кафедри обліку і аудиту Академії муніципального управління

Керівник редакційної колегії з правових наук:

Константинов Сергій Федорович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри адміністративної діяльності НАВС

Шеф-редактор:

Головач Володимир Володимирович, к.ю.н., голова правління Аудиторської фірми "Аналітик", Заслужений юрист України

Випусковий редактор:

Куцяк Олександр Анатолійович

Заступник редакційної колегії з правових наук:

Лоцихін Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, декан юридичного факультету Академії муніципального управління, Заслужений економіст України

Члени редакційної колегії з правових наук:

Баймуратов Михайло Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Маріупольського державного університету, заслужений діяч науки і техніки України

Бичкова Світлана Сергіївна, д.ю.н., професор, заступник начальника кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

Василинчук Віктор Іванович, д.ю.н., професор, професор кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України

Глушков Валерій Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач спеціальною кафедрою № 1 Національної академії Служби безпеки України, заслужений юрист України

Джужа Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, головний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України

Кампо Володимир Михайлович, к.ю.н., доцент, громадський діяч, заслужений юрист України

Клименко Олена Вікторівна, к.ю.н., доцент, доцент кафедри теорії, історії держави і права та конституційного права Академії муніципального управління

Кононенко Леонід Минович, к.ю.н., професор, професор кафедри муніципального, цивільного та адміністративного права Академії муніципального управління

Копан Олексій Володимирович, д.ю.н., професор, провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування навчально-наукового інституту № 1

Литвин Олександр Петрович, к.ю.н., професор, професор кафедри публічно-правових дисциплін Університету сучасних знань

Луць Володимир Васильович, д.ю.н., професор, завідувач відділу проблем приватного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України

Озерський Ігор Володимирович, д.ю.н., доцент, професор кафедри кримінального права та правосуддя Запорізького національного університету, академік міжнародної кадрової академії, відмінник освіти України, радник юстиції

Приходько Христина Вікторівна, к.ю.н., професор, доцент кафедри муніципального, цивільного та адміністративного права Академії муніципального управління

Фрицький Юрій Олегович, д.ю.н., професор, професор кафедри теорії, історії держави і права та конституційного права Академії муніципального управління

ЗМІСТ

Є.І. МАСЛЕННИКОВ, В.І. КРАВЧЕНКО. Фактори трансформації національної економіки в умовах європейської інтеграції	4
О.Ю. ЖАМ, А.О. КАЦАН. Особливості та необхідність аналізу грошових потоків на підприємстві	7
С.В. ВОЛОШИНА. Вектори наукової проблематики ефективного управління людським капіталом підприємства	11
С.А. ТКАЧЕНКО. Підвищення ефективності діяльності персоналу функції планомірної (єдиної) економічної діагностики	16
Л.І. ТЕЛИШЕВСЬКА, К.І. ХІСАМІЄВА. Засади оцінювання фінансової стійкості підприємства	18
Л.В. СТРІЛЬЧУК, Ю.І. СТРІЛЬЧУК. Вплив банківського кредитування на розвиток малого та середнього бізнесу в Україні	21
В.А. СМОЛЯК. Європейський контекст розвитку страхового ринку України	24
О.М. ШЕПТУХА, А.Ю. ЛАПТЄВА. Фінансування підприємств житлово-комунального господарства України	28
Г.С. ГРИГОР'ЄВ, С.О. ДОЦЕНКО. Грошово-кредитне регулювання сукупного попиту в умовах глобалізації економіки	32
Л.Д. КОСТАКОВА. Систематизація методів обліку витрат та калькулювання собівартості продукції	36
А.І. ЛИТВИНОВ. Фінансова кооперація як шлях розв'язання проблеми забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств фінансовими ресурсами	39
Т.Е. ГОРОДЕЦЬКА, В.О. КОРНІВСЬКА, Г.Р. МИКОЛАЄНКО. Системи оподаткування доходів фізичних осіб у зарубіжних країнах	44
В.Д. ГОРБАЧЕНКО, В.С. ШВАГІРЕВА. Фактори впливу на конкурентоспроможність виробничих підприємств	49
А.А. БРОЯКА. Сучасні проблеми забезпечення продовольчої безпеки України та шляхи їх вирішення ...	52
Ш.Т. МУСАЕВ. Роль и значение нефтяной стратегии в развитии внешнеэкономических связей Азербайджана	59

МАСЛЕННИКОВ

Євген Іванович
evgenmaslennikov@ukr.netд.е.н., доцент, професор
кафедри економіки та
управління, Одеський
національний університет
імені І.І. Мечникова

УДК 330.341

ФАКТОРИ ТРАНСФОРМАЦІЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В
УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ
ІНТЕГРАЦІЇFACTORS TRANSFORMATION OF THE
NATIONAL ECONOMY IN THE
EUROPEAN INTEGRATION

КРАВЧЕНКО

Вадим Ігорович
www.yucc@yandex.uaстудент Економіко-правового
факультету, напряму підготовки
"Облік і аудит", Одеський
національний університет імені
І.І. Мечникова

У статті визначенні основні групи факторів які впливають на трансформаційні процеси у державі. Розглянутий вплив факторів на національну економіку.

В статье определении основные группы факторов влияющих на трансформационные процессы в государстве. Рассмотрено влияние факторов на национальную экономику.

The article defining the main groups of factors that affect the transformation processes in the country. The influence factors on the national economy.

Ключові слова: економіка, трансформаційні процеси, європейська інтеграція, фактори, розвиток, експорт, імпорт, прогрес

Ключевые слова: экономика, трансформационные процессы, европейская интеграция, факторы, развитие, экспорт, импорт, прогресс

Keywords: economy, transformation processes, European integration, factors, development, export, import, progress

ВСТУП

Трансформація Української економіки спричинена інтеграцією до Європейського союзу, це потребує визначення факторів які впливають на економічний клімат в державі. Так у науковій літературі цьому питанню присвячено праці таких українських науковців, як В. Базилевич, В. Гесць, Н. Гражевська, С. Мочерний, А. Чухно [1]. та інші. Заслужують на увагу дослідження науковців з інших посткомуністичних країн, перед якими стояли схожі з Україною завдання перебудови економіки та країн "близького зарубіжжя", автори яких узагальнили практику соціально-економічних перетворень у ряді європейських країн, зокрема: Л. Абалкін, А. Антошевський, А. Колодій, К. Ковальчик, Л. Бальцерович та інші. У літературі є багато точок зору з приводу факторів які впливають на трансформаційні процеси у державі, але біль розповсюдженими є розділ факторів на зовнішні та внутрішні.

МЕТОЮ СТАТТІ є дослідження основних факторів які впливають на трансформацію національної економіки.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

При дослідженні теоретичних питань інформаційну базу склали праці відомих вчених, фахівців-

практиків щодо трансформації економічної системи країни, статті періодичних видань.

РЕЗУЛЬТАТИ

Українська економіка почала свою трансформацію у зв'язку з інтеграцією до Європейського союзу. Так структурна реформація економіки проходить під впливом сукупності факторів. Фактори які впливають на структурі зміни економіки слід ділити на внутрішні та зовнішні [2]. На класифікацію внутрішніх факторів є різні точки зору, найбільш розповсюдженою є точка зору, що їм притаманні ряд базових факторів. Так до базових факторів відносять: науково-технічний прогрес, удосконалення виробничих потужностей, зміна індивідуальних та суспільних потреб та розвиток виробничих зв'язків тощо.

Кожна група цих індикаторів має різний вплив на структурні зміни національної економіки, також слід відмітити їх дія на економіку є не постійною та змінюється в залежності від прийнятої економічної політики в державі. Так на сьогоднішньому етапі трансформації національної економіки найбільш суттєвими є фактори, які пов'язані з природно-кліматичними умовами та впровадженням європейських стандартів. До цієї групи факторів відносять: нормативно-правове забезпечення, накопиченні нау-

кові, інтелектуальні та матеріальні цінності. Україна найбільша за площею держава у Європі та має десяту частину запасу чорнозему у світі, біль ніж 44% території України займає чорнозем. Також на території України містяться великі запаси природних ресурсів: природного вугілля, залізної руди, марганцевої руди та колійної солі. Так забезпеченість України природними ресурсами дає змогу ефективно розвивати внутрішнє виробництво.

Національна економіка забезпечена природними ресурсами, з точки зору дії на структуру економіки це позитивний фактор, але потрібно зауважити, що сам по собі фактор не гарантує позитивний вплив на економіку. Основним завданням держави є не тільки володіння цими ресурсами а і ефективне його використання.

На даному етапі розвитку Україна не використовує весь природний потенціал яким володіє. Це пов'язано з вибраною економічною політикою в державі. Також слід пам'ятати, що Україна починаючи з 1991 року переходила від планової до ринкової економіки, що супроводжувалось становленням нових інституціональних систем управління державою. Так 1991 року був обраний курс на розвиток аграрного сектору економіки, який діє і по тепер, це засвідчує структура експорту держави, в якому переважає продукція рослинного походження. Так при економічному прогнозуванні слід виходити з того, що з ростом рівня технологічного розвитку знижується залежність від природних ресурсів.

Велике значення на структурні пропорційні зміни національної економіки має науково-технічний прогрес (НТП). Наука давно вже розвинулась до великої галузі, та стала структуроутворюючим фактором економіки. Вплив цього фактору багатогранний, так збільшення впливу науки на виробництво не лише підвищить ефективність виробництва, а й залучить більшу кількість інвестицій. Впровадження досягнень НТП позволит

сформувати прогресивну структуру виробництва. Це дасть змогу скоротити затрати на виготовлення продукції, часткову чи повну автоматизацію виробництва, що у свою чергу спричинить звільнення трудових ресурсів та перерозподіл їх до сфери послуг, що позитивно вплине на розвиток соціальної структури економіки.

Дія НТП як структуроутворюючого фактора економіки проявлятися через ряд напрямків: швидкий розвиток науки і техніки, збільшення кількості наукових діячів, збільшення витрат на сферу науки, збільшення ролі наукомісткої промисловості і створення нових професій. Проведений аналіз дії НТП на розвиток української економіки показав низку проблем. По- перше рівень розробки та впровадження розробок НТП залишається низьким. По- друге не достатнє фінансування наукової сфери, що спричиняє відсталість національних розробок в порівнянні з світовими. В третій як моральна так і фізична застарілість основних засобів на підприємствах України. Із-за цих факторів національна продукція залишається не конкурентоспроможною на світовому ринку, та матеріалоемною.

Також слід виділити серед внутрішніх факторів як впливають на формування структури національної економіки є індивідуальні потреби людей. Його суть полягає в всебічному розвитку людини, що служить критерієм формування потреб, які впливають на попит. Є потреби які завжди залишаються та прагнуть покращення рівня та якості життя людини. Так досвід світового економічного розвитку дозволяє зробити висновок, що економічна сила держави все більше залежить від збільшення вкладень в кожен конкретну людину. Отже внутрішні фактори повинні сприяти розвитку національного виробництва, за рахунок науково-технічного прогресу, та орієнтуватися на покращення якості життя громадян своєї держави.

Таблиця 1

Розвиток світової економіки

Світовий об'єм виробництва	2014	2015	2016
США	3,4	3,1	3,2
Німеччина	1,8	1,9	1,9
Канада	2,5	1,2	1,5
Франція	0,2	1,1	1,1
Італія	-0,3	0,8	1,0
Україна	1,9	-0,6	0,9
Обсяг світової торгівлі (товари і послуги)			
Імпорт			
Країни з розвинутою економікою	3,5	4,3	3,4
Країни з ринком, що формується і країни, що розвиваються	3,7	0,5	3,0
Експорт			
Країни з розвинутою економікою	3,5	3,4	2,5
Країни з ринком, що формується і країни, що розвиваються	3,1	1,7	3,8

Зовнішні фактори впливу на трансформацію національної економіки визначаються станом світової економіки і економіки тих держав, які є стратегічними партнерами України, також процеси світової

економіки та майбутнім вступом України до Європейського союзу. Позитивний вплив росту світової економіки на розвиток України пов'язано з тим, що зріс попит на ресурси якими володіє держава.

Найбільший вплив на національну економіку здійснює динаміка загальносвітової економічної системи. Так по даним МВФ динаміка росту світової економіки остається позитивною. Динаміка розвитку світової економіки за даними [3] представлено в табл. 1.

Виходячи з даних по об'єму виробництва у всіх держав спостерігається ріст обсягів виробництва, що

свідчить про розвиток світової економічної системи. Це також ознаменує збільшення експортно/імпортних відносин між державами. Так для України це дасть змогу змінити негативне сальдо зовнішньоторговельний балансу.

Зовнішньоторговельний баланс України за 2005-2016 роки за даними [4] представлено в табл. 2.

Таблиця 2

Зовнішньоторговельний баланс України з 2005 по 2016 роки

Номінальний ВВП, за рік	Експорт товарів і послуг, % ВВП		Імпорт товарів та послуг, % ВВП		Сальдо (експорт- імпорт), % ВВП	
2005	441452	227252 51.5%	-223555	-50.6%	+3697	+0,8
2006	544153	253707 46.6%	-269200	-49.5%	-15493	-2,8
2007	720731	323205 44.8%	-364373	-50.6%	-41168	-5,7
2008	948056	444859 46.9%	-520588	-54.9%	-75729	-8,0
2009	913345	423564 46.4%	-438860	-48.0%	-15296	-1,7
2010	1082569	549365 50.7%	-580944	-53.7%	-31579	-2,9
2011	1316600	707953 53.8%	-779028	-59.2%	-71075	-5,4
2012	1408889	717347 50.9%	-835394	-59.3%	-118047	-8,4
2013	1454931	681899 46.9%	-805662	-55.4%	-123763	-8,5
2014	1566728	770121 49.2%	-834133	-53.2%	-64012	-4,1
2015	1979458	1044541 52.8%	-1084016	-54.8%	-39475	-2,0
2016	2383182	1174625 49.3%	-1323127	-55.5%	-148502	-6,2

Отже сукупність внутрішніх та зовнішніх факторів сильно впливає на розвиток національної економіки, визначає її основні тенденції та структурні зміни. Сучасний етап трансформації української економіки є кризовий, так- як обраний курс на інтеграцію з Європейським союзом потребує реформ як у внутрішній так і у зовнішній політиці держави.

ВИСНОВКИ

Отже на трансформаційні процеси національної економіки впливають фактор внутрішнього та зовнішнього макроекономічного середовища. Їх вплив різноманітний, починаючи з потреб кожної людини закінчуючи відносинами України з іншими державами. Сьогодні в Україні проводяться трансформаційні процеси, які потребують відповідної фінансової підтримки. Прийнятий на 2017 рік державний бюджет є дефіцитним, тому він потребує зовнішньої підтримки. Також ключовою тенденцією зміни структури національної економіки є перехід до нових європейських стандартів виробництва (ISO). Так, як національні стандарти якості є застарілими та не відповідають сучасним нормам по екології. Це дасть змогу державі підвищити рівень виробництва національного продукту, шляхом підвищення якості та зменшення матеріалоемності продукції за допомогою оновлення основних засобів на підприємствах та впровадження досягнень науково-технічного прогресу.

Список використаних джерел

1. Чухно А.А. Модернізація економіки та економічна теорія // Економіка України. – 2012. – № 10. – С. 24-33

2. Гражевська Н.І. Еволюція сучасних економічних систем: навч. посіб. / Н.І. Гражевська; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К.: Знання, 2011. – 287 с.

3. Міжнародний валютний фонд [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/russian/index.htm>

4. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua>

5. Побережець О.В. Теоретико-методологічні та практичні засади дослідження системи управління результатами діяльності промислового підприємства: [моногр.] / О.В. Побережець. – Херсон: Видавництво: Грінь Д.С., 2016. – 348 с.

6. Масленніков Є.І. Методологічні та практичні засади дослідження системи управління фінансовою стійкістю промислового підприємства [моногр.] / Є.І. Масленніков. – Одеса: Прес-кур'єр, 2015. – 316 с.

7. Maslennikov E.I. Strategic assessment of the financial sustainability of the industrial enterprise: [Електронний ресурс] / E.I. Maslennikov // Економіка: реалії часу. – 2014. – № 6 (16). – С. 111-115. – Режим доступу: <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/No6/111-115.pdf>.

8. Побережець О.В. Ідентифікація та класифікація нематеріальних активів та проблеми їх визначення: [Електронний ресурс] / О.В. Побережець, К.В. Іванова // Економіка: реалії часу. – 2012. – № 2 (3). – С. 98-104. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2012/No2/98-104.pdf>.

ЖАМ

Олена Юрїївна
0977194499@ukr.net

УДК 336

ОСОБЛИВОСТІ ТА НЕОБХІДНІСТЬ
АНАЛІЗУ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ НА
ПІДПРИЄМСТВІ

КАЦАН

Анастасія Олексіївна
Cat_sun@ukr.netFEATURES AND NECESSITY OF CASH
FLOW ANALYSIS AT THE
ENTERPRISEк.е.н., викладач, Національний
авіаційний університетстудент, Національний
Авіаційний університет

Дана стаття присвячена розгляду та дослідженню основних особливостей аналізу грошових потоків на підприємстві. Розглянута необхідність проведення фінансового аналізу підприємства. В статті наведені основні аспекти актуальності та практичної доцільності використання аналізу грошових коштів.

Данная статья посвящена рассмотрению и исследованию основных особенностей анализа денежных потоков на предприятии. Рассмотрена необходимость проведения финансового анализа предприятия. В статье приведены основные аспекты актуальности и практической целесообразности использования анализа денежных средств.

This article is devoted to consideration and research of the main features of the cash flow analysis at the enterprise. The need for financial analysis of the enterprise is considered. The article presents the main aspects of the relevance and practical expediency of using the analysis of funds.

Ключові слова: грошові кошти, грошові потоки, фінансовий аналіз, прибутковість, ефективне управління, економічний аналіз

Ключевые слова: денежные средства, денежные потоки, финансовый анализ, прибыльность, эффективное управление, экономический анализ

Keywords: cash, cash flow, financial analysis, profitability, effective management, economic analysis

ВСТУП

У більшості випадків, основною метою будь-якої господарської діяльності є отримання економічної вигоди у формі прибутку. А прибутковість підприємства досить суттєво залежить від ефективності його діяльності, від раціональності прийняття рішень, від актуальності інформації, на основі якої приймаються управлінські рішення. Ефективне управління підприємством суттєво залежить від характеристики фінансового стану підприємства, за умови проведення фінансового аналізу.

Фінансовий аналіз являє собою процес дослідження основних результатів діяльності підприємства та його стану з метою його подальшого ефективного розвитку, а також виявлення резервів підвищення його ринкової вартості.

Фінансове благополуччя будь-якого суб'єкта господарювання нерозривно пов'язане із грошовими коштами, незалежно від його місцезнаходження, виду діяльності або ж галузі. Відсутність необхідного мінімального запасу грошових коштів, або ж їх надлишок є показниками незадовільного фінансового стану підприємства. В будь-кому з цих випадків підприємство має збитки, причини їх можуть бути різноманітними і саме за допомогою аналізу грошових потоків можливо встановити ці причини та ліквідувати їх.

Питання аналізу грошових потоків розглядали як українські так і зарубіжні вчені, серед яких: Ф.Ф. Бутинець, В.К. Савчук, В.О. Шевчук, Г.Г. Кірей-

цев, А.І. Бланк, Я.В. Соколов, Г.Г. Кірейцев, І.О. Тарасенко, Н.М. Любенко, Л.А. Брейнстайн, Ю.С. Цал-Цалко, О.Д. Литвиненко, Н.І. Приходько, Л.В. Нападівська, Дж.К. Ван Хорн, Є. Брігхем, Е. Нікхбахт, Т. Райс та інші економісти.

МЕТА РОБОТИ – визначення та дослідження особливостей аналізу грошових потоків на підприємстві, висвітлення ключових моментів важливості та доцільності використання такого аналізу.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною базою даної роботи є: наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet та нормативно-законодавчі акти. При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу.

РЕЗУЛЬТАТИ

Однією з основних умов стабільного фінансового стану підприємства є надходження такої кількості грошових коштів, що здатна забезпечити покриття його поточних зобов'язань. Тож відсутність необхідної мінімальної кількості грошових коштів свідчить про фінансові труднощі підприємства. А у випадку, коли на підприємстві фіксується надмірна величина грошових коштів, то це свідчить про те, що реально підприємство несе збитки, пов'язані з інфляцією і знеціненням грошей. Тому виникає необхідність оцінити раціональність управління грошовими коштами на підприємстві[1].

Зазвичай, при оцінці діяльності підприємства враховується в першу чергу саме його абсолютні показники прибутку або коефіцієнти прибутковості тих, чи інших активів. Але, варто зауважити, що на показники прибутковості може впливати досить багато різних факторів, які можуть не враховуватись та суттєво переколювати загальний результат.

Так, зазвичай показники прибутковості та рентабельності є основними при проведенні аналізу і досліджуючи абсолютні показники операційного, валового і чистого прибутку та відносні коефіцієнти прибутковості активів, власного капіталу, операційної рентабельності якнайкраще висвітлюється стан діяльності підприємства. Та варто зауважити, що на величину прибутку також суттєво впливає те, який саме метод обліку доходів і витрат використовується на підприємстві. Також наявність прибутку не є гарантією того, що підприємство не має заборгованостей та дефіциту грошових коштів.

І.О. Тарасенко і Н.М. Любенко в своєму навчальному посібнику зазначають, що значення грошових потоків у діяльності підприємства визначається рядом положень і наводять основні з них [2]:

1. Грошові потоки обслуговують господарську діяльність підприємства майже в усіх її аспектах. Ефективно організовані грошові потоки підприємства є передумовою досягнення високих фінансових результатів господарської діяльності.

2. Фінансова стійкість підприємства визначається тим, наскільки різні види грошових потоків синхронізовані між собою як за обсягами, так і в часі. Завдяки високому рівню такої синхронізації відбувається суттєве прискорення реалізації стратегічних цілей розвитку підприємства.

3. Підвищення ритмічності операційного процесу підприємства виконується завдяки ефективному формуванню грошових потоків. Будь-який збій при здійсненні платежів негативно впливає на формування виробничих запасів сировини і матеріалів, рівні продуктивності праці, реалізації готової продукції тощо. А ефективно організовані грошові потоки підприємства підвищують ритмічність операційного процесу, тим самим забезпечують зростання обсягів виробництва та реалізації продукції.

4. За допомогою раціонально організованих грошових потоків скорочується потреба у позиковому капіталі, так як раціонально використовуючи грошові потоки забезпечується ефективне використання власних фінансових ресурсів, сформованих із внутрішніх джерел та зменшується залежність темпів розвитку підприємства від залучених кредитів.

5. Грошові кошти – важливий фінансовий інструмент, що може бути задіяний для забезпечення прискорення обороту капіталу підприємства. Цьому сприяє скорочення тривалості виробничого і фінансового циклів, що досягається в процесі результативного управління грошовими потоками, а також зниження потреби у капіталі, що обслуговує господарську діяльність підприємства. При ефективному управлінні грошовими потоками прискорюється оборот капіталу і завдяки цьому підприємство забезпечує зростання суми генерованого у часі прибутку.

6. Наявність необхідної кількості грошових коштів знижує ризик неплатоспроможності підприємства. Навіть у підприємств, що успішно здійснюють свою діяльність і генерують достатню суму прибутку, неплатоспроможність може виникати як наслідок незбалансованості різних видів грошових потоків у часі.

7. Також аналіз і організація грошових потоків дозволяють підприємству отримувати додатковий прибуток, який генерується безпосередньо його грошовими активами. Це зумовлено ефективним використанням тимчасово вільних залишків коштів у здійсненні фінансових інвестицій. Високий рівень синхронізації надходжень і виплат коштів за обсягом і у часі дозволяє знизити реальну потребу підприємства в поточному і страховому залишках коштів, що обслуговують операційний процес.

Підсумовуючи вищесказане, можна стверджувати, що правильно проведений аналіз грошових коштів підприємства є запорукою чіткої організації їх використання, а також вірного спрямування грошових потоків, задля формування інвестиційних ресурсів для здійснення фінансових операцій, що є джерелом прибутку підприємства.

Як зазначає у своєму підручнику Цал-Цалко Юзеф Сигізмундович, саме з вивчення динаміки надходжень, видатків та формулювання чистого грошового потоку починається аналіз руху грошових коштів. Це дає змогу розкрити та охарактеризувати тенденції розвитку обсягів господарської діяльності в цілому і за окремими об'єктами щодо доходів, витрат та фінансових результатів, а також їх збалансованості в часі.

Також паралельно оцінюються зміни показників у просторі за джерелами грошових потоків (окремі постачальники, покупці, податкові платежі, витрати на соціальні потреби, види оплати праці, банківські установи, сегменти ринку, структурні підрозділи)[5].

Основним інформаційним джерелом для проведення аналізу грошових потоків є Форма №3 фінансової звітності «Звіт про рух грошових коштів», хоча також можливо отримати окремі дані про джерела і напрямки використання коштів з інших форм фінансової звітності, а саме із Балансів та Звітів про прибутки і збитки. Про пріоритетність використання саме Звіту про рух грошових коштів для оцінки ефективності управління свідчить також той факт, що даний звіт прямо не пов'язаний з обліковою політикою підприємства, що дає можливість висвітлювати об'єктивні дані, такі дані, що не були сформовані під впливом особливостей політики підприємства.

Наведена у попередніх абзацах інформація підкреслює необхідність використання в аналізі саме Звіту про рух грошових коштів, який може дати відповіді на такі запитання[3]:

1. Яким чином були створені та використані грошові кошти в господарській діяльності?

2. Як були використані грошові кошти, що були отримані в результаті господарської діяльності?

3. Як були використані грошові кошти, отримані в результаті випуску нових облігацій або продажу звичайних акцій?

4. Як були отримані кошти, що були інвестовані в оновлення виробничих потужностей?

5. Яким чином виконується виплата боргу або кошти якого походження використовуються для викупу привелізованих акцій?

6. Як фінансується ріст інвестицій?

7. Яка причина того, що при наявності прибутку стан наявності грошових коштів гірший, ніж у минулому періоді?

Тож такий звіт надає розгорнуту інформацію не тільки про джерела формування і напрямки використання коштів, а також дозволяє оцінити оптимальність величини і структури грошових потоків в залежності від тих завдань, що пов'язані з розвитком економічної діяльності підприємства.

Згідно із НПС(б)О 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» звіт про рух грошових коштів - звіт, який відображає надходження і вибуття грошових коштів протягом звітного періоду в результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності [4]. Такі зміни відображаються таким чином, щоб була можливість визначити взаємозв'язок між залишками грошових коштів на початок і кінець звітних періодів.

При складанні фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності підприємства можуть обрати спосіб складання звіту про рух грошових коштів за прямим або непрямим методом із застосуванням відповідної форми звіту [4]. Кожний із цих методів має свої переваги та недоліки і те, який із них буде обраний, залежить від поточних управлінських завдань, побажань інвесторів та рекомендацій експертів.

При складанні звіту прямим методом передбачається відображення валових позитивних і негативних грошових потоків, а також джерел їх надходження на напрямів використання. Таким чином можна в достатній мірі достовірно оцінити ефективність управління капіталом, досліджуючи такі показники, як: чистий дохід від реалізації продукції, основні виробничі та адміністративні витрати, динаміка дебіторської та кредиторської заборгованостей тощо.

На нашу думку, недоліком такого методу є те, що в такому звіті не розкривається інформація щодо того, яким чином фінансовий результат може залежати від величини оборотного капіталу.

Непрямий метод характеризується тим, що при ньому обліковується прибуток або збитки підприємства та шляхом його послідовного коригування, визначається чистий рух грошових коштів. Показники прибутку або збитку підсумовується з витратами, що не мають прямого відношення до руху грошових коштів. Також, в корегуванні враховуються поточні активи та короткострокові зобов'язання підприємства, зміни у складі запасів, дебіторської та кредиторської заборгованостей, доходів і витрат, пов'язаних з інвестиційною та фінансовою діяльністю.

За допомогою даного методу можна простежити, яким саме чином капітал перетворюється у активи і фонди, який існує зв'язок між структурою чистого прибутку і певними коригування в структурі

оборотного капіталу і яким чином результати фінансово-господарської діяльності підприємства в одному напрямку можуть впливати на результати діяльності в інших.

Також ефективним методом аналізу грошових потоків виступає коефіцієнтний аналіз, за допомогою якого вивчаються їх рівні, відхилення від планових показників, а також розраховуються коефіцієнти ефективності використання грошових коштів.

Такий аналіз надає інформацію про можливість підприємства генерувати необхідну величину вхідних грошових потоків задля підтримки платоспроможності. Якість грошового потоку визначається не тільки його складом, але й показниками ритмічності, синхронності надходження та витрачання коштів, ефективності грошових потоків тощо [6].

Кожний з наведених методів аналізу грошових потоків підприємства дозволяє управлінням підприємств мати чітке розуміння того, які саме фінансові операції були здійснені за звітний період та їх обсяг. Також можна отримати дані, що можуть бути актуальними при оцінці ефективності управління і дозволяють покращити його ефективність.

ВИСНОВКИ

Тож аналіз грошових потоків є одним із основних елементів в аналізі фінансового стану підприємства. Але основна його цінність полягає не тільки в тому, що він дає можливість з'ясувати чи вдалося організувати управління грошовими потоками таким чином, щоб у будь-який момент на підприємстві була оптимальна кількість грошових коштів. Важливим є те, що за результатами такого аналізу можна побудувати ефективне управління грошовими потоками підприємства, яке сприяє формуванню додаткових інвестиційних ресурсів для здійснення фінансових інвестицій, які є джерелом прибутку.

Розглянуті у статті методи можуть бути застосовані при проведенні такого аналізу. Прямий, непрямий і коефіцієнтний методи є сучасними і доступними інструментами вивчення структури капіталу організації, оцінки якості управління фінансовими потоками та інвестування у виробництво.

Список використаних джерел

1. Г.Г. Кірейцев Фінансовий менеджмент – підручник. Житомир: ЖІТІ, 2001. – 440 с.
2. Тарасенко І.О. Фінанси підприємств: підручник / І.О. Тарасенко, Н.М. Любенко. – К. – КНУТД, 2015. – 360 с.
3. Брейнстайн Л.А. Б51 Анализ финансовой отчетности: теория, практика и интерпретация: Пер. с англ./Научн. Ре. Перевода чл.-корр. РАН И.И. Елисеева. Гл. редактор серии проф. Я.В. Соколов. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 624с.: ил. (Серия по бухгалтерскому учету и аудиту).
4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>
5. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз /

Ю.С. Цал-Цалко - К.: Центр навчальної літератури, 2008. – 556 с.

6. Опорний конспект лекцій з дисципліни «Фінансовий аналіз». Для студентів, які навчаються за напрямом підготовки 6.030508 «Фінанси і кредит»

галузі знань 0305 «Економіка та підприємництво» (усі форми навчання)/ ХТЕІ КНТЕУ; [Кафедра фінансів; Укладачі: Литвиненко О.Д., Приходько Н.І.]. – Х.: РВВ ХТЕІ КНТЕУ, 2011. – с. 110.

ВОЛОШИНА

Світлана Василівна

voloshyna@donnuet.edu.ua

к.е.н., доцент, Донецький
національний університет
економіки і торгівлі імені
Михайла Туган-Барановського
(м. Кривий Ріг)

УДК 658.015

ВЕКТОРИ НАУКОВОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

VECTORS OF SCIENTIFIC ISSUES REGARDING EFFECTIVE HUMAN CAPITAL MANAGEMENT AT THE ENTERPRISE

Стаття присвячена визначенню наукових прогалів у галузі теоретико-методологічного дослідження ефективного управління людським капіталом підприємства. З урахуванням проблематики формування, використання і розвитку людського капіталу в Україні обґрунтовано актуальні напрямки подальших наукових досліджень.

Статья посвящена определению научных пробелов в области теоретико-методологического исследования эффективного управления человеческим капиталом предприятия. С учетом проблематики формирования, использования и развития человеческого капитала в Украине обоснованы актуальные направления дальнейших научных исследований.

The article is concerned with defining the scientific gaps in the context of theoretical and methodological research of the effective human capital management at the enterprise. Taking into account the issues of the formation, usage and development of human capital assets in Ukraine, the up-to-date sectors of further scientific research are substantiated.

Ключові слова: людський капітал, мікрорівень, управління, ефективність, наукові прогалини

Ключевые слова: человеческий капитал, микроуровень, управление, эффективность, научные пробелы

Keywords: human capital assets, microlevel, management, efficiency, scientific gaps

ВСТУП

Забезпечення соціально-економічного прогресу в Україні в умовах глобального поширення економіки знань потребує розвитку та ефективного використання найціннішого ресурсу сьогодення – людського капіталу, який є генератором нових ідей і водночас їх провідником. Людський капітал суспільства, що вибирає в себе сукупність знань, досвіду, навичок і здібностей фізичних осіб, що беруть участь в діяльності галузей національної економіки, має особливості відтворення, характерні для певного періоду суспільного розвитку. Їх науково-практичне дослідження з метою створення умов для прогресивного і гармонійного розвитку сучасного трудівника, забезпечення конкурентоспроможності економіки є головною передумовою побудови дієвих програм управління людським капіталом на усіх економічних рівнях.

МЕТА РОБОТИ полягає у визначенні наукових прогалів та обґрунтуванні напрямків сучасного теоретико-методологічного дослідження ефективного управління людським капіталом на мікрорівні.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічним підґрунтям дослідження виступають загальнонаукові і спеціальні методи (порівняння, узагальнення, типології, абстракції, аналізу, синтезу, аналогії), системний та історико-

логічний підходи, пов'язані з реалізацією теорії людського капіталу. Результати дослідження отримані на базі використання положень сучасної економічної теорії та статистичної звітності державних установ (Державної служби статистики України, Державної казначейської служби України, Міністерства економічного розвитку та торгівлі України).

РЕЗУЛЬТАТИ

У визначальній мірі процеси ефективного формування, використання і розвитку людського капіталу відбуваються завдяки державним соціальним інвестиціям, основним джерелом яких є державний бюджет країни.

Аналіз динаміки державних соціальних видатків за 2008-2016 рр. (рис. 1) показав, що з початком посткризового відновлення національної економіки в Україні відбувається постійне зростання обсягів інвестицій у людський капітал. Стагнація 2013 р. і друга хвиля рецесії у 2014 р., яка була посилена відомими військово-політичними подіями, викликали деяке уповільнення, а в подальшому й інвестиційний спад в країні. Останній було подолано вже у 2015 р., перш за все за рахунок реформування системи соціального захисту і соціального забезпечення населення.

Між тим, загальна частка інвестицій в людський капітал у державному бюджеті країни була нестійкою

при загальній тенденції зменшення у посткризовому періоді (рис. 2). Так, у 2016 р. порівняно з 2008 р. частка таких інвестицій скоротилася з 34,2% до 29,7%. Причому у складні часи економічної і

військово-політичної кризи (2008-2009 рр., 2014 р.) відносний рівень таких інвестицій був значно вищим, ніж у наступні періоди посткризового відновлення.

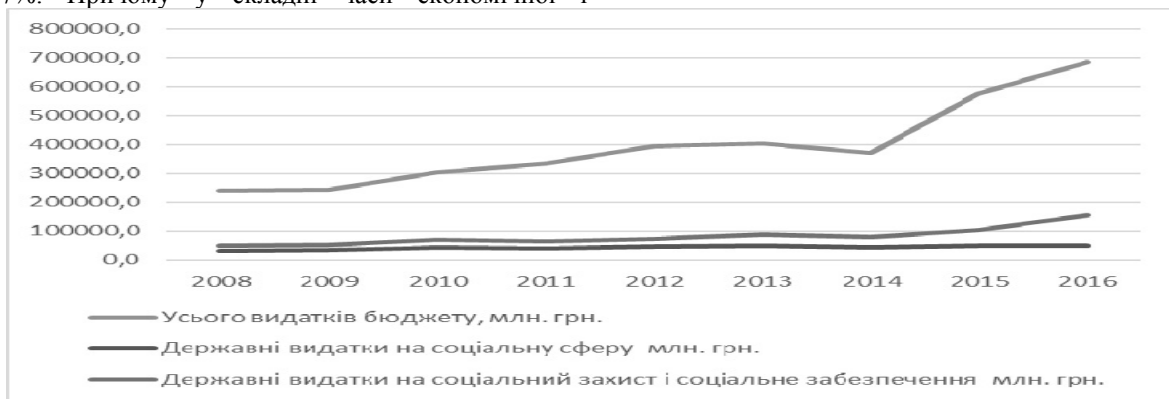

Рис. 1. Динаміка державних соціальних видатків в Україні у 2008-2016 рр. як джерела формування людського капіталу на макрорівні, млн. грн. [складено за [1]]

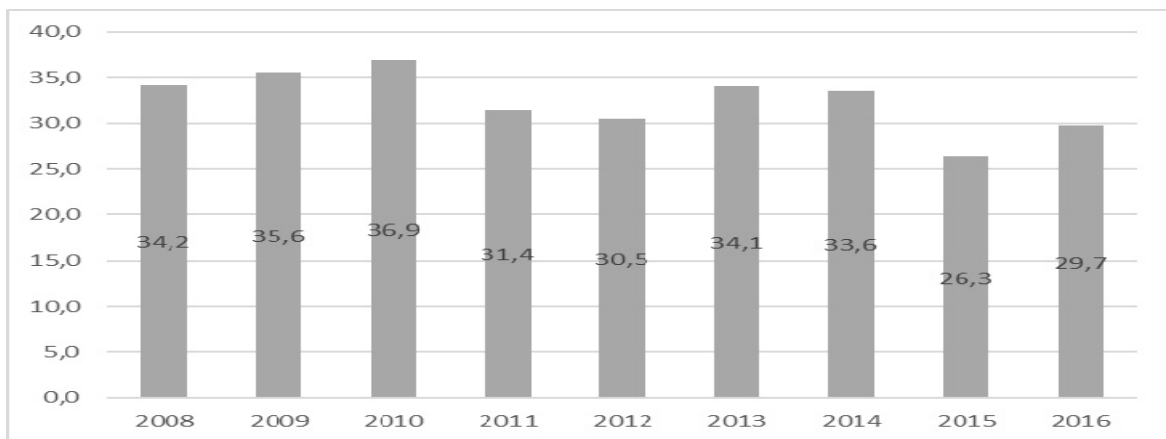

Рис. 2. Динаміка загальної частки інвестицій на соціальну сферу і соціальний захист й соціальне забезпечення населення України у 2008-2016 рр., % до загальних видатків державного бюджету [складено за [1]]

Аналіз видового складу соціальних видатків державного бюджету України (рис. 3) показав на те, що соціальний розвиток забезпечувався переважно через систему соціального захисту і соціального забезпечення, що слабо пов'язано з результатами трудової діяльності та умовами для забезпечення її ефективності. Водночас частка інвестицій на освіту знизилася з 8,9% у 2008 р. до 4,8% у 2016 р., частка інвестицій у охорону здоров'я – з 3,1% до 1,8%, частка інвестицій у духовний і фізичний розвиток – з 1,2% до 0,7%. Причому на 2016 рік припадають найменші рівні трьох вище названих видів соціальних інвестицій, сумарний рівень яких в останньому році досліджуваного періоду становив 54,5% від початко-

вого рівня. Така ситуація спричиняє погіршення показників здоров'я населення усіх вікових груп, посилює інтенсивність трудової міграції, істотно скорочує чисельність осіб, що навчаються на виробництві, спонукає до зростання періодичності підвищення кваліфікації персоналу підприємств тощо.

Додавання до цього аналізу динаміки реальної заробітної плати і продуктивності праці в країні (рис. 4) засвідчило на те, що в посткризових умовах ефективність використання людського капіталу знижується, у тому числі й за рахунок несформованості належних мотиваційних установок.

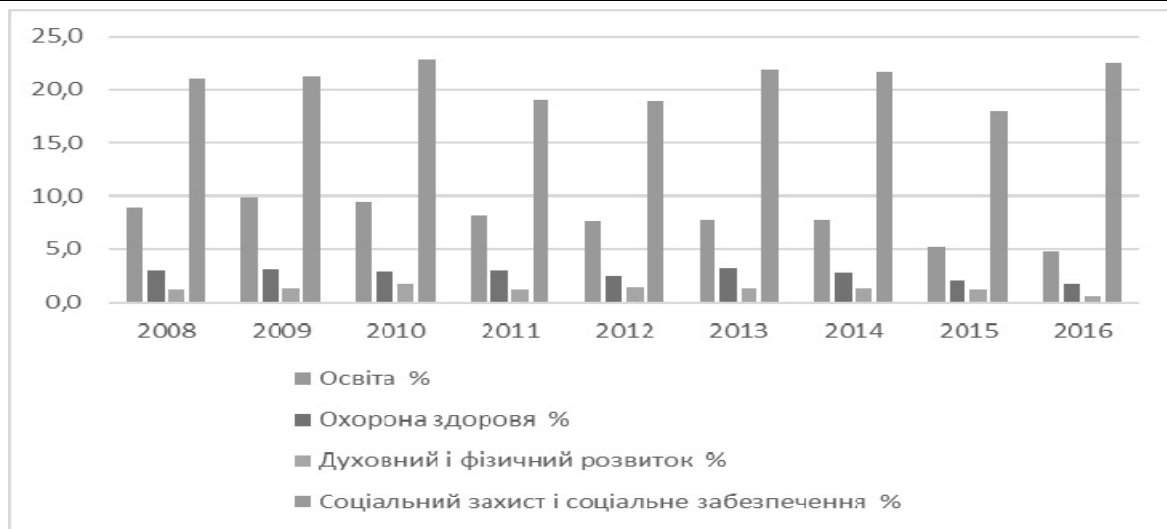

Рис. 3. Динаміка частки окремих видів інвестицій на соціальну сферу, соціальний захист і соціальне забезпечення населення України у 2008-2016 рр., % до загальних видатків державного бюджету [складено за [1]]

Рис. 4. Динаміка темпів зміни продуктивності праці і реальної зарплатної плати в Україні у 2008-2015 рр., % [складено за [2; 3]]

Як наслідок, продуктивність праці в Україні відстає від рівня розвинутих країн у 4-6 разів, від країн СНД (Росія, Азербайджан, Білорусь, Казахстан) – у 1,7-2,5 рази [4, с. 237].

Основними причинами таких негативних тенденцій є поширення не виправдано низької оплати праці, неефективна система професійного навчання та кадрового розвитку, незадовільна ситуація щодо охорони здоров'я і безпеки праці, недостатність обсягів інвестицій у формування необхідних складових людського капіталу, невикористання менеджерів економічних систем різних рівнів кількісних підходів до обґрунтування віддачі від цих інвестицій тощо.

Разом це свідчить про вкрай низький потенціал для формування характеристик людського капіталу країни на усіх економічних рівнях та неможливість лише за рахунок державних інвестицій забезпечити його розвиток та високу віддачу.

Низькі якісні та кількісні характеристики людського чинника означають довготривалу втрату конкурентоспроможності національної економіки, що гальмує реалізацію Україною стратегії щодо європейської інтеграції.

Трансформація відносин в українському суспіль-

стві, що відповідає ринковим принципам господарювання, вимагає перенесення центра прийняття управлінських рішень на мікроекономічний рівень, де вони безпосередньо реалізуються, до того ж переважно за рахунок власних коштів підприємств. За цих умов нагальним науковим завданням є обґрунтування концептуальних основ економіко-соціального управління ринковою поведінкою підприємств щодо ефективного формування, використання і розвитку людського капіталу. Соціалізація людського чинника виробництва при одночасному забезпеченні доходності людського капіталу є запорукою побудови ефективної соціально орієнтованої економіки в Україні та її відповідності стандартам, чинним у глобальних євросистемах.

Практична важливість зазначених питань обумовлена також тим, що ускладнення завдань, які вирішуються вітчизняними підприємствами в сучасних умовах загострення конкуренції і прискорення НТП, потребує зростання інвестицій в людський капітал при одночасному розширенні їх складу. Мова йде не лише про підготовку висококваліфікованої робочої сили, здатної вирішувати стратегічні завдання розвитку підприємств, але й про створення умов для безпечної праці, збереження

здоров'я, культурне збагачення, стабільність трудових колективів тощо.

Тому оцінка нинішніх і майбутніх обсягів і структури людського капіталу підприємств, ефективності відповідних інвестицій є важливим економічним завданням менеджменту, вирішення якого вимагає існування обґрунтованих методологічних підходів і методичного інструментарію. У свою чергу, відсутність достовірної оцінки людського капіталу може призвести до неможливості управління підприємством, дезорієнтує вище керівництво, гальмує розвиток виробництва, знижує активність і продуктивність діяльності.

Вивчення світової наукової думки показало, що дослідження людського капіталу виокремилося в самостійний напрям у 60-ті роки минулого століття завдяки таким науковцям як Т. Шульц і Г. Беккер (обидва лауреати Нобелівської премії за даний напрям), Х. Боуен, Е. Денісон, Дж. Кендрик, Ф. Махлуп, Я. Мінсер, М. Блауг, Г. Псахаропулос, Л. Туроу, Б. Вейсброд, Б.Л. Хансен та іншим, які створили теорію людського капіталу і розробили методологічну базу відповідних досліджень.

Протягом 90-х років минулого століття і до теперішнього часу в Україні з проблематики формування та розвитку людського капіталу на різних економічних рівнях було захищено близько сорока дисертацій, з них менше десятка – докторських, у той час як в інших країнах науковий інтерес до подібних питань є на порядок вищим. Проблема формування, використання і розвитку людського капіталу в сучасних умовах трансформації національної економіки України приділяється значна увага з боку вітчизняних науковців, серед яких доктори наук О. Грішнова, О. Бородіна, Н. Верхоглядова, В. Антонюк, Н. Ушенко, О. Захарова та кандидати наук Я. Дуткевич, В. Андріанова, О. Головінов, О. Голіков, Г. Зелінська, А. Кудлай, Л. Тертична, Н. Перепелиця, Д. Маляр, О. Соколова, Т. Харчук, Г. Лич, М. Ажажа, О. Левчук, Г. Прошак, І. Дунаєв, І. Куревіна, О. Кошулько та інші.

Звертає на себе увагу й той факт, що у сучасних дослідженнях людського капіталу переважають теоретичні (політекономічні) напрямки, а серед напрямків практичної економіки увага науковців сконцентрована на вивченні людського капіталу на макро- і мезорівнях. До того ж більшість науковців розглядають лише окремі його складові, серед яких переважає освіта. У той же час слабо дослідженими є здоров'я, безпека праці, мобільність та інші, розвиток яких також потребує суттєвих (т.зв. соціальних) інвестицій і вивчення закономірностей їх здійснення та особливостей оцінювання.

Отже, з огляду на перелік сучасних соціально-економічних завдань, що реалізуються на мікрорівні, категорія «людський капітал» потребує змістовного доопрацювання на основі обґрунтування цілісного набору складових даного капіталу, визначення повноважень керуючої системи на кожному

економічному рівні, ключових факторів кожного з рівнів господарювання.

У свою чергу, нагальність доопрацювання концептуальних засад людського капіталу обумовлює потребу подальшого розвитку методичного інструментарію його оцінювання на мікрорівні, який відстає від потреб практики, зокрема методики оцінювання окремих видів інвестицій в людський капітал, їх індивідуальної і сукупної віддачі та ін. Відсутність результативних методик не дозволяє підприємцям діагностувати віддачу від вкладених коштів у цей найважливіший ресурс, потенціал якого постійно зростає. А обмеженість прогнозних методів оцінки характеристик людського капіталу підприємств призводить до існуючої невизначеності об'єктів інвестування, запізнення у реалізації окремих соціальних програм і як наслідок – до зниження конкурентоспроможності людських ресурсів і підприємства загалом.

Таким чином, з урахуванням існуючих наукових прогалин у галузі формування, використання і розвитку людського капіталу в Україні та з позицій системності забезпечення ефективного управління людського капіталу підприємства потребують реалізації у майбутньому наступні напрямки дослідження:

- трансформація концепції людського капіталу в умовах глобалізації соціально-економічних процесів;
- удосконалення структурно-змістовної композиції людського капіталу підприємства відповідно до сучасних умов суспільного виробництва;
- розробка теоретичної моделі управління людським капіталом підприємства;
- розвиток сучасної парадигми конкурентоспроможності людського капіталу підприємства;
- розробка архітектури інструментарію управління людським капіталом підприємства;
- удосконалення методичних підходів до оцінювання характеристик людського капіталу підприємства та ефективності його використання;
- розвиток методичних підходів до оцінювання конкурентоспроможності людського капіталу підприємства;
- розробка функціональної моделі взаємодії різнорівневих факторів розвитку людського капіталу підприємства;
- удосконалення концепції збалансованого оцінювання розвитку людського капіталу підприємства та організаційно-економічного механізму її впровадження;
- розвиток методичного інструментарію оцінювання впливу людського капіталу на соціально-економічний розвиток підприємства;
- визначення типів стратегії розвитку людського капіталу підприємства в контексті забезпечення його конкурентоспроможності і зниження соціальних ризиків;
- розробка науково-практичних рекомендацій щодо визначення пріоритетів управління людським капіталом та реформування відповідних сфер діяльності підприємства тощо.

ВИСНОВКИ

Отже, розв'язання наукової проблеми ефективного управління людським капіталом потребує системного підходу, з дослідженням усієї сукупності ключових факторів і має бути докладно обґрунтованим для низового економічного рівня. Саме підприємства є найефективнішими виробниками цього капіталу, оскільки здійснюють розвиток персоналу відповідно до майбутніх потреб виробництва, а також володіють достовірною інформацією про перспективні напрямки соціальних інвестицій.

Список використаних джерел

1. Висновки щодо виконання Закону України «Про державний бюджет України» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/>

[news/organi-v-kompetencii-mfu/derzhavna-kaznachejska-sluzhba-ukraini](http://www.minfin.gov.ua/news/organi-v-kompetencii-mfu/derzhavna-kaznachejska-sluzhba-ukraini)

2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

3. Продуктивність праці та продуктивність капіталу [Електронний ресурс] / Міністерство економічного розвитку та торгівлі України. – К., 2016 // Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=1fb1c0bf>

4. Заюков І.В. Продуктивність праці в контексті забезпечення інноваційного розвитку економіки України [Електронний ресурс] / І.В. Заюков // Економіка: реалії часу. – 2015. – № 2 (18). – С. 236-242. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2015/n2.html>

ТКАЧЕНКО

Сергій Анатолійович
nukoblikaudit@inbox.ru

УДК 338.242.2:[65.012.122:338.43]

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ ФУНКЦІЇ
ПЛАНІРНОЇ (ЄДИНОЇ) ЕКОНОМІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИINCREASE THE EFFECTIVENESS OF THE PERSONNEL OF THE
SUBSYSTEM OF INTEGRATED (UNIFIED) ECONOMIC DIAGNOSTICS

к.е.н., доцент кафедри
обліку і аудиту, в.о.
ректора Вищого навча-
льного закладу «Міжна-
родний технологічний
університет «Миколаїв-
ська політехніка»

У статті обґрунтовано, увесь спектр проблемних питань щодо всебічного забезпечення в функціонально розвинутих системах стратегічного управління діяльністю підприємств та об'єднань ефективної діяльності персоналу підсистеми інтегрованої економічної діагностики має вирішуватися комплексно на основі системного підходу.

В статті доказано, весь спектр проблем по всесторонньому забезпеченню в функціонально розвинутих системах стратегічного управління діяльністю підприємств та об'єднаних ефективної діяльності персоналу підсистеми інтегрованої економічної діагностики повинен вирішуватися комплексно на основі системного підходу.

In the article the, the whole range of issues concerning comprehensive support systems to functionally advanced strategic management of businesses and organizations of effective the personnel integrated economic subsystem diagnostics complete – be decided based on the a systematic approach.

Ключові слова: діагностика, діяльність, найкращий, персонал, функція

Ключевые слова: диагностика, деятельность, оптимальный, персонал

Keywords: activity, economic diagnostics, optimization, personnel, subsystem

ВСТУП

Вивчення та узагальнення наявного на підприємствах і в літературних джерелах [1-10] та ін. досвіду формування функції економічної діагностики дозволяють зробити висновок про те, що в умовах системи стратегічного управління в діагностиці, як і в інших сферах економічної роботи, намітилися певні тенденції щодо спеціалізації. Зокрема, спеціалізація поділяє економіко-аналітичну роботу на наступні види: методологічні розробки, системні рішення, постановки завдань, написання програм, таке ін. Така спеціалізація вносить суттєві відмінності в функції, виконувані в системах стратегічного управління персоналом інтегрованої економічної діагностики, й в цих умовах правомірно вже говорити не про економістів взагалі або навіть економістів-аналітиків, а про економістів-аналітиків-методологів, економістів-аналітиків-системотехніків й навіть економістів-аналітиків-постановників завдань, інше.

МЕТА РОБОТИ

Змінюючи кваліфікаційний склад виконавців за функцією інтегрованої економічної діагностики на підприємствах, слід без сумніву прагнути до того факту, щоб рентабельність економіко-аналітичної роботи в сенсі її наукового рівня, результатів що досягаються, надійності та термінів була найвищою, а використання потенційних можливостей персоналу найбільшим. Йдеться про оптимізацію діяльності персоналу функції керування. У зв'язку із цим одним з генеральних питань організаційного забезпечення підсистеми інтегрованої економічної діагностики виступає розробка систем заходів, що забезпечують підпорядкування діяльності персоналу визначеним цілям, поставленим як перед підсистемою, так і перед системою управління

підприємством в цілому, та сприяють найбільш ефективному здійсненню діяльності в заданому напрямку.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретико-методологічним базисом науково-практичної статті виступає діалектичний метод і основні положення теорії діагностики та управління. У процесі дослідження знаходили використання наступні методи: абстрактно-логічний (для теоретико-методологічного узагальнення і формулювання висновків); монографічний (при дослідженні теоретичних та практичних методик діагностики й управління); економіко-статистичний, розрахунково-конструктивний, порівняльний (при оцінці стану діагностики в управлінні); групування (із метою характеристики практики діагностики в управлінні) і ін.

РЕЗУЛЬТАТИ

Прогресивними групами персоналу підсистеми інтегрованої економічної діагностики повинні бути нечисленні за складом висококваліфіковані фахівці із теоретико-методологічних розробок й планованих вирішень. Ключовим завданням економістів-аналітиків-методологів є розроблення або прив'язка типових методичних та інструктивних матеріалів з економічної діагностики на підприємстві, а також її організація виходячи із суми цілей підвищення ефективності виробництва і покращення якості роботи. Саме економісти-аналітики-методологи визначають напрямки і фронт роботи для іншого персоналу підсистеми. Тому, економіст-аналітик-методолог повинен глибоко знати сучасний стан теорії та практики інтегрованої економічної діагностики діяльності підприємств, досить добре розбиратися в економіці і організації виробництва, в плануванні та обліку, в положеннях і

цільях господарської діяльності, бути досить знайомим із можливостями сучасної обчислювальної техніки та принципами функціонально розвинутої обробки інформації і інше.

До числа провідних фахівців в підсистемі інтегрованої економічної діагностики поряд із економістами-аналітиками-методологами слід віднести економістів-аналітиків-системотехніків. Їх єдина задача – підготовка рішень загальносистемного характеру, зокрема розробка логічної структури бази даних підсистеми, складання схем інформаційних зв'язків блоків і комплексів завдань діагностики, розробка організаційно-технологічних схем вирішення завдань та формування вимог до паралельних функціональних підсистем систем стратегічного управління діяльністю підприємств (об'єднань) і таким, що забезпечують підсистемам й таке інше. Виконання цієї роботи вимагає від економістів-аналітиків-системотехніків відмінного знання методики єдиної економічної діагностики, широкої ерудиції як в інформаційних аспектах функції діагностики, так і в області організації технології обробки даних й ін.

Економісти-аналітики-постановники задач і програмісти представляють найчисленнішу частку персоналу системи (функції) інтегрованої економічної діагностики. До обов'язків цих фахівців входять розроблення та контроль за експлуатацією комплексів завдань функції. Економіст-аналітик-постановник завдань повинен добре знати методику інтегрованої економічної діагностики і сучасну практику її організації на об'єднаннях, розбиратися в особливостях інформаційного забезпечення завдань діагностики в системах стратегічного управління, знати не менше однієї алгоритмічної мови програмування, мати достатнє уявлення про можливості технічних засобів, за допомогою яких передбачається функціонально розвинути процес вирішення задач. Практика показує, що без відповідних знань інформаційних, програмних та технічних аспектів розробка коректних постановок аналітичних завдань неможлива та ін.

Досить важливі вимоги пред'являються до кваліфікації прикладних програмістів, що розробляють, зокрема, програми вирішення завдань функції діагностики. Ці фахівці повинні: вміти складати блок-схеми та програми, що реалізують будь-який алгоритм; оцінювати порівняльні можливості різних мов програмування стосовно до конкретних завдань; використовувати засоби програмування; вміти раціонально організувати трансляцію і налагодження програм, а також сам обчислювальний процес; оптимально використовувати можливості технічних засобів; вміти виділяти типові процедури при розробці конкретних програм; знати системи економетричного забезпечення машин електронних цифрових та багато чого ін. Бажаною умовою виступає знання прикладними програмістами принципів положень методики діагностики. Тільки за цієї умови, як свідчить сучасний досвід, досягається необхідне взаєморозуміння між програмістами і постановниками завдань діагностики й скорочується час розробки та налагодження програм. На більш пізніх стадіях економіко-аналітичних розрахунків при зростанні в технології вирішення завдань

діагностики ролі банку даних необхідним видається включення в організаційну структуру підсистеми інтегрованої економічної діагностики адміністратора банку даних підсистеми, основними функціями якого будуть визначення змісту базових масивів, забезпечення можливості роботи із базою даних різним користувачам, забезпечення схоронності базової інформації і інше. За умов використання у сфері управління виробництвом персональних машин електронних цифрових висуваються певні вимоги до користувачів підсистеми інтегрованої економічної діагностики. Вони повинні більш чітко організувати свою роботу, вміти алгоритмізувати сам хід вирішення завдань діагностики, ефективно використовувати ресурси обчислювальної техніки, та ін.

ВИСНОВКИ

Увесь комплекс проблем відносно всебічного забезпечення в системах стратегічного управління діяльністю підприємств та об'єднань ефективної діяльності персоналу підсистеми інтегрованої економічної діагностики має вирішуватися монолітно на основі систематизованого підходу. Переміщення у процесі проектування центру ваги досліджень в сторону використання можливостей людського компонента підсистеми керування - одна з важливих і неодмінних умов дієвості її організаційного забезпечення, а відповідно, й отримання заданого ефекту від розвинення системи економічної діагностики.

Список використаних джерел

1. Бородин, К.В. Комплексные методы финансовой диагностики: [Монография] / К.В. Бородин. - Воронеж: ВГУ, 2002. - 183 с.: таблиц.
2. Букреев, А.М. Диагностика и прогнозирование кризисных ситуаций на предприятии / А.М. Букреев. - Воронеж: ВГТУ, 1999. - 106 с.: табл.
3. Вартаков, А.С. Экономическая диагностика деятельности предприятия / А.С. Вартаков. - Москва: Финансы и статистика, 1991. - 78, [2] с.
4. Дмитриева, О.Г. Региональная экономическая диагностика / О.Г. Дмитриева. - СПб.: СПб. ун-т эконом. и финансов, 1992. - 272, [1] с.: ил.
5. Коява, Л.В. Методический подход и методы экономической диагностики предприятия / Л.В. Коява. - Новосибирск: НГАЭиУ, 2002. - 16 с.
6. Мусарский, М. М. Экономическая диагностика высших учебных заведений: (науч.-метод. аспект) / М.М. Мусарский.-М.: АСОУ, 2005.-61с.:ил.
7. Савицкая, Е.А. Продовольственная безопасность: вопросы теории и диагностики [Текст] / Е.А. Савицкая. - Тюмень, 2004. - 280, [1] с.: табл.
8. Савчук, В.П. Диагностика предприятия: поддержка управл. решений / В.П. Савчук. - М.: БИНОМ. Лаб. знаний, 2004. - 174, [1] с.: ил., таблиц.
9. Самыгин, Д.Ю. Диагностика развития сельского хозяйства региона / Д.Ю. Самыгин, Н.Г. Барышников. - М.: ИНФРА-М, 2014. - 136, [3] с.: ил., табл.
10. Экономическая диагностика: теория и методы / [Н.Н. Погостинская и др.]. - Нальчик: Эльбрус, 2000.- 319, [1] с.: ил., табл.

ТЕЛИШЕВСЬКА

Лідія Іванівна

УДК 336.64

ХИСАМІЄВА

Карина Ігорівна

carina.khisamieva@yandex.ru

ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ
ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ
ПІДПРИЄМСТВАFRAMEWORK FOR THE ASSESSMENT
OF FINANCIAL STABILITY OF
ENTERPRISE

к.е.н., доцент, професор,
старший викладач, кафедра
"Фінанси і кредит", Харківський
національний університет
будівництва та архітектури

студент, Харківський
національний університет
будівництва та архітектури

Статтю присвячено визначенню суті фінансової стійкості підприємства, охарактеризовано фактори впливу на фінансову стійкість. У статті розглянуто засади оцінювання фінансової стійкості підприємства.

Статья посвящена определению сущности финансовой устойчивости предприятия, охарактеризованы признаки и факторы влияния на финансовую устойчивость. В статье рассмотрены основы оценки финансовой устойчивости предприятия.

The article is devoted determination of essence of financial stability of the enterprise, described its factors influencing financial sustainability. The article discusses the framework for the assessment of financial stability.

Ключові слова: фінансова стійкість, показники оцінювання фінансової стійкості підприємства, якісні і кількісні методи оцінювання

Ключевые слова: финансовая устойчивость, показатели оценки финансовой устойчивости предприятия, качественные и количественные методы оценки

Keywords: financial stability indicators of financial stability evaluation, qualitative and quantitative evaluation methods

ВСТУП

Фінансова стійкість підприємства в нинішніх умовах нестабільної економіки, глобальної конкуренції, зростання невизначеності та зміни зовнішнього та внутрішнього середовища є необхідною передумовою його успішного функціонування. Фінансова стійкість є головним компонентом сталого розвитку підприємства і його конкурентною перевагою при залученні фінансових та інвестиційних ресурсів, пошуку перспектив розвитку, потенційних партнерів тощо [2; 3].

Гостра проблема досягнення і постійного підтримання фінансової стійкості та певної фінансової позиції підприємством викликала значний інтерес науковців. Ці питання досліджували такі вчені, як Е. Альтман, І. Балабанов, С. Бригхем, І. Бланк, Дж. Ван Хорн, І. Дем'яненко, В. Іванов, Т. Керанчук, М. Кизим, О. Тридід, Л. Шабліста, А. Шеремет та багато інших. Але в мінливих умовах господарювання України дослідження проблем фінансової стійкості підприємства потребує постійної уваги та поглиблення її теоретичних засад, що актуалізує ці дослідження.

МЕТА РОБОТИ полягає у дослідженні змісту та сутності фінансової стійкості підприємства та засад її оцінювання.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних

видань, ресурси Internet та нормативно-правові акти. При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Ефективність діяльності суб'єктів господарювання зумовлюється багато в чому станом їх фінансів, що й приводить до необхідності розгляду та оцінювання фінансової стійкості підприємства.

Відомо, що фінансова стійкість - складний багатогранний стан рахунків будь-якого підприємства, що гарантує його платоспроможність. В процесі господарювання фінансовий стан підприємства постійно змінюється. Тримання фінансової стійкості на належному рівні потребує наявності у достатній кількості власних фінансових ресурсів, яких, як правило, замало. Ефективне ж використання позикових фінансових ресурсів підприємство спрямовує на досягнення максимальної рентабельності капіталу, що знижує фінансову стійкість. Виникає потреба постійного кількісного її оцінювання не тільки на теперішній момент часу, а і на перспективу, удосконалюючи існуючі методи оцінювання.

Не існує єдиного підходу до визначення поняття «фінансова стійкість».

Визначення суті фінансової стійкості деякими авторами наведено в табл. 1.

Розгляд визначень різних вчених щодо сутності фінансової стійкості показало, що є спільні риси і

суттєві відмінності в інтерпретації фінансової стійкості підприємства. Слід погодитися з тим, що фінансова стійкість забезпечує стабільність діяльності підприємства. У довгостроковій перспективі стійкість підприємства обумовлюється його стабільним фінансовим станом, інвестиційним кліматом, виробничим процесом. Фінансова стійкість підприємства гарантує збереження його платоспроможності і кредитоспроможності.

Отже, фінансова стійкість - це здатність підприємства вільно маневрувати грошовими коштами, здатність до стабільності, платоспроможності, ліквідності, рівноваги між власними та

позиковими коштами, незалежністю від випадковостей ринкової кон'юнктури і партнерів, забезпечення безперервних процесів своєї операційної, фінансової та інвестиційної діяльності. Фінансова стійкість являється головною умовою життєдіяльності та основою стабільності стану підприємства.

На фінансову стійкість, що є комплексною категорією, впливають різноманітні фінансово-економічні фактори. Загальний висновок про фінансову стійкість підприємства повинен базуватися на результатах всебічного аналізу позитивних і негативних факторів. Найбільш загальні з них надано в табл. 2.

Таблиця 1

Підходи авторів до визначення поняття "фінансова стійкість"

Автор	Визначення
І. Бланк [2]	Характеристику стабільності фінансового стану підприємства, що забезпечується високою часткою власного капіталу в загальній сумі фінансових ресурсів, які використовуються.
Б. Грабовецький [3].	Гарантована платоспроможність, рівновага між власними та залученими засобами, незалежність від випадковостей ринкової кон'юнктури і партнерів, довіра кредиторів і інвесторів та рівень залежності від них, наявність такої величини прибутку, який би забезпечив самофінансування.
О. Кривицька [8].	Результат формування достатнього для розвитку
О. Крухмаль [9]	Передбачає здатність системи протистояти зовнішнім факторам впливу
Г. Савицька [6]	Здатність суб'єкта господарювання функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів і пасивів у внутрішньому та зовнішньому середовищі, яке змінюється, що гарантує його постійну платоспроможність і інвестиційну привабливість у межах допустимого рівня ризику.
А. Шеремет [11]	Забезпеченість запасів джерелами формування є суттю фінансової стійкості, а платоспроможність – її зовнішнім проявом.

Таблиця 2

Фактори впливу на фінансову стійкість підприємства

Позитивні	Негативні
Відсутність простроченої заборгованості по грошових зобов'язаннях	Збільшення собівартості одиниці виробленої продукції
Висока обіговість оборотних засобів	Наявність простроченої дебіторської заборгованості
Прискорення періоду інкасування дебіторської заборгованості	Несприятливе співвідношення між дебіторською і кредиторською заборгованістю
Зріст питомого грошового потоку на операційній діяльності	Низький рівень власного капіталу
Зріст рентабельності продаж	Сповільнення обіговості оборотних засобів
Висока питома вага власних джерел засобів	Зниження обсягу продаж
Достатність власного капіталу для фінансування поза оборотних активів і ліквідності частини оборотних активів	Високі темпи відволікання грошової маси у формуванні позаоборотних активів при відсутності стабільних джерел

Комплектність фінансової стійкості полягає в тому, що в ній відображається рівень фінансового стану та фінансові результати підприємства, його здатність виконувати свої зобов'язання та забезпечувати подальший стійкий фінансовий розвиток при збереженні кредитоспроможності і відносній незалежності від змін внутрішніх та зовнішніх факторів [1].

У сучасних умовах необхідним елементом у механізмі забезпечення фінансової стійкості підприємства є її оцінка та аналіз. Оцінювання фінансової стійкості підприємства передбачає проведення об'єктивного аналізу величини і структури активів і пасивів підприємства, визначення

на цій основі його фінансової стабільності і незалежності [4].

Як фінансово-економічна категорія фінансова стійкість виражається системою відносних і абсолютних показників, що залежать від завдань аналізу і тлумачення поняття «фінансова стійкість». В першу чергу, для оцінки фінансової стійкості підприємства необхідно дослідити абсолютні показники, що дозволить визначити тип його фінансової стійкості. Чітко оцінюють фінансову стійкість такі показники, як наявність власних оборотних коштів (ВОК), наявність власних і довгострокових джерел (ВД), загальна величина формування запасів (ЗД). Розрахувавши ці показники,

можна визначити достатність джерел на покриття запасів, що в свою чергу характеризує фінансовий стан підприємства.

На наступному етапі оцінки фінансової стійкості підприємства відбувається розрахунок відносних показників – системи коефіцієнтів, аналіз яких полягає в оцінюванні їх зміни щодо теоретично обґрунтованого рівня (оптимального або критичного) та динаміки змін за попередні періоди.

Кількісний метод, а саме метод коефіцієнтів, є важливою частиною оцінки фінансової стійкості підприємства. Він надає значну кількість інформації про стан підприємства, проте досить не повну. За допомогою кількісного методу неможливо в повному обсязі оцінити стан підприємства та діагностувати причини порушень, які відбулися в русі його капіталу. Тому повинно активно відбуватися оцінювання фінансової стійкості підприємства за допомогою якісних показників, які дають можливість оцінити ефективність залучення, розміщення та використання фінансових ресурсів. Найбільш інформативні аналітичні висновки формуються в результаті зіставлення темпових показників, зокрема, співвідношення темпів зростання активів і пасивів, а також їх елементів[5].

Перспективи розвитку й забезпечення стійкого фінансового стану підприємств полягають не тільки у прийнятті відповідних рішень щодо зміни характеру їх діяльності, а й у коригуванні зазначених тактичних і стратегічних цілей на окремому підприємстві та їх ефективному виконанні[7].

Для прийняття стратегічних рішень, з метою розкриття причинно-наслідкових зв'язків між рівнем фінансової стійкості підприємства та чинниками, які його формують, необхідний стратегічний аналіз фінансової стійкості. Для його здійснення запропоновано використовувати інтегральний показник фінансової стійкості – $I_{\text{фс}}$, що є функцією багатьох змінних, які відображають внутрішній фінансовий потенціал, та інтегральний показник впливу зовнішнього середовища на фінансову стійкість – $I_{\text{зс}}$ [7].

Аналіз фінансової стійкості за вказаними інтегральними показниками дає можливість сформувати комплексну оцінку стійкості фінансової системи підприємства і на її основі приймати стратегічні фінансові рішення.

ВИСНОВКИ

Фінансова стійкість являється основою виживання і стабільного стану підприємства в ринкових умовах господарювання. Її необхідно розглядати як комплексну категорію, що відображає рівень фінансового стану та фінансових результатів підприємства, здатність виконувати свої зобов'язання та забезпе-

чувати розвиток діяльності. Її оцінювання дає можливість виявити, наскільки підприємство готове до погашення своїх боргів і відповісти на запитання, наскільки воно є незалежним з фінансового боку, зростає чи зменшується рівень цієї незалежності, а також чи відповідає стан активів і пасивів підприємства завданням його фінансово-господарської діяльності. Засади оцінювання фінансової стійкості передбачають визначення відносних та абсолютних, темпових та інтегральних показників. Останні необхідні для прийняття стратегічних рішень для успішної діяльності підприємства.

Список використаних джерел

1. Абрамова І.М. Управління запасом фінансової стійкості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zt.knteu.kiev.ua/files/2014/2\(73\)/uazt_2014_2_7.pdf](http://zt.knteu.kiev.ua/files/2014/2(73)/uazt_2014_2_7.pdf)
2. Бланк И.А. Финансовый менеджмент: учебный курс. – К.: Ника-Центр; Эльга, 2001. – 528 с.
3. Грабовецкий Б.Є. Економічний аналіз. – 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/15840720/ekonomika/ekonomichni_y_analiz_-_grabovetskiy_bye
4. Гапак Н.М. Особливості визначення фінансової стійкості підприємства / Н.М. Гапак, С.А. Капштан // Серія Економіка. Випуск 1. - 2014. - №42. - 191-196.
5. Єлєцьких, С.Я. Оцінювання фінансової стійкості підприємства на основі темпових показників ефективності його розвитку / С.Я. Єлєцьких // Економічний аналіз: зб. наук. /ТНЕУ центр ТНЕУ “Економічна думка”, 2014. – Том 18. – № 1. – С. 183-187.
6. Савицкая Г.В. Экономический анализ: учебник / Г.В. Савицкая. – 11-е изд., испр. и доп. – М.: Новое знание, 2005. – 651 с. 4
7. Приймак І.І. Стратегічний аналіз фінансової стійкості підприємства / І.І. Приймак // Економіка та управління підприємством машино-будівельної галузі: проблеми теорії та практики, 2012, №3(19).- с.55-68.
8. Кривицька О.Р. Планування прибутку підприємства при визначенні стратегії його розвитку / О.Р. Кривицька // Фінанси України. – 2005. – С. 138-143.
9. Крухмаль О.В. Антикризове управління в забезпеченні фінансової стійкості банківської системи: монографія / О.В. Крухмаль, В.В. Коваленко. – Суми: УАБС НБУ, 2007. – 198 с.
10. Слободян, Н.Г. Аналіз і прогнозування фінансової стійкості підприємства в сучасних умовах / Н.Г. Слободян// Економічний аналіз: зб. наук. праць /ТНЕУ – Тернопіль. – 2014. – Том 18. – С. 239-245.
11. Шеремет О.О. Фінансовий аналіз: навч. посібн. / О.О. Шеремет. – К., 2005. – 196 с

СТРІЛЬЧУК

Любов Василівна
lvs9300@mail.ru

УДК 336.71

СТРІЛЬЧУК

Юлія Ігорівна
guliathebest@mail.ruВПЛИВ БАНКІВСЬКОГО
КРЕДИТУВАННЯ НА РОЗВИТОК
МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В
УКРАЇНІINFLUENCE OF THE BANK LENDING ON
THE DEVELOPMENT OF SME IN UKRAINEк.е.н., доцент, ДВНЗ «КНЕУ
імені Вадима Гетьмана»аспірант, ДВНЗ «КНЕУ імені
Вадима Гетьмана»

Стаття присвячена дослідженню впливу банківського кредитування на розвиток малого та середнього бізнесу в Україні.

Статья посвящена исследованию влияния банковского кредитования на развитие малого и среднего бизнеса в Украине.

The article is devoted to the influence of the bank lending on the development of SME in Ukraine.

Ключові слова: банківське кредитування, малий та середній бізнес

Ключевые слова: банковское кредитование, малый и средний бизнес

Keywords: bank lending to individuals, SME

ВСТУП

Важливою складовою підприємницької діяльності є малий та середній бізнес, який відіграє значну роль в економіці, забезпечуючи робочими місцями та відповідно доходом значну частину населення, а отже справляє вплив як на виробничу, так і на соціальну сферу. Проблемі розвитку малого та середнього бізнесу присвячено ряд праць вітчизняних науковців, проте питання впливу банківського кредитування на його розвиток потребує подальшого вивчення.

МЕТА РОБОТИ полягає у дослідженні впливу банківського кредитування на розвиток підприємств малого та середнього бізнесу в Україні.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У роботі використовуються такі методи дослідження як структурно-логічний, узагальнення, аналізу, порівняння.

РЕЗУЛЬТАТИ

Визначальна роль малого та середнього бізнесу обумовлена його значним впливом на економічний розвиток країни. Сучасні реалії економіки України свідчать про недостатній розвиток сегменту малого бізнесу та необхідність його розширення. Малий бізнес в Україні складає 85% від загальної кількості суб'єктів підприємницької діяльності (при 90-99% у розвинутих країнах). Разом з тим, частка малого бізнесу у ВВП України складає 10%, в той час, як у розвинутих країнах цей показник сягає 50-60%; частка у зайнятості – біля 20% при 50-80% в європейських країнах та США. Вплив малого бізнесу на зовнішньоекономічну діяльність є також незначним. Його частка в експорті складає лише 3-4% порівняно з іншими країнами світу. Частка малого та середнього бізнесу в експорті складає 31% у США та 50% у ЄС [1, с. 8]. У Китаї 65 % патентів та більше 80 % виробництва нової продукції, понад 50 % податкових надходжень та більше 60 % обсягу

експорту припадає на підприємства малого бізнесу [3, с. 124]. Отже, у країнах з високорозвинутою економікою малий та середній бізнес займає значну питому вагу в основних макроекономічних показниках, таких як ВВП, обсяг експорту.

У США розвиток малого бізнесу розпочався у період великої депресії, в умовах зниження обсягів виробництва, масового звільнення робітників, знецінення грошової одиниці. На початку 50-х років уряд держави почав формувати систему регулювання та підтримки малого бізнесу, в 1953 році було створено Американську адміністрацію підтримки малого бізнесу, яка протягом багатьох років здійснює технічну та фінансову підтримку бізнесменів-початківців [4].

В сучасних умовах малі та середні підприємства в Україні мають гостру потребу у фінансових ресурсах, вирішення якої залежить від доступності банківських кредитів. Причинами того, що банки неохоче кредитують підприємства малого і середнього бізнесу, стали невисока рентабельність цього напрямку кредитування для банків, недосконалість нормативно-правової бази, труднощі об'єктивної оцінки реального фінансового стану суб'єктів малого підприємництва, нестача ліквідного забезпечення кредитів, високі ризики неповернення кредитів, малоефективний механізм державних гарантій [2, с. 57]. Зважаючи на високий рівень ризику, банки уникають кредитування населення з таким цільовим призначенням як заснування малого чи середнього бізнесу. Тому для створення власного підприємства необхідно шукати інші джерела залучення капіталу.

З точки зору вже діючих підприємств основною проблемою є високі відсоткові ставки за кредитами, жорсткі вимоги банків до оцінки кредитоспроможності позичальника, забезпечення кредитів. Щодо останнього, банки віддають перевагу такому виду забезпечення як застава нерухомого майна, проте нерухомість у досліджуваних підприємствах пред-

ставлена незначною часткою в активах. В умовах сьогодні банки проводять виважену політику стосовно прийняття ризиків, що не сприяє довгостроковому кредитуванню, якого потребують підприємства малого та середнього бізнесу [7]. Розвиток даних підприємств залежить і від ряду інших чинників, у тому числі, купівельної спроможності населення та наявності попиту споживачів на продукцію. Пожвавлення попиту стимулює зростання пропозиції, а також посилення конкурентної боротьби серед учасників ринку. Важливе значення для формування у населення платоспроможного попиту відіграє банківське кредитування. Оскільки отримані позичальниками кошти спрямовуються безпосередньо на придбання товарів чи послуг на ринку, то банківське кредитування населення має значний вплив на розвиток торгівлі, а саме роздрібною, яка представлена, у тому числі, малими та середніми підприємствами.

Зростання платоспроможного попиту внаслідок банківського кредитування населення є стимулом для збільшення обсягів виробництва. Товаровиробники для підвищення конкурентоспроможності власної продукції прагнуть підвищити її якість, що може бути досягнуто за допомогою впровадження інноваційних технологій. Підприємства збільшують обсяги виробництва товарів і можуть при цьому використовувати ефект масштабу, що дозволяє розширити виробництво з незначним збільшенням витрат. Все це призводить до насичення ринку товарами, розширення асортименту та кращого задоволення постійно зростаючих потреб споживачів.

Описані процеси забезпечують також зростання кількості робочих місць і відповідно зростання рівня зайнятості внаслідок збільшення обсягів випуску продукції, створення нових підприємств, розвитку торгівлі та збільшення товарообороту. У свою чергу зростатимуть і податкові надходження до бюджету, що є позитивним вектором впливу банківського кредитування населення на економіку. Все перелічене вище призводить до зростання обсягу ВВП внаслідок кредитування банками населення, оскільки і розширення вже існуючого виробництва, і вихід на ринок нових підприємств, і розвиток торгівлі забезпечує збільшення даного показника.

Отже, банківське кредитування населення на придбання споживчих товарів має опосередкований вплив на окремі галузі економіки, сприяє пожвавленню кон'юнктури ринку, прискорює розвиток торгівлі, малого та середнього бізнесу.

Для розвитку малого та середнього підприємництва в Україні, враховуючи сучасні реалії, перш за все необхідні відповідні економічні умови та державна політика, спрямована на сприяння розвитку даного бізнесу [6]. Велике значення має також державна фінансова підтримка, передбачена чинним законодавством України, а саме [5]: часткова компенсація відсоткових ставок за кредитами, що надаються на реалізацію проектів суб'єктів малого і середнього підприємництва; часткова компенсація лізингових, факторингових платежів та платежів за користування гарантіями; надання гарантії та поруки за кредитами суб'єктів малого і середнього

підприємництва; надання кредитів, у тому числі мікрокредитів, для започаткування і ведення власної справи; надання позик на придбання і впровадження нових технологій; компенсація видатків на розвиток кооперації між суб'єктами малого і середнього підприємництва та великими підприємствами; фінансова підтримка впровадження енергозберігаючих та екологічно чистих технологій.

Окрема увага приділяється державою розвитку підприємств малого і середнього бізнесу у сфері інновацій, науки і промислового виробництва шляхом [5]: сприяння розвитку венчурного підприємництва; створення системи економічних стимулів для розвитку економіки на основі технологічних інновацій; передачі наукової продукції, створеної за рахунок бюджетних коштів, для її впровадження у виробництво; створення умов для залучення суб'єктів малого і середнього підприємництва до укладення договорів субпідряду у сфері інновацій та промислового виробництва; стимулювання залучення іноземних інвестицій і розвитку взаємовигідної міжнародної інноваційної співпраці; створення умов для поширення кооперації між суб'єктами малого і середнього підприємництва та великими підприємствами.

ВИСНОВКИ

Для розвитку малого та середнього підприємництва в Україні, враховуючи сучасні реалії, перш за все необхідні відповідні економічні умови та державна політика, спрямована на сприяння розвитку даного бізнесу. Досвід потужної державної підтримки малого і середнього бізнесу у країнах з розвинутою економікою заслуговує на увагу і може бути в певній мірі імплементований в Україні. Слід зазначити, що з метою розширення джерел фінансування доцільно буде активізувати державно-приватне партнерство у даній сфері та посилити підтримку підприємців на етапі створення бізнесу. Виконання передбачених вітчизняним законодавством напрямів активізації малого і середнього бізнесу забезпечить створення умов для його ефективного функціонування та інноваційної діяльності. Державна підтримка сприятиме також розвитку банківського кредитування малого та середнього підприємництва

Список використаних джерел

1. Андреев О.В. P2B краудлендинг как механизм кредитования малого бизнеса / О.В. Андреев, В.С. Жукова // Научные записки Международного гуманитарного университета. – 2016. – №26. – С. 8 – 12.
2. Варналий З.С. Микрокредитование малого предприятия / З.С. Варналий, С.Г. Дрига, Л.Л. Тарангул. – Ірпінь: НУДПСУ, 2008. – 144 с.
3. Гоголь Т.А. Світовий досвід розвитку малого бізнесу та його адаптація в Україні / Т.А. Гоголь. // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. – 2010. – №46. – С. 120–129.
4. Малый бизнес: США [Електронний ресурс] // Малый бизнес: Кредитование малого бизнеса – Режим доступа до ресурсу: <http://www.kreditbusiness.ru/usa.html>.

5. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні. Закон України від 22.03.2012 № 4618-VI

6. Стрільчук Ю.І. Вплив банківського кредитування населення на розвиток малого та середнього бізнесу в Україні [Електронний ресурс] / Ю.І. Стрільчук // Фінансове забезпечення інноваційних проектів малого та середнього бізнесу: глобальні виклики та українські реалії: зб. Матеріалів I Міжнародної науково-практичної конференції; 7

грудня 2016 року, м. Київ. – К.: КНЕУ, 2016. – Режим доступу: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/handle/2010/20830>

7. Стрільчук Ю.І. Окремі проблеми фінансування підприємств малого та середнього бізнесу в Україні [Електронний ресурс] / Ю.І. Стрільчук, Л.В. Стрільчук // Фінансове забезпечення інноваційних проектів малого та середнього бізнесу: глобальні виклики та українські реалії: зб. Матеріалів I Міжнародної науково-практичної конференції; 7 грудня 2016 року, м. Київ. – К.: КНЕУ, 2016. – Режим доступу: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/handle/2010/20829>

СМОЛЯК

Віктор Анатолійович
viktor.smoliak@m.hneu.edu.uaк.е.н., доцент, Харківський
національний економічний
університет імені Семена
Кузнеця

УДК 336.71.339

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОНТЕКСТ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ
УКРАЇНИEUROPEAN CONTEXT OF UKRAINIAN INSURANCE MARKET
DEVELOPMENT

Стаття присвячена висвітленню ключових тенденцій розвитку страхового ринку України та країн Європи. Встановлено місце України на європейському страховому ринку. Виявлено динаміку та фактори впливу на розвиток європейського страхового ринку. Визначено загальний рівень розвитку страхового ринку України.

Статья посвящена освещению ключевых тенденций развития страхового рынка Украины и стран Европы. Установлено место Украины на европейском страховом рынке. Выведено динамику и факторы влияния на развитие европейского страхового рынка. Определен общий уровень развития страхового рынка Украины.

The article is devoted to the coverage of key trends in the development of the Ukrainian and European insurance market. The place of Ukraine in the European insurance market is determined. Dynamics and factors of influence on the European insurance market development are identified. The general level of Ukrainian insurance market development is determined.

Ключові слова: страхування, страховий ринок, тенденції розвитку, страхові премії, рівень розвитку

Ключевые слова: страхование, страховой рынок, тенденции развития, страховые премии, уровень развития

Keywords: insurance, insurance market, trends of development, insurance premiums, level of development

ВСТУП

В умовах євроінтеграційних процесів страховий ринок відіграє важливу роль у формуванні ефективної системи захисту майнових інтересів страхувальників та покращення інвестиційного потенціалу страховиків. Тому висвітлення сучасних проблем функціонування та з'ясування загальних тенденцій розвитку страхового ринку України є актуальним для його подальшого ефективного функціонування. Фундаментальні теоретичні, методичні та прикладні аспекти дослідження розвитку страхового ринку представлені у працях багатьох видатних вітчизняних і зарубіжних вчених, таких як Н. Внукова, О. Гаманкова, О. Журавка, О. Залетов, О. Козьменко, С. Онишко, С. Осадець, Я. Шумелда, Т. Яворська та ін. Однак у наявних ґрунтовних наукових дослідженнях недостатньо уваги приділено питанням європейського вектору розвитку страхового ринку України.

МЕТА РОБОТИ – розробка теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо визначення рівня розвитку страхового ринку України в Європейському контексті.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною основою дисертаційної роботи є діалектичний метод пізнання, системний та історичний підходи, фундаментальні положення загаль-

ної економічної теорії, концепції сталого розвитку, теорії економічної ефективності, теорії фінансів. Інформаційну базу дослідження становлять нормативно-правові та законодавчі акти, монографічні дослідження та наукові публікації провідних вітчизняних і зарубіжних учених і практиків, статистичні матеріали та звітні дані Державної служби статистики України, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, матеріали інформаційно-аналітичних бюлетенів, ресурсів мережі Інтернет.

РЕЗУЛЬТАТИ

Характеризуючи сучасний стан страхового ринку України, варто зазначити, що Україна є країною з малорозвиненим ринком страхування. Такий висновок можна зробити з огляду на те, що вітчизняний страховий ринок займає всього 0,07% світового страхового ринку, 0,13% європейського страхового ринку, 3,3% страхового ринку Центральної та Східної Європи [1].

За даними Інституту страхової інформації [2] за розміром зібраних валових страхових премій Україна набагато відстає від провідних країн Європи і знаходиться приблизно на одному рівні зі Словаччиною, Словенією, Румунією та Хорватією (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика деяких країн Європи за обсягом зібраних страхових премій

Країна	Премії за ризи-ковими видами страхування, млн. дол. США	Премії зі страхування життя, млн. дол. США	Усього премій, млн. дол. США	Частка країни на європейському страховому ринку, %
Великобританія	115945	235321	351266	20,87
Франція	97759	172761	270520	16,07
Німеччина	136170	118475	254644	15,13
Італія	49443	145292	194735	11,57
Нідерланди	74100	21855	95956	5,70
Іспанія	38462	33012	71473	4,25
Румунія	1918	456	2374	0,14
Україна	2068	181	2249	0,13
Хорватія	1034	460	1494	0,09

Це підтверджує нерозвиненість страхового ринку України. Наприклад, обсяг страхових премій зі страхування життя у Князівства Ліхтенштейн в 14 разів більше ніж в Україні, проте населення України без урахування тимчасово окупованих територій в 1166 раз перевищує населення Князівства Ліхтенштейн.

З табл. 1 видно, що лідерами на європейському страховому ринку є Великобританія, Франція, Німеччина та Італія за обсягом зароблених страхових премій. Крім того, особливістю страхового ринку розвинених країн є те, що премії зі страхування життя в рази перевищують премії за ризиковими видами страхування, а страховий ринок країн, що розвиваються характеризується протилежною тенденцією.

Оскільки різні країни характеризуються різними обсягами ВВП та кількістю населення автором проаналізовано частку страхування у ВВП.

Частка страхування у ВВП розвинених країн Європи складає від 6 до 16% (Великобританія – 16%, Франція – 11%, Німеччина – 6,7%, Італія – 7,2%, Нідерланди – 9,4%, Швейцарія – 11%, Австрія – 6,1%), а фінансування медичних галузей низки країн досягає 20% [3].

За даними Інституту страхової інформації [2] розмір валових страхових премій на душу населення європейських країн-лідерів страхового ринку становить: Великобританія – 5511 дол., Франція – 4083 дол., Німеччина – 3144 дол., Італія – 3157 дол., Нідерланди – 5685 дол., Швейцарія – 8081 дол., Австрія – 2771 дол. В Україні цей показник становить 5,08 дол.

Незважаючи на низький рівень розвитку страхового ринку України існує тісний зв'язок українського страхового ринку з європейським. Страховий ринок України є інвестиційно привабливим для європейських інвесторів. Кількість страхових компаній з іноземними інвестиціями становить 94. Страхові компанії АХА (Франція) та Альянс (Німеччина) – світові лідери за розмірами доходів мають дочірні компанії в Україні.

Лідерами українського страхового ринку за розміром чистих страхових премій є страхові компанії Інгосстрах, АХА страхування (входить до АХА Group (Франція) та УНІКА (входить до UNIQA Insurance Group (Австрія) [3].

Частка іноземного капіталу в статутних капіталах страховиків у розрізі країн його походження в останні роки залишається без змін. Іноземний капітал на страховому ринку України представлений 30 країнами. Найбільшу частку в загальній сумі іноземного капіталу становить капітал Великобританії та Північної Ірландії (18,4%), США (12,8%), Польщі (11,3%), Кіпру (10,5%), Нідерландів (9,9%), Росії (9,8%), Австрії (8,0%) [4].

Розвиток українського страхового ринку досить суттєво залежить від стану європейського та світового страхового ринку. Економіка Єврозони, як і раніше характеризується масивними структурними недоліками деяких країн-членів, що, наприклад, характеризується великим обсягом непрацюючих кредитів на банківських балансах Греції, Італії та Португалії. Відповідно, очікується, що погашення продовжиться помірними темпами, і основним фактором зростання стануть зміни в приватному споживанні. Сумарний ВВП 28 країн Європейського Союзу в 2016 році виріс на 1,9%. Це трохи нижче, ніж у 2015 році, коли в країнах ЄС економіка виросла на 2,2%. У зв'язку зі зниженням темпів росту ВВП, реальне зростання страхових премій в країнах Європи істотно сповільнилося до 1,3% з 5,8% в 2014 році. В галузі ризикового страхування розвинені ринки були основними чинниками росту. Зростання було помірним (+ 1.5%), але це було значне поліпшення в порівнянні з попередніми роками застою [5].

Оцінюючи рівень розвитку страхового ринку України варто зазначити, що основними індикаторами є: сукупні обсяги премій та виплат, розміри статутних капіталів, активів та страхових резервів, частка страхування у ВВП країни, частка ризиків, що передаються в перестрахування. Вихідні дані сформовано за інформацією Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (табл. 2).

Таблиця 2

Показники рівня розвитку страхового ринку України

Рік	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Валові страхові премії, млн. грн.	23081,7	22693,5	21508,	28661,9	26767,3	29736,0	35170,3
Валові страхові виплати, млн. грн.	6104,6	4864,0	5151,0	4651,8	5065,4	8100,5	8 839,5
Статутний капітал, млн. грн.	14429,2	14091,8	14579,0	15232,5	15120,9	14474,8	12661,6
Загальні активи страховиків, млн. грн.	45234,6	48122,7	56224,7	66387,5	70261,2	60729,1	56075,6
Страхові резерви, млн. грн.	11371,8	11179,3	12577,6	14435,7	15828,0	18376,3	20257,7
Частка страхування у ВВП, %	2,1	1,7	1,6	2	1,7	1,5	1,5
Частка ризиків, що передаються в перестраховання, %	46,6	26,0	11,7	30,5	36,3	33,3	36,0

Для визначення рівня розвитку страхового ринку автором застосовано метод таксономічного аналізу.

Оскільки наведені показники мають різну розмірність для їхньої інтегральної оцінки здійснено їх нормування. Як видно з табл. 2, усі представлені індикатори рівня розвитку страхового ринку є стимуляторами його розвитку, та їх зростання позитивно впливає на стан страхового ринку. У

якості еталонного значення кожного з індикаторів обрано його максимальне значення за період, що аналізувався.

На наступному етапі розраховується інтегральний показник рівня розвитку страхового ринку як середньоарифметичне зважене нормованих показників. Результати таксономічного аналізу представлено на рис.1.

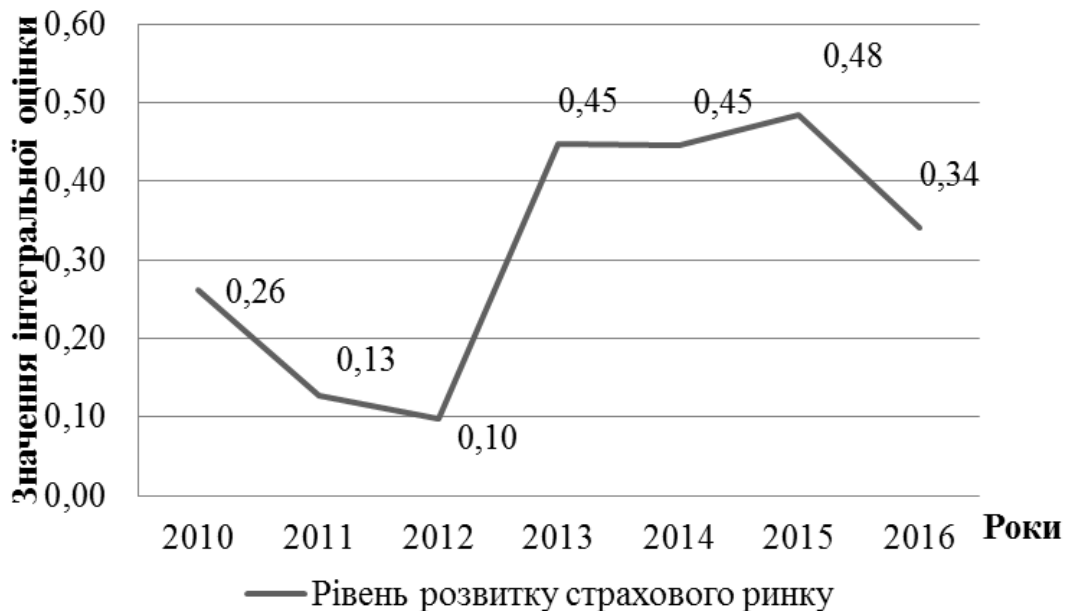

Рис. 1. Інтегральна оцінка розвитку страхового ринку України у 2010-2016 рр.

Для формування шкали оцінки рівня розвитку страхового ринку застосовано закон Фібоначчі. Мінімальне значення шкали дорівнює 0, а максимальне 1. Згідно із законом Фібоначчі зміни відбуваються на рівні 38,2 % та 61,8 %. У результаті застосування закону Фібоначчі отримано діапазони низького [0; 0,382), середнього [0,382; 0,618) та високого [0,618; 1] рівнів розвитку страхового ринку України.

Результати проведених розрахунків свідчать, що рівень розвитку страхового ринку України впродовж 2010-2012 та 2016 рр. був низьким. Страховий ринок України перебував у найгіршому стані 2012 року, це пояснюється тим, що 2012 року валові страхові премії мали найнижче значення за період, що аналізувався, крім того знизилася частка страхування у ВВП, а також частка перестраховання скоротилася більш ніж вдвічі у порівнянні з попереднім періодом.

Середній рівень розвитку страховий ринок мав впродовж 2013-2015 рр. Поліпшення рівня розвитку пояснюється тим, що у 2013 та 2014 рр. відбулось суттєве зростання розміру активів, власного капіталу та резервів страховиків. Це пов'язано зі значною девальвацією гривні. Крім того, у зв'язку з операцією в зоні АТО збільшився розмір страхових виплат за страховими випадками, що виникли внаслідок її проведення. У кризовій економіко-політичній ситуації особливої уваги приділялось підвищенню фінансової стійкості та надійності страховиків. Тому частка ризиків, що передаються в перестраховання зросла у 2014 році, що є позитивною тенденцією, оскільки підвищує рівень надійності страховика. Також 2013 року досить суттєво зросла частка страхування у ВВП.

ВИСНОВКИ

Отже, за результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що рівень розвитку українського страхового ринку є досить низьким. Відбулося погіршення його загального стану у 2016 році. Це пояснюється зменшенням розміру активів та власного капіталу страховиків, а також значне скорочення частки страхування у ВВП. Незадовільний стан страхового ринку України підтверджується дуже низьким рівнем страхових премій на душу населення. Значення цього показника більш ніж в 1000 разів менший, ніж у розвинених європейських країнах. Зберігається переважання ризикових видів страхування над страхуванням життя, що негативно характеризує страховий ринок України, оскільки для розвинених країн характерно протилежна структура страхових премій. Страховий ринок України не функціонує ізольовано від європейського чи світового. Велика кількість страховиків працюють із залученням іноземного капіталу. Саме тому негативні тенденції в євроні, такі як зниження темпів зростання ВВП та європейського страхового ринку, негативно впливають на український страховий ринок. Тому ефективний розвиток українського страхового ринку в першу чергу залежить від загального оздоровлення

економіки, поживлення темпів зростання ВВП та споживчої спроможності страхувальників.

Список використаних джерел

1. Гаманкова О.О. Страховий ринок України у глобальному страховому просторі / О.О. Гаманкова, В.К. Хлівний // Фінанси України. - 2012. - № 5. - С. 58-67.
2. International Insurance Fact Book 2016. – International Insurance Institute – 2015. – 110 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://centarzaosiguranje.com/wp-content/uploads/2014/10/statistika-svetskog-trzista-osiguranja-2016.pdf>
3. Рейтинг страховых компаний Украины [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://forinsurer.com/>
4. Гришан Ю. Податкові виклики для страховиків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forbes.net.ua/ua/opinions/1387361-podatkovy-vikliki-dlya-strahovikiv>.
5. Глобальный рынок страхования в 2015 году вырос до \$4,6 трлн. Обзор Swiss Re [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://forinsurer.com/news/16/07/18/34055>
6. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nfp.gov.ua/content/informaciya-pro-stand-i-rozvitok.html>

ШЕПТУХА

Олена Михайлівна
sheptuhaom@gmail.com

УДК 336.7

ФІНАНСУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ
ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО
ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

ЛАПТЄВА

Анна Юріївна
489@ukr.netMUNICIPAL ECONOMY ENTERPRISE'S
FUNDINGк.е.н., доцент, Харківський
національний університет
будівництва та архітектурик.е.н., доцент, Харківський
національний університет
будівництва та архітектури

Стаття присвячена визначенню змісту та суті фінансування підприємств житлово-комунального господарства України. В статті обґрунтована необхідність узгодження джерел фінансування з вимогами законодавства та реаліями стану житлово-комунального господарства (ЖКГ).

Статья посвящена определению содержания и сущности финансирования предприятий жилищно-коммунального хозяйства Украины. В статье обоснована необходимость согласования источников финансирования с требованиями законодательства и реалиями состояния жилищно-коммунального хозяйства (ЖКХ).

The article is devoted to defining the content and essence of financing of the enterprises of housing and communal services of Ukraine. The article substantiates the need to align funding sources with requirements of the legislation and realities of the condition of housing and communal services (HCS).

Ключові слова: житлово-комунальне господарство, фінансування, комунальний кредит

Ключевые слова: жилищно-коммунальное хозяйство, финансирование, коммунальный кредит

Keywords: housing and communal services, financing, utility loan

ВСТУП

В економічній літературі проблемам житлово-комунального господарства, його розвитку та фінансуванню приділяється значна увага. Дослідження у цій галузі відображаються у працях О. Сунцової [9], Є. Жемеренко [2], В. Інговатової [5], М. Забаштанського [4] та ін. Але невирішеною залишається проблема фінансування підприємств із урахуванням специфіки їх функціонування.

МЕТА РОБОТИ полягає у визначенні змісту та сутності фінансування діяльності підприємств житлово-комунального господарства.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти.

При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення вимог нормативно-правових актів з фінансування ЖКГ.

РЕЗУЛЬТАТИ

Комунальне господарство – це сукупність підприємств, служб та господарств з обслуговування населення міст, селищ і сіл. Ступінь розвитку і обсяг діяльності комунального господарства безпосередньо впливають на рівень добробуту населення, побутові умови його життя, санітарно-гігієнічні умови і чистоту водного і повітряного басейнів, а також на рівень продуктивності праці.

Результатом невирішеності проблем, що перешкоджають сталому соціально-економічному розвит-

ку регіональних утворень, є криза житлово-комунального господарства. Зношеність основних фондів, застарілі технології та обладнання, заборгованість та банкрутство муніципальних підприємств, замороження житлового будівництва – і це лише частина проблеми. Підприємства житлово-комунального господарства сьогодні є найбільш технічно відсталою галуззю економіки з великою кількістю проблем, які перетворилися у техногенну катастрофу. Характерним є те, що законодавча і нормативна база, яка регулює діяльність цих підприємств, сьогодні є дуже недосконалою і не забезпечує правових засад для впровадження та виконання заходів з покращення діяльності [6].

Обсяг збитків підприємств ЖКГ станом на 1.10.2016 р. склав 5,4 млрд. грн. (в т.ч. підприємств теплокомуненерго – 76%, водопровідно-каналізаційного господарства – 20%, житлового господарства – 2%) [3].

Дебіторська заборгованість підприємств ЖКГ станом на 1.10.2016р. склала 13,3 млрд. грн. Кредиторська заборгованість дорівнювала 28 млрд. грн., зростання за рік якої склало 3,7 млрд. грн. [3]. Борги ці виникають в результаті «ножиць» між коштами, що дотуються, і постійним зростанням комунальних тарифів.

Сьогодні на комунальних підприємствах склалося вкрай важке фінансове становище через несплату за використані послуги. Постійно зростає заборгованість з боку підприємств, організацій і населення. Заборгованість населення за житлово-комунальні послуги (без газу і електроенергії) станом на 1.11.2016 р. склала 10,7 млрд. грн. (в т.ч. за

послуги підприємств теплокомуненерго – 57%, водопровідно-каналізаційного господарства – 16%, житлового господарства – 23%, вивезення твердих побутових відходів – 4%) [3]. Серед лідерів боржників за житлово-комунальні послуги є Дніпропетровська область, м. Київ та Київська область, Харківська, Донецька та Запорізька області.

Внаслідок систематичних неплатежів гостро постають питання фінансового утримання, розвитку та фінансування модернізації діючих потужностей, насамперед, водопостачання та водовідведення, міського електротранспорту, санітарного очищення та переробки сміття. Дійшов до критичної межі технічний стан мереж і споруд, постійно погіршується стан житлового фонду.

Житлово-комунальне господарство Харківської області має основні виробничі фонди на загальну суму понад 10 млрд. грн., основний потенціал яких розташований на території міста Харкова. Понад 200 підприємств та організацій галузі, на яких працюють 45 тис. осіб, надають послуги з обслуговування утримання житла, водо-, теплопостачання, водовідведення, ритуальні, готельні, технічної інвентаризації, виконують роботи з вивезення твердих побутових відходів, благоустрою населених пунктів, експлуатації та ремонту комунальних доріг та інженерних споруд, утримання і благоустрою парків, скверів, зон масового відпочинку [7].

Нинішнє фінансове становище не дозволяє виконувати капітальні ремонти, робити реконструкцію об'єктів водопостачання, водовідведення, теплопостачання, забезпечити необхідні запаси паливно-мастильних матеріалів і реагентів, сплачувати свої борги [5]. Система житлово-комунального забезпечення, що склалася, є неефективною та витратною. Через відсутність економічних важелів для ощадливого споживання енергоносіїв та ефективного використання технічних матеріальних ресурсів підприємства даної галузі не в змозі розплатитися за спожиті матеріальні та енергетичні ресурси. Зношеність обладнання викликає нераціональне його використання і надмірне споживання.

В умовах зношеності основних виробничих засобів, використання їх більше встановленого терміну корисної експлуатації та без постійної модернізації діючого обладнання, скорочення матеріаломісткості та енергомісткості виробництва неможливе. Недостатність фінансування галузі ускладнює процеси розробки та впровадження інновацій у сфері виробництва і надання комунальних послуг.

Підприємства функціонують в умовах збитковості з року в рік, як наслідок, постійно погіршується якість послуг, що надаються споживачам. У зв'язку із загальним зниженням рівня життя населення та зростанням тарифів значно зменшився попит на платні послуги (ремонт та експлуатація житлового фонду, побутові послуги), звужується коло їх споживачів [7].

Складається практично безвихідна ситуація: неможливість самофінансування підприємств та проблеми з фінансуванням із зовнішніх джерел. Фінансування житлово-комунального господарства у зв'язку із специфікою його функціонування здійснюється передусім з різного рівня бюджетів. Обсяг

фінансування недостатній для здійснення нормальної діяльності підприємств та повної підготовки до обслуговування споживачів у відповідний період [4].

Тобто сьогодні основною проблемою житлово-комунального господарства є недостатність фінансових ресурсів для здійснення та розвитку їх діяльності.

Під фінансовими ресурсами господарських суб'єктів слід розуміти власний, позиковий та залучений грошовий капітал. Теоретично джерела формування фінансових ресурсів підприємств комунального господарства майже споріднені з джерелами підприємств інших форм власності. Разом з тим, наявність багатьох зовнішніх факторів впливу на галузь дещо порушують цю спорідненість [4]. Постійна дотаційність галузі, наявність значних сум дебіторської заборгованості, здійснення цінової політики органами місцевого самоврядування, з одного боку, та відсутність податкових пільг та сприятливого інвестиційного середовища, з іншого, унеможливають залучення додаткових джерел фінансових ресурсів.

Система функціонування комунальних підприємств потребує фінансових ресурсів на ремонтно-відновлювальні роботи. Джерелами фінансування оновлення та покращення стану основних засобів можуть бути власні фінансові ресурси підприємства, позичені кошти та кошти, отримані з державного та місцевого бюджетів.

Відсутність належної платіжної дисципліни негативно впливає на фінансове становище підприємств ЖКГ та унеможливорює залучення позикового капіталу. Значний фізичний та моральний знос основних засобів, збитковість житлово-комунальних підприємств зменшують можливості знаходження додаткових джерел фінансових ресурсів.

Додатковим джерелом формування фінансових ресурсів для підприємств ЖКГ могли би стати кредити банків, проте через незадовільний фінансовий стан та неможливість погашати великі відсоткові ставки за кредитами підприємства не в змозі скористатися цим джерелом.

В Україні в цілому та зокрема у м. Харкові основним джерелом фінансування поки що залишаються власні кошти підприємств та організацій, але їх обсяги, звісно, обмежені через важкий фінансовий стан підприємств.

В умовах зношеності основних засобів та недостатності коштів зовнішніх джерел фінансування важливим власним джерелом оновлення основних засобів є амортизаційні відрахування, які за своїм економічним змістом є неінфляційним джерелом для оновлення виробничих фондів підприємств. Проте можливості амортизаційного фонду як джерела фінансування значно обмежені існуючою системою нарахування амортизації згідно з чинним законодавством. Тому амортизаційні відрахування не можуть бути єдиним джерелом фінансування оновлення основних засобів.

До зовнішніх джерел, крім коштів бюджету, можна віднести кредити банків. Але, перевіривши фінансовий стан комунальних підприємств, банки

навіть чи приймуть рішення про відкриття кредитної лінії. Підприємства комунального господарства мають наднизьку норму рентабельності і неспроможні забезпечити та розрахуватися за кредитами з високими відсотковими ставками. Також деякі банки вдаються до такої кредитної політики, за якої передбачається відмова у наданні кредитів для державних підприємств, установ, організацій.

Негативним фактором є і те, що законодавчим чином не врегульований механізм функціонування житлово-комунальних підприємств на фінансовому ринку України та його особливості.

Одним з позикових джерел фінансування ЖКГ є муніципальний (комунальний) кредит – це система відносин між двома юридичними особами зі зворотньої, платної і строкової передачі фінансових ресурсів, одна з яких – це орган місцевого самоврядування.

Комунальний кредит має наступні форми: облігаційні позики; безоблігаційні позики; комунальний банківський кредит; комерційний комунальний банківський кредит; комунальний кредит державних банків; взаємний комунальний кредит.

В Україні поширені такі форми муніципального кредиту: кредит у формі комунальних облігаційних позик та комерційний банківський комунальний кредит. Міста, що мають досвід емісії муніципальних облігацій – це Донецьк, Запоріжжя, Київ, Львів, Харків, Одеса, Маріуполь тощо.

Практично в усіх розвинутих зарубіжних країнах місцеві органи влади можуть брати участь у кредитних відносинах. У частині країн доступ органів місцевого самоврядування до ринку позикового капіталу вільний і не обмежується державою. Це Данія, Фінляндія, Німеччина, Італія, Нідерланди, Португалія, Швеція, Швейцарія. У Франції цей доступ майже вільний. У деяких країнах він здійснюється на основі дозволів держави. Це Австрія, Бельгія, Великобританія, Греція, Ірландія, Норвегія, Іспанія.

У законодавстві практично всіх зарубіжних країн є вимога спрямування запозичених фінансових ресурсів виключно на інвестиції. За рахунок позичок в європейських країнах формується, як правило, 10-15% доходів місцевих бюджетів. Найвищий показник у Сан-Маріно, де він становить 69%, у Нідерландах – 19, у Бельгії – 13, на Кіпрі – 12, у Чехії – 11, в Іспанії, Франції – 10% муніципальних доходів [8].

Система комунального кредиту пов'язана з різноманітними формами запозичення ресурсів. Найбільш поширеним є облігаційний комунальний кредит. Міста та інші органи місцевого самоврядування зарубіжних країн мають право випускати облігації муніципальної позики.

У зарубіжних країнах сформувалося кілька форм комунального банківського кредиту. Це кредити комунальних банків, державних комунальних банків, комунальні кредити комерційних банків, взаємний комунальний кредит, а також жиробороти і кредити жиробанків.

Важливе місце посідають і спеціальні державні банки комунального кредиту, що спеціалізуються у

сфері кредитування місцевих органів влади. Вони, як правило, тісно пов'язані із системою ощадних кас. Такі банки є в Німеччині, Франції, Італії, Великобританії, Бельгії. У Франції головним банківським інститутом комунального кредиту є Депозитно-ощадна каса-Місцевий французький кредит. До 1987 р. у Франції функціонувала Каса допомоги об'єднанню адміністративно-територіальних одиниць, яку було замінено Місцевим французьким кредитом – банком акціонерного типу. У цьому банку державі належить 47,5% акцій, Депозитно-ощадній касі – 25, Ощадній касі – 7, Пенсійному фонду – 6,5, банкам і фінансовим закладам – 5, будівельним підприємствам – 2,8, іноземним фінансовим закладам – 6,2% акцій. Банк надає довгострокові інвестиційні позики органам місцевого самоврядування. Група "Депозитно-ощадна каса – Місцевий французький кредит" є провідним банком комунального кредиту в Європі [8].

У Франції функціонують також регіональні товариства фінансування інвестицій, утворені, відповідно до закону 1983 р., як акціонерні товариства з рівною пайовою участю депозитно-ощадних кас і ощадних кас.

В Італії такою державною установою комунального кредиту є Центральна депозитно-ощадна каса, у Великобританії – Національний фонд позик.

Є ряд комерційних банків, які спеціалізуються на кредитуванні органів місцевого самоврядування. У Франції це, наприклад, система банків Банку сільськогосподарського кредиту. Вони надають кредити в основному невеликим сільським комунам. Крім того, філіал цього банку "Французькі провінції" надає допомогу адміністративно-територіальним одиницям з випуску облігацій.

У США, наприклад, комунальних банків немає. Проте в Європі частина країн підтримує існування їх уже протягом більш ніж 130 років. Сьогодні такі установи в усіляких формах функціонують в Австрії, Франції, Німеччині, Нідерландах, Норвегії, Іспанії, Швейцарії та в деяких інших країнах. Створюються муніципальні банки в Польщі, Російській Федерації та в інших колишніх соціалістичних країнах.

Найбільш прийнятними з економічної точки зору напрямами використання залучених ресурсів є перспективні інвестиційні проекти, здатні дати суттєвий мультиплікаційний ефект і забезпечити у майбутніх періодах розширення виробничих потужностей, створення нових якісних робочих місць, зростання доходів домогосподарств, збільшення бюджетних надходжень всіх рівнів, зокрема, місцевих бюджетів.

ВИСНОВКИ

Серед причин відносно низької поширеності муніципальних запозичень в Україні – високі ризики їх здійснення. Найбільш поширеними є ризики неплатежу, макроекономічні та правові.

Отже, вибір та реалізація моделей та схем відносин держадміністрації і підприємств комунального господарства повинні здійснюватися не стільки стосовно держави, скільки орієнтуватися

та проводиться з урахуванням всього спектру умов того регіону, життєзабезпечення якого здійснюється даним підприємством. Для вирішення зазначених вище проблем потрібно розробити індивідуальні плани розвитку та реформування для кожного з підприємств галузі, що враховували б потенціал підприємств, їх власні можливості, з одного боку, та можливостей населення, місцевого та державного бюджетів - з іншого.

Список використаних джерел

1. Про житлово-комунальні послуги: Закон України від 24.06.2004 р. № 1875-IV.
2. Жемеренко Є.В. Актуальні проблеми становлення та розвитку комунальних відносин в Україні // Актуальні проблеми економіки. - 2005. - №9(51). - С.3-10.
3. Житлово-комунальне господарство, енергоефективність та енергозбереження: стан реалізації реформ галузі // <http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2016/12/Prezentatsiya-plan-2016-2017.pdf>
4. Забаштанський М.М. Джерела формування фінансових ресурсів підприємств житлово-комунального господарства // Актуальні проблеми економіки. - 2005. - №6(48). - С. 25-29.
5. Инговатова В.А. Рыночные условия хозяйствования жилищно-коммунального комплекса Украины // Актуальні проблеми економіки. - 2005. - №4(46). - С.118-125.
6. Кирей В. Камені спотикання комунальників // Урядовий кур'єр. - 2004. - №22. - С.4.
7. Лелюк Н.Є., Короп О.О. Проблеми формування фінансових ресурсів підприємств житлово-комунального господарства // Коммунальное хозяйство городов. - 2006. - №71. - С. 223-228.
8. Петленко Ю.В., Рожко О.Д. Місцеві фінанси. - Опорний конспект лекцій. - К.: Кондор, 2004. - 282 с.
9. Сунцова О.О. Особливості реформування комунального сектору в умовах української моделі самоврядування // Актуальні проблеми економіки. - 2004. - №6(36). - С.12-17.

ГРИГОР'ЄВГеннадій Степанович
grygoriev@ukr.netк.е.н., доцент кафедри
економічної теорії,
Національний університет
"Києво-Могилянська академія"

УДК 351.81

**ГРОШОВО-КРЕДИТНЕ
РЕГУЛЮВАННЯ СУКУПНОГО
ПОПИТУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ
ЕКОНОМІКИ****MONETARY REGULATION OF
AGGREGATE DEMAND IN THE
GLOBALIZED ECONOMY****ДОЦЕНКО**Світлана Олександрівна
Svet_doc@mail.ruОдеський національний
університет імені І.І.
Мечникова

У даній статті розглядається грошово-кредитне регулювання сукупного попиту в умовах глобалізації економіки. Запропоновані інструменти грошово-кредитної політики в трансформаційних умовах. Досліджені види та методи грошово-кредитного регулювання та його вплив на макроекономічне середовище країни.

В данной статье рассматривается денежно-кредитное регулирование совокупного спроса в условиях глобализации экономики. Предложенные инструменты денежно-кредитной политики в трансформационных условиях. Исследованы виды и методы денежно-кредитного регулирования и его влияние на макроэкономическую среду страны.

This article discusses monetary control aggregate demand in a globalized economy. The instruments of monetary policy in terms of transformation. Investigated the types and methods of monetary control and its impact on the country's macroeconomic environment.

Ключові слова: грошово-кредитне регулювання, глобалізація, економіка, фінанси

Ключевые слова: денежно-кредитное регулирование, глобализация, экономика, финансы

Keywords: monetary regulation, globalization, economics, finance

ВСТУП

Грошово-кредитне регулювання економіки є невід'ємним елементом макроекономічної політики держави. Одним з необхідних умов ефективного розвитку економіки є формування чіткого механізму грошово-кредитного регулювання, що дозволяє впливати на ділову активність, сукупний попит, стан кредитного ринку, контролювати діяльність комерційних банків, домагатися стабілізації грошового обігу. В ідеалі грошово-кредитна політика держави покликана забезпечити стабільність цін, стабільну зайнятість населення та економічне зростання - такі її вищі і кінцеві цілі. Однак на практиці з її допомогою доводиться вирішувати і більш вузькі, що відповідають нагальним потребам економіки країни завдання.

Питанням грошово-кредитним регулюванням сукупного попиту в умовах глобалізації національної економіки присвячені праці багатьох науковців: М. Малкіна, О. Лаврушина, С. Дробішевського, Ю. Сафонова, Ф. Мишкіна, Ю. Копчака, В. Москаленко, О. Дзюблюка, А. Мороза, У. Михасюка, Л. Красавіна, М. Пуховкіна, С. Науменкова, А. Пересаду.

В умовах сьогодення в Україні фінансово-економічний стан і становище грошово-кредитної системи є досить складною.

МЕТА РОБОТИ

Метою статті є дослідження грошово-кредитного регулювання сукупного попиту в умовах глобалізації економіки.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси мережі Інтернет. В роботі проведена тематична систематизація та дослідження теоретичних передумов грошово-кредитного регулювання сукупного попиту в умовах глобалізації економіки.

РЕЗУЛЬТАТИ

Грошово-кредитне регулювання економіки є невід'ємним елементом макроекономічної політики держави. Одним з необхідних умов ефективного розвитку економіки є формування чіткого механізму грошово-кредитного регулювання, що дозволяє впливати на ділову активність, сукупний попит, стан кредитного ринку, контролювати діяльність комер-

ційних банків, домагатися стабілізації грошового обігу.

В ідеалі грошово-кредитне регулювання держави покликане забезпечити стабільність цін, стабільну зайнятість населення та економічне зростання - такі її вищі і кінцеві цілі. Однак на практиці з її допомогою доводиться вирішувати і більш вузькі, що відповідають нагальним потребам економіки країни завдання.

В даний час в Україні економічна ситуація і обстановка в грошово-кредитній сфері є досить складною.

Поняття грошово-кредитної політики можна розглянути в «вузькому» і «широкому» значенні.

Визначення у вузькому значенні - під грошово-кредитним регулюванням розуміється забезпечення оптимального режиму функціонування валютного курсу, облікової політики та інших інструментів, які впливають на відсоткові ставки на ринку короткострокових капіталів економіки.

Існує багато понять грошово-кредитної політики, наведемо лише деякі з них. У розумінні [1] грошово-кредитна політика - це політика держави, яка надає вплив на кількість грошей в обігу для забезпечення зростання реального обсягу виробництва, повної зайнятості населення і стабільності цін».

М. Ю. Малкіна під грошово-кредитною політикою розуміє «комплекс заходів з управління грошовою масою і вартістю, здійснюваних центральним банком країни для підтримки стабільності цін, стійкості національної валюти і стимулювання економічного зростання в країні».

На думку О. І. Лаврушина грошово-кредитна політика будучи частиною загальнодержавної економічної політики, повинна бути «вписана» в спільну мету розвитку національної економіки і сприяти досягненню макроекономічної рівноваги [3].

С. М. Дробишевський вважає грошово-кредитну політику одним з ключових інструментів держави з регулювання економіки.

У фінансовій літературі, грошово-кредитна політика визначається як проведення урядом країни курсу і здійснення заходів в галузі грошового обігу та кредиту, які спрямовані на забезпечення сталого, ефективного функціонування економіки, підтримання в належному стані грошової системи; також сформована державна генеральна лінія дій, системи заходів в області управління грошово-кредитними процесами (з регулювання грошового ринку і ринку капіталів).

Основна мета грошово-кредитного регулювання полягає в забезпеченні стабільності цін, високої зайнятості і зростанні реального обсягу ВВП. Досягається зазначена мета за допомогою заходів, які проводяться в рамках грошово-кредитного регулювання. Реалізація цих заходів розрахована на тривалий період і не може швидко впливати на зміну ринкової кон'юнктури.

Основною метою державного регулювання економіки являється досягнення макроекономічної рівноваги при темпах економічного зростання, оптимальних для країни.

Цілі, що досягаються в ході реалізації грошово-кредитної політики, можна ранжувати за кількома критеріями (рис. 1).

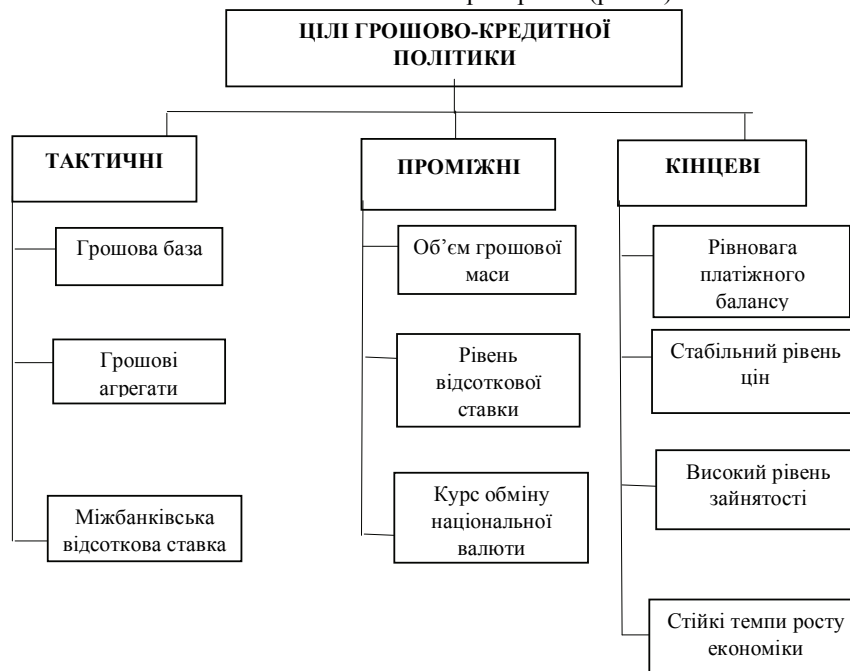

Рис. 1. Цілі грошово-кредитної політики

Так, в залежності від терміну реалізації грошово-кредитної політики цілі поділяють на:

– тактичні (оперативні, операційні) цілі. Припускають встановлення конкретного параметра,

показника, управління яким необхідно здійснювати оперативно;

– проміжні цілі. Встановлюють певні межі зростання грошової маси з урахуванням співвідно-

шення між темпами зростання ВВП і грошової пропозиції;

– стратегічні (кінцеві) цілі. Полягають в зниженні рівня інфляції при збереженні і, по можливості, прискоренні темпів зростання ВВП.

Задача зазначеної грошово-кредитної системи полягає в реалізації цілей грошово-кредитної політики з використанням грошово-кредитних інструментів.

Отже, в процесі грошово-кредитного регулювання економіки НБУ використовує як інструменти, так і методи (які починають діяти завдяки інструментам грошово-кредитного регулювання, саме які і надають їм рух).

Відповідно до ст. 25 Закону України «Про Національний банк України» основними економічними засобами і методами грошово-кредитної політики є регулювання обсягу грошової маси через:

- визначення та регулювання норм обов'язкових резервів для комерційних банків;
- процентну політику;
- рефінансування банків;
- управління золотовалютними резервами;
- операції з цінними паперами;
- регулювання імпорту та експорту капіталу;
- емісію власних боргових зобов'язань та операції з ними.

Можна визначити серед інструментів грошово-кредитного регулювання інструменти прямої та інструменти опосередкованої дії, які впливають на грошову масу.

До інструментів прямої дії відносяться будь-які заборони та обмеження різних сторін діяльності банків, саме які і стримують майже усі види банківської діяльності.

Також до інструментів прямої дії слід визначити такі обмеження як адміністративне встановлення банками різних економічних нормативів (лімітів), які сьогодні НБУ встановлює банкам за різними сторонами їх діяльності (інвестиційної, кредитної, валютної та інших). Ось ці обмеження являються відповідними нормативами, встановлених НБУ для усіх банків на одному рівні.

Однак з того, що ці обмеження (нормативи чи ліміти) встановлені в своїй більшості до регулятивного капіталу банків, який в них є неоднаковий, то з цього випливає, що встановлені НБУ обмеження різних сторін банківської діяльності по-різному (у випадку однакових інших умов) впливають на прибутковість кожного окремого банку. Доречно відмітити, що позичкові ліміти впродовж деякого часу можуть бути вельми ефективним засобом обмеження експансіоністської політики в країні, що докладніше викладено.

Розглянемо також позичкові ліміти, які можуть розраховуватись відносно капіталу конкретного банку, встановлюють тяжкі, але рівні присутності банків на кредитному ринку, а таким чином обмежують міжбанківську конкуренцію. Вони скорочують ефективність всієї кредитної системи, тому що банк, який досяг відповідного рівня

позичкового ліміту, він вже не має ніяких інтересів у залученні коштів від вкладників.

Якщо обмежуючи кредитну спроможність усіх банків, позичкові ліміти – нормативи кредитного ризику, то вони приводять до зростання вільних банківських резервів, які не можна використовувати. А ось, що торкається адміністративного встановлення процентних ставок, то вони встановлюються на рівні нижчому за ринкові ставки.

До інструментів непрямої дії (опосередкованої) відносяться норма обов'язкового резервування; облікова ставка НБУ (ставка рефінансування) та операції на відкритому ринку. Данні про норму обов'язкового резервування (як одного з жорстких інструментів грошово-кредитного регулювання непрямої дії).

Принципами, на яких базується використання інструментів грошово-кредитної політики, є:

- операційна ефективність (точність і оперативність);
- рівне ставлення до контрагентів;
- гармонізація правил і процедур;
- простота, прозорість і послідовність реалізації;
- мінімізація ризиків;
- економічна ефективність.

Такі принципи є свого роду прозорими критеріями оцінки правильності дій щодо застосування інструментів монетарної політики.

Сучасна стадія розвитку світової економіки характерна активізація процесів глобалізації, а також її фінансової складової. Можна виходити з того, що глобалізація являє собою процес поступового об'єднання національних і регіональних фінансових ринків в єдиний світовий фінансовий ринок, а також посилення взаємозалежності між ринками окремих фінансових інструментів.

Основною передумовою фінансової глобалізації являється зняття обмежень за поточними операціями і транскордонними операціями з капіталом на національному рівні.

Ключовою передумовою розвитку глобалізаційних процесів у фінансовій сфері стали технологічні досягнення, вони дозволили пов'язати національні фінансові ринки, а також пов'язати між собою ринки різних фінансових інструментів.

Фінансова глобалізація змушує держави шукати нові шляхи для підвищення інвестиційної привабливості національних економік. Підвищення інвестиційної привабливості можна домогтися регіональної інтеграцією національних ринків, супроводжувана зняттям бар'єрів для входу на національні ринки капіталу іноземних фінансових інститутів, підвищенням мобільності капіталу і зниженням транзакційних витрат, дерегуляцією і лібералізацією в області міжнародної торгівлі, що сприяє поліпшенню інвестиційного клімату, а значить прискореному економічному розвитку що беруть участь в інтеграції країн.

В результаті ринків, зняття законодавчих обмежень, регулювання бар'єрів і зростання операцій іноземних учасників на національних ринках відбулося розмивання меж між різними їх секторами і в світовому масштабі. Окрім цього і відбувається

скасування різних секторів та сегментації і серед великих міжнародних інституціональних інвесторів, вони починають вкладати капітал в нетрадиційні для них фінансові інструменти.

В результаті злиття і поглинання відбувається концентрація значних фінансових ресурсів, які здатні вести активні операції на різних ринках боргового капіталу.

Позитивний вплив фінансової глобалізації пов'язано з ефектом конкуренції, який досягається, а негативний вплив фінансової глобалізації пов'язано з потенційними конфліктами, які можна уникнути шляхом розвитку глобального співробітництва на основі політичних угод, а також і створення міжнародних інститутів.

Глобалізацію можна розглянути з різних сторін, як в якості важливого джерела нових можливостей, так і у вигляді причини багатьох бід і конфліктів всередині окремих держав, а також між країнами і регіонами.

ВИСНОВКИ

Таким чином, глобалізація приводить до об'єднуючих процесів. Для досягнення цілей грошово-кредитної політики НБУ повинен мати систему інструментів, які б забезпечували збалансований, а також забезпечували стійкий стан грошово-кредитної сфери при різних випадках економічного розвитку. Набір інструментів грошово-кредитної політики і системи їх застосування повинні забезпечувати НБУ можливістю не тільки змогою регулювати рівень вільних грошових коштів банківської системи, але також дозволяти формувати сукупну пропозицію грошей на довгострокову

перспективу за механізмом, який можливо забезпечив у майбутньому залежність динаміки сукупної пропозиції коштів від дій НБУ, які також вживаються для усунення диспропорцій між попитом і пропозицією грошей.

Список використаних джерел

1. Масленников Є.І. Методологічні та практичні засади дослідження системи управління фінансовою стійкістю промислового підприємства [моногр.] / Є.І. Масленников. – Одеса : Прес-кур'єр, 2015. – 316 с.
2. Рябініна Л.М. До питання щодо удосконалення регулювання банківської діяльності // Матеріали науково-практичної конференції 18-19 листопада 2004 р. - К.: КНЕУ.- 2016 р.- С. 127-135.
3. Рябініна Л.М. Роль НБУ та законодавчих актів України в її економічному розвитку / Л.М. Рябініна // Економіка і держава, 2014, № 8. – С. 29-37.
4. Головнін, М.Ю. Грошово-кредитна політика в умовах глобалізації / М.Ю. Головнін. - К.: Інститут економіки, 2015. - 44 с.
5. Стельмах В. Грошово-кредитна політика в Україні / В. Стельмах, В. Єпіфанов та ін. – К.: Вид-во "Подкова", 2000. – 306 с.
6. Масленников Е.И. Совершенствование управления банком по критерию риска / Е.И. Масленников // Ринкова економіка: сучасна теорія і практика: ОНУ І.І. Мечникова. –2008. – Вип. 21, т. 11. – С. 33–41.
7. Масленников Є.І. Дослідження розвитку ринку фінансових послуг України: [Електронний ресурс] / Є.І. Масленников, А.А. Чкан // Економіка: реалії часу. – 2012. – № 2 (3). – С. 105–110. – Режим доступу до журн.: <http://www.economics.opu.ua>

КОСТАКОВА

Ліна Дмитрівна

linakostakova@gmail.com

старший викладач,
Донецький національний
університет економіки і
торгівлі імені Михайла
Туган-Барановського

УДК 338.5-048.455:[658:622](045)

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ МЕТОДІВ ОБЛІКУ ВИТРАТ ТА КАЛЬКУЛЮВАННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ

SYSTEMATIZATION OF METHODS OF COST ACCOUNTING AND CALCULATION OF PRODUCTION COSTS

У статті досліджено теоретичні підходи стосовно методів обліку витрат та калькулювання собівартості продукції промислових підприємств, а також виконано їх систематизацію.

В статье рассмотрены теоретические подходы относительно методов учета затрат и калькулирования себестоимости продукции промышленных предприятий, а также проведена их систематизация.

In this article theoretical approaches to methods of cost accounting and calculation of cost of production of industrial enterprises are explored and their systematization is made.

Ключові слова: продукція, витрати, калькулювання, собівартість, методи, облік

Ключевые слова: продукция, затраты, калькулирование, себестоимость, методы, учет

Keywords: products, cost, calculation, methods, accounting

ВСТУП

Діяльність суб'єктів господарювання прямо і безпосередньо пов'язана з використанням в процесі виготовлення та реалізації продукції різноманітного комплексу матеріальних, енергетичних, трудових та інших ресурсів, рівень яких можна визначити за допомогою такого процесу як калькулювання.

Калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) є одним з основних елементів системи управління не тільки собівартістю продукції, але й виробництвом в цілому. Його провідне покликання полягає в отриманні об'єктивної оцінки діяльності промислових підприємств, що дає можливість приймати зважені управлінські рішення.

В свою чергу калькулювання собівартості продукції постійно розглядають у прив'язці з обліком витрат. Саме тому, вибір ефективних методів обліку витрат та калькулювання собівартості продукції суб'єктами господарювання, за умов дії ринкових відносин, є досить важливим та потребує ретельного вивчення.

Різносторонні аспекти стосовно методичних підходів до калькування собівартості продукції постійно знаходяться у полі зору теоретиків та практиків і досліджені в наукових працях вітчизняних вчених І.О. Белебехи, О.С. Бородкіна, Ф.Ф. Бутинця, Л.В. Гусарової, І. Є. Давидович, Г.В. Козаченко, М.В. Кужельного, А.М.Кузьмінського, В.Г. Лінника, Л.В. Нападовської, М.С. Пушкар, В.В.Сопка, Л.К.Сука, Ю.С. Цал-Цалка, М.Г. Чумаченка та інших. У країнах ближнього зарубіжжя ці проблеми розглядали М.А. Вахрушина, М.Д. Врублевський, Э.А. Гомонко, Л.Є. Замураєва, А.Н. Кашаєв, О.В. Лева, В.Ф. Палій, Я.В. Соколов та інші науковці.

Проте, слід зазначити, що на сьогоднішній день залишаються недостатньо дослідженими методичні

аспекти, пов'язані з вибором ефективних методів обліку витрат і калькулювання собівартості продукції. Недосконалою поки що є і загальноприйнята класифікація методів обліку витрат та калькулювання собівартості продукції.

МЕТА РОБОТИ полягає у систематизації сучасних наукових здобутків в галузі групування загальних методів обліку витрат та калькулювання собівартості продукції.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методами наукового дослідження в процесі підготовки статті виступали такі, як узагальнення та абстрагування, порівняння та групування, аналізу і синтезу, логічний та метод деталізації, тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ

З метою систематизації таких категорій як «методи обліку витрат» та «методи калькулювання собівартості продукції» необхідно розкрити їх зміст.

Під методом калькулювання слід розуміти систему прийомів, що використовуються для обчислення собівартості калькуляційної одиниці, а під методом обліку витрат розуміють систему прийомів, що використовуються для обліку витрат у регістрах бухгалтерського обліку.

Відомо, що вибір методу калькулювання собівартості продукції залежить від типу виробництва, його складності, наявності незавершеного виробництва, тривалості виробничого циклу, номенклатури продукції, що виробляє підприємство.

Тому, вивчаючи наукові погляди багатьох авторів відносно методів обліку витрат та калькулювання собівартості продукції [2, 3, 4, 5], ми пропонуємо згрупувати їх за трьома ознаками (рис. 1.).

Рис. 1. Класифікація методів обліку витрат та калькулювання собівартості продукції

Отже, орієнтовна класифікація, що представлена на рис. 1 передбачає виділення основних ознак, що характеризують методичні підходи обліку витрат та калькулювання собівартості продукції. Тож, методами обліку витрат виступають такі, як за повнотою охоплення витрат, в залежності від специфіки виробничого процесу та за оперативністю обліку і калькулювання витрат. Їх деталізує наступна група методів. Варто також зауважити, що у практиці калькулювання неможливо обійтись лише одним способом розрахунків, тому часто розподіл витрат між об'єктами калькулювання здійснюється комбінованим способом, при якому одна частина витрат по виготовленню продукції розподіляється одним способом, а друга частина — іншим способом.

Прикладом такого комбінування може бути:

- ⇒ *позамовний метод + нормативний;*
- ⇒ *попередільний метод + нормативний;*
- ⇒ *попроцесний + нормативний.*

Можуть звичайно траплятися і інші комбінації, проте, ми взяли для приклада саме ті, що найчастіше зустрічаються на практиці. Як бачимо, нормативний метод має місце при застосуванні і позамовного, і попередільного, і попроцесного методів. Це пояснюється тим, що який би підприємство не обрало за основу метод в залежності від специфіки виробничого процесу (позамовний, попередільний, попроцесний), завжди буде мати місце частина витрат, що підлягають нормуванню (наприклад це можуть бути витрати матеріалів, сировини, витрати праці тощо).

В залежності від специфіки виробничого процесу вітчизняні промислові підприємства традиційно використовують у своїй господарській діяльності такі

методи калькулювання собівартості продукції, як позамовний, попередільний та попроцесний з елементами нормативного методу аналітичного формування витрат за калькуляційними об'єктами. В узагальненому вигляді висвітливо саме їх сутність.

Позамовний метод характерний для індивідуальних і дрібносерійних виробництв. На виготовлення виробу (групи виробів) збираються витрати виробництва за замовленнями, на основі яких відкриваються картки. В них відображається, що повинно бути виготовлено, в якій кількості та в який термін. Виробничі витрати визначаються методом підсумовування всіх витрат з дня відкриття замовлення до його закінчення. Калькуляція складається після того, коли буде виконане замовлення.

Попередільний метод застосовується у тих виробництвах, в яких технологічний процес чітко поділяється на окремі переділи (фази).

Суть попередільного методу полягає в тому, що виробнича собівартість продукції визначається на кожному переділі окремо в міру виготовлення продукції, надання послуг, виконання робіт. Витрати повинні узагальнюватись за встановленою номенклатурою статей по фазах, стадіях, переділах.

Витрати на виробництво формуються по виробках, при цьому прямі витрати (матеріали, зарплата працівників та інше) відносяться на конкретні види виробів, а загальновиробничі витрати збираються протягом місяця окремо і розподіляються між виробами пропорційно обраної бази в кінці місяця.

Попроцесний (простий) метод калькулювання використовується в тих виробництвах, де технологічний процес не складний.

Особливістю цього методу є те, що витрати на виробництво узагальнюються в цілому по процесу і діляться на кількість продукції, наданих послуг або виконаних робіт.

Попроцесний (простий, повиробничий, подетальний, попродуктовий) метод характерний для масового виробництва із стійкою номенклатурою виробів, що випускаються протягом тривалого часу.

Нормативний метод калькулювання є попродуктним (повиробним), який відрізняється технікою калькуляційних розрахунків. При нормативному методі складають нормативну калькуляцію за діючими виробничими нормами. Враховується технологія виробництва, проходження деталей по окремим операціям обробки, карта комплектування деталей у вузли і готовий виріб.

В нормативному методі цінним є не методика розрахунку собівартості продукції, а можливість контролю за формуванням собівартості на основі документування відхилень і змін норм.

Таким чином, очевидно, що методи обліку витрат та методи калькулювання собівартості продукції між собою тісно пов'язані, хоча між ними є суттєва відмінність.

ВИСНОВКИ

На основі даного предметного дослідження проведемо наступні узагальнення:

- калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) надає об'єктивну оцінку діяльності промислових підприємств і є одним з основних елементів системи управління собівартістю продукції;
- калькулювання собівартості продукції постійно розглядають у прив'язці з обліком витрат;
- сутність методу калькулювання полягає в системі прийомів, що використовуються для обчислення собівартості калькуляційної одиниці;
- сутність методу обліку витрат полягає в системі

приймів, що використовуються для обліку витрат у регістрах бухгалтерського обліку.

- орієнтовна класифікація, методів обліку витрат та калькулювання собівартості продукції передбачає виділення їх основних ознак;

- у практиці калькулювання розподіл витрат між об'єктами калькулювання здійснюється комбінованим способом;

- вітчизняні підприємства в залежності від специфіки виробничого процесу традиційно використовують позамовний, попередільний та попроцесний методи калькулювання у поєднанні елементами нормативного методу аналітичного формування витрат за калькуляційними об'єктами;

- суттєва відмінність між методами обліку витрат та методами калькулювання собівартості продукції полягає в системі прийомів, які впливають із їх сутності.

Список використаних джерел

1. Гомонко Э.А. Управление затратами на предприятии: [учебник] / Э.А. Гомонко, Т.Ф. Тарасова. - М.: КНОРУС, 2010. - 320 с.
2. Л.В. Гусарова Управление витратами: Методи аналізу витрат та їх оцінка. [конспект лекцій.] / Гусарова Л.В. - К.: КНУБА, 2007. -24 с.
3. Давидович І.Є. Управление витратами: [навч. посібн.] / І.Є. Давидович. - К.: Центр навчальної літератури, 2008. - 320 с.
4. Козаченко Г.В. Управление затратами предприятия: [монография] / Г.В. Козаченко, Ю.С. Погорелов. - К. : Лібра, 2007. - 320 с.
5. Лева О.В. Управление затратами: [учебное пособие] / О.В. Лева. - Белгород: БГТУ им. В.Г. Шухова, 2006. - 200 с.
6. Цал-Цалко Ю.С. Витрати підприємства: [навч. посіб.] / Ю.С. Цал-Цалко. - К. : ЦУЛ, 2002. - 656 с.

ЛИТВИНОВ

Анатолій Іванович
alitinov@ukr.net

УДК 338.43:334.732.2

ФІНАНСОВА КООПЕРАЦІЯ ЯК ШЛЯХ РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
ПІДПРИЄМСТВ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИFINANCIAL COOPERATION AS THE WAY OF SOLVING THE
PROBLEM OF SECURING THE OPERATIONS OF AGRICULTURAL
ENTERPRISES WITH THE FINANCIAL RESOURCESк.е.н., доцент, ХНТУСГ ім.
Петра Василенка, м. Харків

Стаття присвячена проблемі забезпечення господарських потреб сільськогосподарських підприємств необхідними фінансовими ресурсами та обґрунтуванню підходів до її вирішення. Показано, що сільськогосподарські підприємства мають реальний потенціал для формування на кооперативних засадах саморегульованих фінансових об'єднань. Такі об'єднання забезпечують своїм учасникам підвищення ефективності використання фінансових ресурсів та діяльності підприємства в цілому.

Статья посвящена проблеме обеспечения хозяйственных потребностей сельскохозяйственных предприятий необходимыми финансовыми ресурсами и обоснованию подходов к ее решению. Показано, что сельскохозяйственные предприятия имеют реальный потенциал для формирования на кооперативных основах саморегулирующихся финансовых объединений. Такие объединения обеспечивают своим участникам повышение эффективности использования финансовых ресурсов и предприятия в целом.

The article is devoted to the problem of securing operational activities of the agricultural enterprises with the required financial resources and substantiating the approaches to the solution of such problem. It has been shown that agricultural enterprises have a real potential for the forming the self regulating financial alliances on the cooperative basis. Such alliances secure more efficient use of financial resources and more efficient operations of the enterprise as a whole to the members.

Ключові слова: сільськогосподарське підприємство, фінансові ресурси, кредитування, страхування, фінансова кооперація, інтеграція, економіка, ефективність

Ключевые слова: сельскохозяйственное предприятие, финансовые ресурсы, страхование, финансовая кооперация, интеграция, экономика, эффективность

Keywords: agricultural enterprise, financial resource, loans, insurance, financial cooperation, integration, economic, efficiency

ВСТУП

Актуальність та необхідність вирішення питання залучення фінансових ресурсів до аграрного сектору обумовлюється характерними особливостями сільського господарства. До них, зокрема, відносяться сезонний характер виробництва та тривалий виробничий цикл, що обумовлює касові розриви, вплив значної кількості неконтрольованих факторів, що спричинює порівняно високий рівень виробничих та підприємницьких ризиків. Дана проблема є відчутною як для галузі в цілому, так і для кожного сільськогосподарського підприємства. Зараз вона ускладнюється несприятливим підприємницьким середовищем, нерозвинутою інфраструктурою фінансового ринку, браком дієвих інноваційних фінансових інструментів та підходів, спрямованих на задоволення потреб сільськогосподарських підпри-

ємців, складною ситуацією із фінансуванням державних програм підтримки аграрного сектору.

Висока актуальність проблем, на окреслення напрямків розв'язання яких спрямована ця праця, знайшла визнання у працях багатьох провідних фахівців. Серед них слід відзначити праці В.К. Збарського [1], А.С. Кудінова [2], О.Г. Малій [3], М.Й. Малика [2], П.Т. Саблука [4], інші. Разом із тим, проблема сільськогосподарського кредитування та інших інструментів забезпечення сільськогосподарського підприємства фінансовими ресурсами потребує доопрацювання, пошуку та обґрунтування нових рішень, спрямованих на адаптацію сільськогосподарських підприємств до ефективної роботи в сучасних умовах.

МЕТА РОБОТИ

Головною метою даної статті є науковий пошук інноваційних способів вирішення проблеми залучення фінансових ресурсів до господарського обороту сільськогосподарських підприємств, їх адаптації та забезпеченні ефективного функціонування в умовах скорочення фінансування державних програм підтримки аграрного сектору.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічну основу роботи становлять наукові праці, нормативно-правові акти, ресурси мережі Internet. Інформаційну основу проведеного дослідження склали дані Національного банку України [5] та Держстату [6] про обсяги залучених сільськогосподарськими позичальниками обсягів кредитних

ресурсів, строки кредитування, обсяг розміщених суб'єктами господарської діяльності, зайнятими в сільському господарстві депозитів, динаміку кредитних ставок сільськогосподарських позичальників та по економіці в цілому, рентабельність сільськогосподарських підприємств, інші дані. Проведене дослідження охоплює період із 2008 по 2015 р. Обробку числових даних і розрахунки здійснено за допомогою статистичного пакету R [7], коефіцієнти кореляції обчислено за методом Пірсона [8].

РЕЗУЛЬТАТИ

Динаміка кредитних ставок по економіці в цілому, сільськогосподарських позичальників та рентабельності сільськогосподарських підприємств міститься в наступній таблиці (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка ставки за кредитами, виданими сільськогосподарським позичальникам у порівнянні із середнім по ринку рівнем та рентабельністю с.-г. підприємств (2008-2015 рр).

[НБУ [5], Держстат [6]]

Рік	Кредитна ставка, %		Рентабельність, %
	всі галузі	с.-г.ю підприємства	с.-г. підприємства
2015	17,7	20,2	30,5
2014	14,5	20,1	9,3
2013	14,1	15,2	8,3
2012	14,8	17,6	16,3
2011	14,4	13,5	19,3
2010	14,0	14,9	17,5
2009	17,6	19,2	8,7
2008	19,7	18,4	7,7

Щодо кредитної ставки сільськогосподарських позичальників слід відмітити наявність доволі слабкої тенденції щодо її підвищення в досліджуваному періоді. Разом із тим, по ставці кредитування по економіці в цілому маємо більш потужну протилежну тенденцію. Разом із тим, рух цих показників є доволі тісно узгодженим між собою (коефіцієнт кореляції становить 0,58). Зважаючи на те, що із загального показника сільськогосподарські підприємства не виокремлювались, такий зв'язок є очікуваним. Але протилежно спрямований рух тенденцій динаміки показника величини кредитної ставки по сільськогосподарським позичальникам і загального по економіці свідчить про нарощування тенденцій щодо перерозподілу вартості, створеної в сільському господарстві на користь інших галузей економіки.

Іншою характерною ознакою сільськогосподарського кредитування є традиційно більш висока ставка відсотку за середній по економіці рівень. Так, в межах досліджуваного періоду (2008-2015 рр) сільськогосподарські позичальники сплачували нижчу за загальний рівень кредитну ставку лише у 2008 та у 2011 рр. В решті випадків ставка була вищою. Зважаючи на ринковий, добровільний характер банківського кредитування в Україні це

вказує на кращу ситуацію в сільському господарстві в порівнянні з рештою економіки.

Разом із тим, слід прийняти до уваги дію державних програм підтримки сільськогосподарських виробників і, зокрема, програму часткової компенсації ставки за кредитами, отриманими сільськогосподарськими товаровиробниками [9]. В ринкових умовах зростання відсоткової ставки є очікуваним ефектом від подібних заходів. А це означає, що із підтримки сільськогосподарських товаровиробників подібні заходи фактично перетворюються на програми підтримки банківського сектору. Ця теза також узгоджується із тим, що в ході досліджень не вдалось виявити зв'язку показників рентабельності сільськогосподарських підприємств і величини кредитної ставки сільськогосподарських позичальників (коефіцієнт кореляції дорівнює 0,01). Але, якщо виключити нетиповий 2015 рік, то отримаємо доволі тісний обернений зв'язок із коефіцієнтом кореляції, що дорівнює -0,66. Це означає, що вища за загальний рівень кредитна ставка не може бути пояснена більш високою рентабельністю сільськогосподарських підприємств. Навіть навпаки, чим гірше йдуть справи в сільськогосподарського підприємства, тим вищу ставку виставляє йому банк за своїми кредитами. А

державні програми компенсації відсоткових ставок фактично заохочують банківський сектор до цього.

Розв'язати цей проблемний вузол є можливим шляхом створення саморегульованих фінансових об'єднань сільськогосподарських виробників на основі кооперативних принципів та господарського розрахунку. Потужного імпульсу для розвитку подібних об'єднань може надати їх державна підтримка у формі надання їм позичкового капіталу на тимчасовій або постійній основі. Наданий позичковий капітал виступає каталізатором і надає

такому об'єднанню потужного імпульсу для розвитку і переходу на подальше функціонування на засадах самофінансування та самоокупності. Заснований в 1862 р., як фермерський кооператив [10], банк "Райфайзен" є прикладом успішного втілення цієї ідеї на практиці навіть без залучення державного фінансування.

Ситуацію з динамікою обсягів сільськогосподарського кредитування та розміщених аграріями депозитів характеризує таблиця 2.

Таблиця 2

Динаміка виданих кредитів та залучених депозитів по сільськогосподарському сектору, млрд. грн.

[НБУ [5]]

Рік	Україна		Харківська область
	кредити	депозити	кредити
2015	48,42	17,11	1,91
2014	55,34	27,85	2,05
2013	43,53	21,01	1,54
2012	36,49	9,93	1,04
2011	34,14	9,81	1,12
2010	26,55	8,24	0,94
2009	26,03	4,60	0,92
2008	28,81	7,91	1,12

Стосовно динаміки кредитування по Харківській області слід зазначити, що обсяг кредитів тут тісно корелює із аналогічним загальноукраїнським показником (коефіцієнт кореляції становить 0,96). Це підтверджує єдиний характер процесів, що відбуваються у сфері сільськогосподарського кредитування та дозволяє стверджувати, що одержані на основі аналізу загальноукраїнських показників висновки залишаються справедливими і для харківських аграріїв.

Наступним важливим спостереженням є наявність потужного зв'язку між обсягом депозитів, розміщених в банківських установах сільськогосподарськими суб'єктами господарської діяльності та обсягом наданих їм кредитів (коефіцієнт кореляції становить 0,94). Разом із тим, обсяг депозитів за своєю величиною в досліджуваному періоді становить 18-50% від обсягу наданих кредитів (на кінець періоду — 35%). Це підтверджує тезу про наявність в сільському господарстві реальної можливості до створення саморегульованих фінансових об'єднань на кооперативних засадах. Разом із тим, порівняння динаміки обсягів кредитів та депозитів свідчить і про те, що власних фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств недостатньо для повного задоволення власних потреб у фінансуванні. Навіть за умови їх ефективного перерозподілу за допомогою кооперативних фінансових об'єднань. Тому провідна роль банківської системи і на перспективу залишається важливою. При цьому, поява нового інституту фінансування потреб сільськогосподарських товаровиробників створює умови для зниження вартості для них банківського

кредитування внаслідок дії механізмів ринкової конкуренції. Кооперативні принципи участі членів таких об'єднань в їх прибутках є іншим чинником зменшення вартості фінансування потреб сільськогосподарських виробників. Участь держави у формуванні позичкового капіталу таких об'єднань дозволить забезпечити ефективність і цільовий характер державних програм, спрямованих на аграрний сектор.

Наступним етапом дослідження став аналіз структури залучених сільськогосподарськими підприємствами кредитів (таблиця 3).

Тут маємо висхідний тренд до зростання обсягу наданих короткострокових кредитів (коефіцієнт кореляції становить 0,68, середньорічний темп зростання - 1,87 відсоткових пункти). Із довгострокових - по групі кредитів терміном 1-5 років - маємо потужний низхідний тренд, коефіцієнт кореляції -0,83, середньорічне падіння - 2,46 відсоткових пункти. По групі кредитів терміном понад 5 років маємо висхідний тренд із коефіцієнтом кореляції 0,64 та середньорічним темпом зростання у 0,6 відсоткових пункти. Власне, в складній сучасній ситуації, яка характеризується зростанням рівня ризиків внаслідок дії політичних та інших факторів, реструктуризація кредитного портфелю із наданням пріоритету короткостроковій групі є зрозумілим та очікуваним явищем. Разом із тим, слід звернути увагу і на повільне зростання питомої ваги групи кредитів терміном понад 5 років, що свідчить про наявність інвестиційного потенціалу галузі та визнання цього факту на практичному рівні найбільш потужним інституційним кредитором -- банківською системою.

Таблиця 3

Структура наданих с.-г. позичальникам кредитів за терміном надання, %
[НБУ [5]]

Рік	Термін кредиту		
	до 1 року	1-5 років	понад 5 років
2015	45,55	42,04	12,41
2014	45,09	45,66	9,25
2013	54,74	35,65	9,61
2012	45,25	44,11	10,64
2011	39,06	50,52	10,42
2010	32,51	55,41	12,08
2009	39,36	53,72	6,92
2008	37,67	56,41	5,92

Практичний досвід сільськогосподарських підприємств, які увійшли до складу потужних промислово-фінансових груп, таких як, наприклад, українська "Приват" або кіпрська "Ukrlandfarming" свідчить про наявність значних переваг інтегрованих об'єднань, які мають можливості для маневрування фінансовими ресурсами всередині групи.

У сфері управління ризиками сільськогосподарських підприємств традиційно потужними залишаються позиції обов'язкового страхування. Разом із тим, після того, як кошти сільськогосподарських підприємств потрапляють на рахунки страхових компаній, втрачається можливість забезпечити їх цільове використання виключно для обслуговування потреб сільськогосподарських страхувальників. А обов'язковий характер страхування перетворює його на своєрідний податок і формує передумови для вимивання із сільськогосподарських підприємств їх фінансових ресурсів.

Шляхом до вирішення цієї проблеми є створення сільськогосподарськими підприємствами резервних фондів. Цей підхід має низку переваг у порівнянні із традиційним страхуванням. Адже обігові кошти, спрямовані у відповідні фонди фактично залишаються у власності підприємства. В разі, коли несприятливі події не відбулись, ці кошти залишаються в його розпорядженні, а не переходять до власності страхової компанії посередництвом механізмів формування її доходів. Іншим перспективним напрямком є створення таких фондів на взаємній, кооперативній основі. Це дозволяє не лише розподілити ризики поміж періодами, але і рознести їх територіально між різними сільськогосподарськими підприємствами, розподілити між галузями та напрямками спеціалізації. Неприбутковий кооперативний характер таких об'єднань дозволяє забезпечити більш високий рівень ефективності заходів із управління ризиками сільськогосподарських підприємств у порівнянні із традиційним страхуванням. Участь держави у формуванні капіталу таких об'єднань (на постійній або тимчасовій основі) забезпечує цільовий характер державних програм підтримки аграрного сектору,

запобігає перерозподілу коштів до фінансової сфери, сприяє розвитку ринковою конкуренції та зниженню в такий спосіб страхових тарифів для сільськогосподарських страхувальників. Обережна політика формування таких взаємних фондів забезпечує стаке нагромадження коштів у них, що в перспективі сприяє зниженню витрат учасників, пов'язаних із їх участю у таких фондах при незмінному рівні покриття ризиків. А в більш віддаленій перспективі -- дані фонди можуть навіть стати одним із джерел залучення фінансових ресурсів для фінансування потреб їх учасників. Тобто, формування ефективного підходу, що здійснене в одній сфері, поступово поширюється на наступні, сприяючи у такий спосіб вирішенню системної проблеми формування в сільському господарстві передумов ефективності функціонування економічних механізмів, забезпечуючи ланцюговий характер, адитивність та синергічність ефектів.

ВИСНОВКИ

Структурні тенденції динаміки обсягів банківських кредитів, наданих сільськогосподарським позичальникам в розрізі строків, на практичному рівні підтверджують наявність інвестиційного потенціалу сільськогосподарської галузі. Про це, зокрема, свідчить багаторічна тенденція до зростання питомої ваги наданих сільськогосподарським позичальникам групи найдовших кредитів (терміном понад 5 років).

Включення сільськогосподарських виробничих одиниць до складу інтегрованих багатогалузевих формувань дозволяє фінансувати касові розриви за рахунок внутрішніх ресурсів конгломерату. Це позитивно впливає як на ефективність таких одиниць, так і на ефективність конгломерату в цілому. Економічний ефект досягається за рахунок підвищення ефективності використання фінансових ресурсів групи, уникнення втрат, пов'язаних із тимчасовим залученням коштів у третіх осіб.

Ефективним заходом в системі удосконалення державних програм підтримки сільськогосподарських товаровиробників є сприяння створенню саморегульованих фінансових об'єднань сільськогосподарських

виробників на основі кооперативних принципів та господарського розрахунку і участь держави в капіталі таких об'єднань.

Список використаних джерел

1. Збарський В.К. Особливості та проблеми кредитування аграрного сектору економіки України // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). - 2014, №3. - С. 155-160
2. Малік М.Й., Кудінов А.С. Кредитне обслуговування сільськогосподарських кооперативів. - Київ: ННЦ "Інститут аграрної економіки", 2008.- 166 с.
3. Малій О.Г. Фінансово - кредитні відносини в АПК.- Харків: ХНТУСГ, 2008. - 211 с.
4. Залучення іноземних кредитів. - за ред. П.Т. Саблука, М.І. Кісіля. - Київ: ІАЕ, 1999.- 163 с.
5. Національний банк України. Офіційне інтернет-представництво [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://bank.gov.ua>
6. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
7. R: A Language and Environment for Statistical Computing / R Core Team.- Vienna, 2014
8. Pearson K. Note on Regression and Inheritance in the Case of Two Parents // Proceedings of the Royal Society of London.- 1895, vol. 58.- С. 240-242
9. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для підтримки заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів: Постанова КМУ від 29.04.2015 р. №300 [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/300-2015-%D0%BF>
10. History of Raiffeisen Banking Group [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.raiffeisen.ru/en/about/history/>

ГОРОДЕЦЬКА

Тетяна Едуардівна
tgorodeczkaya@mail.ruк.е.н., доцент, завідувач
кафедри, Харківський інститут
фінансів КНТЕУ

КОРНИВСЬКА

Валерія Олегівна
vkornivska@ukr.netк.е.н., доцент, Харківський
інститут фінансів КНТЕУ

МИКОЛАЄНКО

Ганна Романівна
romanovna1995@bk.ruстудент, Харківський інститут
фінансів КНТЕУ

УДК 336.226.11

СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

SYSTEMS OF TAXATION INCOME IN FOREIGN COUNTRIES

В умовах проведення податкової реформи, що обумовлена Угодою про асоціацію з ЄС і урядовою співпрацею з МВФ, є актуальним дослідження особливостей побудови податкових систем у зарубіжних країнах. У статті розглянуто приклади побудови систем оподаткування доходів населення з метою гармонізації податкового законодавства України з урахуванням іноземного досвіду.

В условиях проведения налоговой реформы, обусловленной Соглашением об ассоциации с ЕС и сотрудничеством правительства с МВФ, актуальным является исследование особенностей построения налоговых систем в зарубежных странах. В статье рассмотрены примеры построения систем налогообложения доходов с целью гармонизации налогового законодательства Украины с учетом зарубежного опыта.

Under the conditions of the tax reform, stipulated by the Association Agreement with the EU and the cooperation of the government with the IMF, it is important to study the peculiarities of building tax systems in foreign countries. In the article examples of construction of income taxation systems with the purpose of harmonization of the tax legislation of Ukraine taking into account foreign experience are considered.

Ключові слова: податки, податкова політика, податки на доходи, доходи громадян, зарубіжний досвід

Ключевые слова: налоги, налоговая политика, налоги на доходы, доходы населения, зарубежный опыт

Keywords: taxes, tax policy, income taxes, income, foreign experience

ВСТУП

В умовах трансформаційних змін в економіці України, становлення та розвитку ринкових відносин важливе місце займає державне регулювання. Найважливішим інструментом державного регулювання в системі фінансово-економічних відносин є податки, у тому числі з доходів фізичних осіб. Держава регулює доходи громадян, впливає на збільшення їх платоспроможності, стимулювання попиту, розмір споживання та заощадження, що, в свою чергу, призводить до підвищення темпів економічного зростання. Необхідно також врахувати той факт, що податки на доходи громадян стосуються кожного члена суспільства, оскільки вони мають виконувати ще й роль соціального регулятора.

Відповідно до концепції реформування податкової системи України, її вдосконалення відбуватиметься, виходячи зі стратегічної мети – побудови соціально-орієнтованої економіки та інтеграції в європейське співтовариство. Тому податкова система України має бути гармонізованою із закордонними податковими системами. Податкова гармонізація – це систематизація та уніфікація податків, координація податкових систем і податкової політики країн, які належать до міжнародних регіональних угруповань.

Тобто у цьому контексті гармонізація податків передбачає міждержавну податкову уніфікацію між країнами-членами інтеграційного угруповання з головною метою – недопущення міграції капіталу в держави з низьким рівнем оподаткування. Нині найвищий рівень гармонізації податків – у країнах-членах Європейського Союзу [1, с. 21].

У вітчизняній економічній літературі проблеми вдосконалення оподаткування доходів фізичних осіб на основі вивчення та впровадження передового іноземного досвіду досліджувалися українськими вченими. Серед них можна зазначити таких: О. Бакун, Д. Бекерська, О. Вишневецький, П. Гега, О. Воронкова, Ю. Іванов, Л. Демиденко, А. Крисоватий, І. Лютий, Н. Ткаченко та ін. Серед представників західної економічної думки зазначені проблеми досліджують Дж. Стігліц, Ш. Бланкарт, М. Бронфеллер.

Податкова політика оподаткування доходів населення у зарубіжних країнах є динамічною залежно від різних цілей і завдань урядів та соціально-економічних умов. Проте особливості сучасного зовнішнього і внутрішнього середовища України роблять неможливим пряме перенесення на національні умови тих податкових механізмів, які сформовані в інших країнах. Світовий досвід у цій

сфері може стати підґрунтям для реформування системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні.

МЕТА РОБОТИ аналіз діючої практики оподаткування доходів фізичних осіб в зарубіжних країнах з метою розробки пропозицій щодо вдосконалення системи податків з доходів фізичних осіб в Україні.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методичну основу дослідження складають сукупність методів, прийомів і принципів наукового дослідження. В процесі роботи використовувались такі методи: збір та узагальнення інформації, групування, таблично-графічні методи, аналіз, синтез, аналогія тощо. Інформаційною базою дослідження слугували законодавчі та нормативні акти, що діють в Україні; наукові праці вітчизняних та зарубіжних економістів, матеріали періодичних видань, опрацьовані авторами особисто.

РЕЗУЛЬТАТИ

Оподаткування доходів фізичних осіб в Україні є однією зі складових бюджетно-податкової політики взагалі. Сучасні завдання, які постають перед державою щодо удосконалення податкової системи за критеріями розвинутих ринкових країн, підходів при реалізації політики оподаткування доходів фізичних осіб, перехід на середньострокове бюджетне планування податкових надходжень, з одного боку, та уникнення вже відомих для інших країн проблем, з якими вони стикалися з часом – з другого, обумовлюють необхідність дослідження вже існуючого досвіду політики оподаткування доходів фізичних осіб.

Оподаткування доходів фізичних осіб є одним з актуальних і недостатньо вивчених (у тому числі в законодавстві зарубіжних країн). Досвід зарубіжних країн, де запроваджено подібне оподаткування, свідчить, що в сучасному світі виокремлюють декілька типів систем оподаткування доходів фізичних осіб, які функціонують у різних країнах світу (табл. 1).

Таблиця 1

Типи систем оподаткування податком на доходи фізичних осіб різних країн світу

[розроблено авторами за даними [2, с. 264]]

Подвійний прибутковий податок (пропорційна шкала)	Комплексна система оподаткування (прогресивна шкала)	Плоский прибутковий податок (плоска шкала)
Згідно з цим підходом пропорційний податок накладається на весь чистий дохід (інвестиційні доходи; заробітну плату; пенсії, за мінусом відрахувань) одночасно із застосуванням прогресивного податку на валовий трудовий дохід і пенсійні доходи. Це означає, що трудові доходи оподатковуються за вищими ставками, ніж доходи інвестиційні, а величина податкових відрахувань не залежить від суми валового доходу.	Оподаткуванню підлягають всі або майже всі грошові доходи платника за мінусом відрахувань (чистий дохід, до якого застосовуються однакові ставки або шкала ставок). Така система передбачає, що трудові та інвестиційні доходи оподатковуються за однаковими ставками (як правило, це прогресивний прибутковий податок), а роль податкових відрахувань зростає разом із зростанням валового доходу. Також цією системою визначається чітке і послідовне дотримання критеріїв горизонтального і вертикального рівності оподаткування.	Є пропорційним і застосовується до всіх джерел доходу. Це означає, що трудові та інвестиційні доходи оподатковуються за однією ставкою, а податкові відрахування не залежать від суми валового доходу.

Проте, незважаючи на зазначені типи та їх особливості, кожна країна формує індивідуальну систему оподаткування доходів населення, з визначеними законодавством об'єктом і базою оподаткування, системою податкових пільг і ставок.

Іноземні системи прямого оподаткування доходів фізичних осіб мають досить випробувану часом практику становлення та розвитку на базі глибокого усвідомлення кожним платником податку свого конституційного обов'язку – сплати податків. Значні соціальні видатки та постійна увага держави до платника податків поступово виховали свою податкову культуру, яка зовсім інша від вітчизняних реалій. Також по іншому розуміється і сутність категорії «податок»: в Німеччині – це підтримка, яку громадяни надають державі; у Великобританії – це обов'язок перед державою; у США податок

розуміється як «такса»; у Франції – як обов'язкова плата. Для нашої держави, як не прикро, розуміння даної фінансової категорії зводиться лише до примусового платежу.

Ставки податку на доходи фізичних осіб в різних країнах світу різні. Розмір ставок наведено у табл. 2.

Зарубіжний досвід оподаткування доходів фізичних осіб свідчить, що в більшості країн світу шкала ставок прибуткового податку з громадян прогресивна і максимальний їх розмір сягає значних величин: 30-50%. З табл. 2. видно, що країни з найменшими ставками 10-15% – це Болгарія, Казахстан, Білорусь, Росія, Литва та Україна (у 2015 р.). Можна сказати, що ставка ПДФО в Україні є однією з найнижчих в Європі. Найбільші ставки (45-57%) спостерігаємо в таких країнах, як Австралія, Ізраїль, Франція, Японія та Швеція, в якій найбільша

ставка ПДФО – 57%. Для порівняння, у найрозвиненіших країнах світу середня ставка становить 32,22%, а серед країн ЄС – 37,78%

Слід відзначити, що податкове навантаження на платників податків у Канаді розцінюється як високе,

проте, у цій країні найвищий у світі життєвий рівень населення. Основою при встановленні податкових ставок є співвідношення доходів між найбагатшими і найбіднішими верствами населення.

Таблиця 2

Ставки ПДФО різних країн світу [розроблено авторами за даними [3, 4]]

№	Країна	Ставка у 2015 році, %
1	Болгарія	10
2	Казахстан	10
3	Білорусь	13
4	Росія	13
5	Литва	15
6	Україна (2015 р.)	15
	Україна (2016-2017 рр.)	18
7	Угорщина	16
8	Румунія	16
9	Молдова	18
10	Естонія	20
11	Грузія	20
12	Чеська Республіка	22
13	Словаччина	25
14	Бразилія	27,5
15	Канада	29
16	Латинська Америка - середня	31,87
17	Польща	32
18	Північна Америка - середня	34,3
19	Аргентина	35
20	Мексика	35
21	Туреччина	35
22	Вірменія	36
23	США	39,6
24	Італія	43
25	Австралія	45
26	Китай	45
27	Німеччина	45
28	Великобританія	45
29	Іспанія	47
30	Португалія	48
31	Австрія	50
32	Ізраїль	50
33	Франція	50,3
34	Японія	50,84
35	Швеція	57
36	Європа - середня	31,8
37	ЄС - середня	37,78
38	Світ - середня	32,22

Питання регулювання доходів фізичних осіб у розвинених країнах вирішується за допомогою пільгової політики, яка відображає потреби платників і є соціально спрямованою. Держава регулює потреби відтворення робочої сили, встановлюючи мінімальну зарплату та прожитковий мінімум з урахуванням динаміки інфляційних процесів. Важливим видом податкових пільг, що застосовуються в розвинених країнах, є знижка оподаткованого доходу залежно від кількості дітей. Проте в Україні механізм цієї пільги не розв'язує проблем соціального захисту сімей з дітьми, адже отримати її можуть не всі платники, а тільки ті, зарібок яких знаходиться в певних межах. У цілому, всі пільги щодо оподаткування доходів фізичних осіб в Україні пов'язані з податковою соціальною пільгою, звідси й досить ілюзорна їх соціальна спрямованість. Водночас, у досліджуваних країнах найбільш поширеними заходами податкової підтримки домогосподарств є зменшення податкового навантаження на малозабезпечені та соціально уразливі групи фізичних осіб

(збільшення сум стандартних і спеціальних податкових вирахувань) [5, с. 14].

Податкові пільги є одним з інструментів податкової політики, за допомогою яких реалізують соціальні та економічні цілі. У податковій літературі дано характеристику достатньої кількості податкових пільг, серед яких можна виділити такі, що мають соціальне спрямування, тобто застосування таких пільг збільшує доходи малозабезпечених верств населення.

Серед достатньої кількості податкових пільг пропонується характеризувати та навести приклади таких, що найчастіше застосовуються в різних системах оподаткування країн світу (табл. 3).

Звичайно, функціонування податкової соціальної пільги дещо послаблює податковий тиск на малозабезпечені категорії громадян. Проте нині вона не забезпечує виконання одного з визначальних у світовій практиці податкових відносин принципів соціальної та фінансової політики, згідно з яким рівень доходу, що покриває базові потреби громадянина, звільняється від оподаткування.

Таблиця 3

Перелік основних пільг соціального спрямування, що застосовуються до фізичних осіб в різних країнах світу [розроблено авторами за даними [3, 6]]

Назва пільги	Характеристика	Приклад застосування
Податкове вирахування	Зменшує об'єкт оподаткування до нарахування податку та збору	Звільнення деяких видів доходів, таких як державна соціальна допомога, ліки, медична допомога тощо
Податкова знижка	Зменшує базу оподаткування на певну величину	Зменшення доходів на суму коштів, сплачених у вигляді пожертвувань або благодійних внесків
Неоподатковуваний мінімум	Не оподатковувана податком сума, яка вираховується з особистого доходу людини при розрахунку федеральних і штатних прибуткових податків	Сума мінімальної заробітної плати, що встановлена законодавством, є доходом, що не оподатковується
Зниження ставки податку	Застосування прогресивної або диференційної (зниженої) ставки	При невисокому доході може застосовуватися менша ставка
Звільнення від сплати податків окремих осіб або категорій платників	Окремі особи або категорії платників звільняються від сплати податків	До доходів літніх людей або вдів (вдівців), що мають утримання, при доході, що не перевищує розміру, встановленого законодавством

Враховуючи це податкову соціальну пільгу слід замінити на звільнення від оподаткування частини заробітної плати за рахунок якої фінансуються витрати на транспортні послуги, на харчування, придбання товарів першої необхідності, тощо. Тобто, формально податкову соціальну пільгу, яка не виконує основне своє завдання – не підвищує належним чином доходну спроможність малозабезпечених громадян можна просто відмінити, одночасно дозволивши включати до податкового кредиту більшу частину мінімально необхідних витрат.

На сьогодні ЄС з метою підтримки курсу Лісабонської стратегії розроблено відповідну стратегію на період до 2020 р. Підсумовуючи результати проведеної роботи, у документі зазначається, що країнами в межах реформи податкової системи та системи соціальних відрахувань (flexicurity strategy) були створені умови для поступового скорочення рівня

безробіття та підвищення рівня активності населення. Політикою соціальних відрахувань, продовжуючи напрям реформ, було збільшено соціальні відрахування, з одночасним створенням широких податкових умов стосовно скорочення податкового клину (the tax wedge), зокрема для отримувачів низької заробітної плати [7]. Водночас політика реформ розвитку заробітної плати проводиться в країнах ЄС з урахуванням відповідності розвитку продуктивності праці, оскільки збільшення заробітної плати без певного підвищення продуктивності праці загрожує стабільності ринку.

Досвід стабілізаційних податкових реформ розвинутих країн засвідчує доцільність реформ податку з доходів фізичних осіб внаслідок змін, пов'язаних з розподілом номінальних або реальних доходів населення, коли законодавчо затверджена система податку перестає ефективно виконувати свої функції і

як інструмент фіска, і як регулюючий інструмент. Зокрема, це стосується так званого ефекту холодної прогресії та ефекту bracket creep (дослівно: ефект плаваючих розрядів). Реформи стабілізації передбачають індексацію податкової ставки (через процеси інфляції) або зміни в розрядах (ступенях) податкових ставок для більш розгалуженого розподілу податкового навантаження (у разі, якщо, незважаючи на прогресивну систему податкової ставки, податок починає діяти майже як пропорційний) [8, с. 21].

Зокрема, в структурі оподаткування розвинутих країн сьогодні найбільшу вагу має пряме оподаткування, а прибутковий податок є відносно й абсолютно найбільшим фіскальним збором. Податкові системи розвинутих держав світу сьогодні є сформованим динамічним механізмом, який дає змогу вирішувати основні соціально-економічні завдання держави. Бюджетні системи окремих країн характеризуються різними підходами до вирішення своїх завдань, але вони обов'язково враховують специфіку розвитку держави.

Таким чином, механізм оподаткування доходів фізичних осіб у розвинутих соціально-орієнтованих країнах базується на таких критеріях, як:

- комплексний підхід до формування оподаткованого доходу. Відповідно до нього об'єкт оподаткування включає доходи від підприємницької та незалежної професійної діяльності, від найманої праці та володіння майном, майновими та немайними правами, основним елементом яких є пасивні доходи (проценти, дивіденди, орендна плата тощо);
- нейтральність (оподаткування доходів одного виду має здійснюватися в однакових розмірах);
- оподаткування економічного потенціалу, згідно з яким об'єктом оподаткування визнається сукупний дохід. Це передбачає включення до оподаткованого доходу не лише заробітної плати, а й пенсійних виплат, отримуваних фізичною особою із системи накопичувального пенсійного страхування, які при їх отриманні були звільнені від оподаткування;
- можливість вивільнення з-під оподаткування доходу, який не перевищує законодавчо встановленого рівня мінімального доходу, а також право на податковий кредит щодо визначених законом витрат на забезпечення життєдіяльності фізичної особи і членів її сім'ї [9].

ВИСНОВКИ

В зарубіжних країнах, на відміну від податкової системи України, зовсім інший підхід до платників податків із доходів фізичних осіб, де стан демократії та суспільні норми в значній мірі мають вплив на побудову та функціонування фіскальної політики. Ця

політика передусім спрямована на вирішення соціальних питань та економічну мотивацію домогосподарств, а вже потім на забезпечення уряду фінансовими ресурсами.

Аналіз систем оподаткування доходів громадян іноземних країн свідчить про зростання ролі прибуткових податків, що дозволяє забезпечувати сталі надходження до бюджету і використовувати регулюючі властивості податку на доходи. Серед факторів такого зростання, – передусім, збільшення податкової бази, розширення об'єкта оподаткування і підвищення ставок податку. Отже, реалізація на практиці іноземного досвіду має на меті сприяти якнайшвидшому переходу до нової сталої та дієвої системи оподаткування, яка ґрунтуватиметься на всебічному поєднанні найкращих передових методів та запозичених позитивних елементів із досвіду податкових систем зарубіжних країн, що дало б поштовх до посилення соціальної складової системи оподаткування.

Список використаних джерел

1. Крисоватий А.І. Домінанти гармонізації оподаткування: національні та міжнародні вектори: монографія / А.І. Крисоватий, В.А. Валігура. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2010. – 248 с.
2. Танклевська Н.С. Світовий досвід оподаткування доходів фізичних осіб [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/6.1/264.pdf>
3. Tax Rates Around the World 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.worldwide-tax.com>
4. Organisation for Economic Co-operation and Development [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oecd.org>
5. Іванов Ю.Б. Світові тенденції антикризового податкового регулювання / Ю.Б. Іванов // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2010. – № 1 (48). – С. 10–15.
6. Якушик І.Д. Податкові системи зарубіжних країн : довідник / І.Д. Якушик, Я.В. Литвиненко. – Київ : «МП Леся», 2004. – 480 с.
7. European Commission, Brussels, 02.02.2010 SEC // Commission Staff Working Document, Lisbon Strategy Evaluation Document. – 2010. – 114 final. – Р. 22.
8. Кривцов О.О. Зарубіжний досвід оподаткування доходів фізичних осіб / О.О. Кривцов // Наукові праці НДФІ. – 2010. – № 3 (52). – С. 18-28.
9. Шевчук І. В. Іноземний досвід оподаткування доходів фізичних осіб та можливості його адаптації в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://old.znau.edu.ua/visnik/2011_1_2/333.pdf

ГОРБАЧЕНКО

Віолетта Дмитрівна
violetta081996@gmail.com

УДК 338

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ
ВИРОБНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВFACTORS AFFECTING THE
COMPETITIVENESS OF
MANUFACTURING ENTERPRISES

ШВАГІРЕВА

Власта Сергіївна
v.s.shvagireva@mzeid.in*старший викладач, Одеський
національний політехнічний
університет, Інститут бізнесу
економіки та інформаційних
технологій*

Сутність статті у проведенні аналізу поняття конкурентоспроможності по літературним джерелам, виявлення окремого поняття конкурентоспроможності виробничих підприємств. Також увагу приділено факторам, що можуть впливати на конкурентоспроможність фірм, які займаються виробництвом продукції.

Суть статьи заключается в проведении анализа понятия конкурентоспособности по литературным источникам, выявлении отдельного понятия «конкурентоспособность производственных предприятий». Также внимание уделено факторам, которые могут оказывать воздействие на фирмы, производящие продукцию.

The essence of the article in analyzing the concept of competitiveness in the literature, identifying a particular concept of competitiveness of industrial enterprises. Also, attention is given to factors that may affect the competitiveness of companies that manufacture the products.

Ключеві слова: конкуренція, конкурентоспроможність, конкурентоспроможність виробничих підприємств, фактори впливу на конкурентоспроможність виробничих підприємств

Ключевые слова: конкуренция, конкурентоспособность, конкурентоспособность производственных предприятий, факторы, влияющие на конкурентоспособность производственных предприятий

Keywords: competition, competitiveness, competitiveness of industrial enterprises, impacts on the competitiveness of manufacturing companies

ВСТУП

Сьогодні виробничі підприємства дуже багато уваги приділяють конкурентоспроможності, своїй та конкурентів. Часто фірми виготовляють схожу продукцію, яка задовольняє одній й ті самі потреби споживача. Чому вітчизняні виробники мають низку конкурентоспроможність? Причина в тому, що мало хто в змозі підтримувати свою долю ринку та збільшувати її. Тому перед кожною фірмою постає проблема конкурентних переваг. Адже стійкість позицій, що організації займають на ринку вже не можна назвати стабільними. Це зумовлює необхідність виявлення сильних і слабких сторін діяльності фірми, щоб працювати над ними та вдосконалювати, пошук прихованих можливостей, які можуть надати перевагу над фірмами конкурентами.

МЕТА РОБОТИ

Метою роботи є вивчення поняття конкурентоспроможності, визначити конкуренто-спроможність виробничих підприємств та систему факторів, які впливають на неї.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

В основу статті поклали публікації, наукові роботи вчених, як вітчизняних так і зарубіжних, матеріали періодичних видань.

При проведенні дослідження використовувались методи логічного узагальнення, методи структурного аналізу, порівняння різних визначень понять та їх підсумкове узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Перш ніж розпочати дослідження поняття «конкурентоспроможність виробничого підприємства» необхідно визначити зміст терміну «конкурентоспроможність» в цілому. Адже ці терміни взаємопов'язані. Неможливо говорити про конкурентоспроможність підприємства, якщо на ринку не існує конкуренції між виробниками.

Конкуренція – це економічний процес взаємодії і боротьби товаровиробників за найвигідніші умови виробництва та збуту продукції, за отримання найбільших прибутків. Водночас – це механізм стихійного регулювання виробництва в умовах вільних ринкових відносин [2].

В основі конкурентних відносин полягає свобода вибору, яка реалізується в формі кожного одержати

для себе особисто грошовий дохід. Конкуренція означає наявність великої кількості незалежно діючих продавців і покупців [1]. Конкуренція змушує суб'єктів підприємницької не зупинятись на досягнутому, постійно самовдосконалюватись, знижувати витрати на виробництво, покращувати якість продукції, підвищувати свою конкурентоспроможність.

Закон України «Про захист економічної конкуренції» дає таку трактовку: «економічна конкуренція – це змагання між об'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначити умови обороту товарів на ринку» [3].

Проаналізувавши приведені поняття конкуренції можна зробити висновок, що вони мають декілька спільних особливостей:

- цивілізоване протиборство між суб'єктами господарювання;
- схожість продукції конкуруючих суб'єктів;
- виробництво продукції заради задоволення потреб споживачів;
- постійне вдосконалення діяльності для підвищення конкурентоспроможності;
- утримання існуючих клієнтів та залучення клієнтів від фірм-конкурентів.

Що стосується конкурентоспроможності, то Должанський І.З. розкриває сутність поняття так: конкурентоспроможність підприємства – це здатність підприємства створювати, виробляти і продавати товари та послуг, цінові й нецінові якості яких привабливіші, ніж в аналогічній продукції конкурентів [1]. На думку Р. Фатхутдинова: конкурентоспроможність підприємства – це випуск конкурентоспроможного об'єкта, який здатний витримувати конкуренцію у порівнянні з аналогічними об'єктами на даному ринку, стійкість фінансової діяльності [4]. В Енциклопедії бізнесмена, економіста, менеджера конкурентоспроможність підприємства визначається як рівень його компетентності порівняно з іншими підприємствами-конкурентами за такими параметрами, як технологія, практичні навички і професійні знання персоналу, рівень стратегічного та поточного планування, політика збуту, рівень управління, комутації, якість систем управління виробництвом продукції тощо. Г. Азоев вважає, що конкурентоспроможність підприємства – можливість ефективно розпоряджатися власними і позиковими ресурсами в умовах конкурентного ринку, тобто основна увага приділяється фінансовій стороні діяльності підприємства [5].

Окремого визначення конкурентоспроможності виробничого підприємства не існує. Вивчивши наукові роботи вчених економістів можна запропонувати таку трактовку: конкурентоспроможність виробничих підприємств – це здатність виробничих підприємств зберігати позиції на ринку, утримувати

свою долю та збільшувати її, скласти конкуренцію іншим фірмам виробникам, мати над ними переваги. На нашу думку, конкурентоспроможність виробничих підприємств означає не здатність бути лідером в певній галузі, а процес боротьби за увагу споживачів, за їх відданість, збільшення обсягів виробництва та продажу, за найкращих поставальників та інше.

Поняття «конкурентоспроможність виробничих підприємств» досить широке і складне. Воно потребує уваги, його необхідно вивчати та розглядати в комплексі із іншими економічними термінами.

Доцільно звернути увагу на фактори, що впливають на конкурентоспроможність виробничих підприємств. Зазвичай вони діляться на зовнішні та внутрішні. До зовнішніх відносять:

- політична ситуація в державі;
- економічні зв'язки;
- наявність конкурентів в галузі;
- розміщення виробничих сил;
- наявність сировинних ресурсів;
- рівень техніки і технологій;
- система управління виробництвом;
- концентрація виробництва;
- законодавча база.

Під зовнішніми факторами розуміють всі можливі аспекти, що оточують фірму ззовні, та які можуть вплинути на функціонування підприємства і результати його діяльності.

Також існують фактори, які здійснюють вплив всередині підприємства – внутрішні фактори. До них відносять:

- система та методи управління фірмою;
- технологічний рівень процесу виробництва;
- організаційний рівень процесу виробництва;
- довгострокове планування;
- маркетингова концепція;
- наявність інновацій на виробництві;
- задоволення допоміжних потреб споживача;
- якість продукції з точки зору якісних і технічних параметрів [6].

Внутрішні фактори мають одну особливість, відмінну рису – вони залежать від керівництва фірми. Тобто правління організації може контролювати їхній вплив. Головна задача – максимальне зменшення цього впливу зі сторони внутрішніх факторів. Необхідно чітко та систематично спостерігати за ними, щоб уникнути несподіваних сюрпризів.

Фактори впливу на конкурентоспроможність виробничих підприємств – це такі процеси та явища, які відбуваються як всередині підприємства, так і за його територією, які можуть викликати зміну витрат на виробництво, обсягів продаж, зменшення кількості споживачів, втрату іміджу, зміну ринкової частки та інше. Це все неодмінно відобразиться на конкурентоспроможності виробничого підприємства. Тому підприємствам необхідно постійно слідкувати за внутрішніми та зовнішніми факторами впливу, здійснювати аналіз сильних і слабких сторін, з метою винайдення тих сфер виробництва які більше за все потребують уваги та які мають перспективу збільшення конкурентних переваг. Звісно, щоб

набути максимальної конкурентоспроможності серед інших гравців на ринку, необхідно приділяти достатньо уваги як внутрішнім, так і зовнішнім факторам, намагатися тримати їх під контролем, та зменшувати їх вплив на діяльність виробничих підприємств.

ВИСНОВКИ

Конкуренція та конкурентоспроможність – два взаємопов’язаних невід’ємних терміна, які обов’язково необхідно розглядати у комплексі, тому як конкурентоспроможність виникає лише при наявності конкуренції між фірмами(виробничими організаціями).

Безліч науковців, вчених у різних літературних джерелах пропонують свої трактовки терміну «конкурентоспроможність». Кожна з них поширює та доповнює його. Це обумовлює необхідність розглядати термін як комплексну характеристику виробничого підприємства, яка включає в себе систему конкурентних переваг. Саме комплексний аналіз внутрішніх та зовнішніх факторів впливу на конкурентоспроможність підприємства дає змогу

виявити сильні та слабкі сторони фірми з метою їх вдосконалення та збільшення конкурентних переваг.

Список використаних джерел

1. Должанський І.З. Конкурентоспроможність підприємства: Навчальний посібник/ Должанський І.З., Загорна Т.О. – Київ: Центр навчальної літератури, 2006. – 384 с
2. Словник економічної афористики / уклад.: А.Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. – 444 с.
3. Закон України “Про захист економічної конкуренції” від 11 січня 2001 року №2210. – 14 (Редакція від 11.08.2013, підстава 406-18) // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 12. – С. 64.
4. Фатхутдинов Р.А. Управление конкурентоспособностью организации / Р.А. Фатхутдинов. – М.: Эксмо, 2004. – 544 с.
5. Азоев Г.Л. Конкурентные преимущества фирмы / Г.Л. Азоев, А.П. Челенков – М.: Тип. Новости, 2000. – 256с.
6. Конкурентоспроможність підприємства: оцінка рівня та напрями підвищення: [монографія / за заг. ред.. О.Г. Янкового]. – Одеса: Атлант, 2013. – 470 с.

БРОЯКА

Антоніна Анатоліївна
broyaka@yandex.ruк.е.н., доцент, Вінницький
національний аграрний
університет

УДК 338.249.02

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ
УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯCURRENT PROBLEMS OF ENSURING FOOD SECURITY IN UKRAINE AND
THEIR SOLUTIONS

У статті проведено дослідження сучасного стану продовольчої безпеки України за деякими критеріями, зокрема здійснено аналіз агропродовольчого виробництва в рослинництві та тваринництві, динаміки споживання харчових продуктів населенням країни, структури його витрат, індикаторів достатності споживання продуктів харчування та імпортозалежності та ін. Виявлено проблеми у формуванні належного продовольчого забезпечення з урахуванням особливостей їх прояву в сучасних соціально-економічних та політичних умовах. Визначено напрями державної політики щодо забезпечення продовольчої безпеки України, серед яких: збалансування внутрішнього аграрного ринку, розвиток матеріально-технічної бази сільськогосподарського виробництва, забезпечення зростання доходів населення тощо.

В статье проведено исследование современного состояния продовольственной безопасности Украины по избранным критериям. В частности осуществлен анализ агропродовольственного производства в растениеводстве и животноводстве, динамики потребления пищевых продуктов населением страны, структуры его расходов, индикаторов достаточности потребления продуктов питания, импортозависимости и др. Выявлены проблемы в формировании надлежащего продовольственного обеспечения с учетом особенностей их проявления в современных социально-экономических и политических условиях. Определены направления государственной политики по обеспечению продовольственной безопасности Украины, среди которых: сбалансирование внутреннего аграрного рынка, развитие материально-технической базы сельскохозяйственного производства, обеспечение роста доходов населения и т.д.

The paper examines the current state of food security in Ukraine on certain criteria, including the analysis of agro-food production in crop and livestock sectors, dynamics of food consumption of country population, structure of its expenditures, indicators of food consumption sufficiency and import dependency etc. The problems in the formation of proper food security system are identified, taking into account the features of their manifestation in modern socio-economic and political conditions. The directions of state policy on food security in Ukraine are determined, such as: balancing of the domestic agricultural market, development of material and technical base of agricultural production, ensuring income growth of population, etc.

Ключові слова: продовольча безпека, індикатори продовольчої безпеки, ризики, агропродовольче виробництво, достатність споживання продуктів харчування, імпортозалежність

Ключевые слова: продовольственная безопасность, индикаторы продовольственной безопасности, риски, агропродовольственное производство, достаточность потребления продуктов, импортозависимость

Keywords: food security, food security indicators, risks, agri-food production, food consumption sufficiency, import dependency

ВСТУП

Соціальні, економічні та політичні перетворення, що відбуваються останнім часом на території України винесли на поверхню ряд важливих проблем, успішне

розв'язання яких є запорукою подальшого самозабезпечуючого розвитку національної економіки. Серед таких проблем є забезпечення продовольчої безпеки країни, яка в кризових ситуаціях виступає одним із

індикаторів ступеня зовнішньоекономічної залежності країни, її суверенітету. Руйнування економічних відносин з Росією, відкриття європейського та світового ринків, зниження рівня життя та купівельної спроможності громадян, недосконалість державного регулювання аграрного ринку та підтримки національного виробника, незавершені земельні реформи та ряд інших чинників стали причиною загострення проблеми забезпечення продовольчої безпеки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Продовольча безпека розглядається як один з основних елементів забезпечення національної безпеки держави, що гарантує її автономність і незалежність від інших країн, та досліджується багатьма вітчизняними вченими-економістами, серед яких: Андрійчук В.Г., Бабич М.М., Білоус О.Г., Гойчук О.І., Жаліло Я.А., Калетнік Г.М., Кваша С.М., Котвицька Н.М., Месель-Веселяк В.Я., Саблук П.Т., Полторак А.С., Юрчишин В.В. та ін.. Однак, дослідження цієї проблеми залишається актуальним, зважаючи на свою динамічність та необхідність постійного моніторингу задля відповідності заходів державного регулювання щодо забезпечення продовольчої безпеки поточним потребам.

МЕТОЮ СТАТТІ є аналіз сучасного стану продовольчої безпеки України, моніторинг загроз її забезпечення та визначення напрямів державної політики, що сприятимуть нейтралізації негативних наслідків виявлених проблем.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для досягнення поставлено мети було використано системний підхід до вивчення проблем продовольчої безпеки, а також діалектичний метод пізнання, методи економічного аналізу та синтезу, статистико-економічний, порівняння, графічний та ін..

Методологічною та інформаційною базою дослідження слугували наукові праці, матеріали періодичних видань, нормативно-правові акти, офіційні публікації статистичних органів і відомчі матеріали, інтернет-ресурси.

РЕЗУЛЬТАТИ

Як зазначено у Національній доктрині продовольчої безпеки України, продовольча безпека – це стан економіки, при якому забезпечується продовольча незалежність країни, гарантовані фізична, економічна і соціальна доступність населення до достатньої кількості поживної і безпечної їжі, відповідно до рекомендованого раціону та норм харчування [1]. Необхідність забезпечення продовольчої безпеки вимагає підтримання гарантовано стійкого і достатнього рівня агропродовольчого виробництва, обумовлює тенденції внутрішньої та зовнішньої економічної політики, формулює заходи щодо соціально-економічної стабілізації та демографічного відновлення

суспільства, а також підвищення якості його життя.

Інтеграція України у світове господарство, зокрема у європейський простір, лібералізація торгівлі у межах СОТ, зростання глобального попиту на продовольство стали основоположними чинниками структурних змін внутрішнього агропродовольчого ринку. Як результат, посилюється спеціалізація та концентрація виробництва продукції рослинництва експортно-орієнтованих культур, серед яких: пшениця (посівна площа озимої та ярої пшениці в усіх категоріях господарств в Україні у 2016 році складала 6213,8 тис га або 23,2% від загальної площі посівів), ячмінь (відповідно 2872,8 тис га або 10,7%), соняшник (відповідно 5904,5 тис га або 22,1%), соя (відповідно 1846,3 тис га або 6,9%), ріпак (відповідно 456 тис га або 1,7%) [2]. На жаль, у багатьох підприємствах зростання виробництва відбувається екстенсивним шляхом за рахунок збільшення площі посівів (табл. 1).

Порівняльна перевага вітчизняного виробництва даних культур можлива завдяки наявності значних площ сільськогосподарських земельних угідь, невисокій земельній ренті, низькому рівневі оплати праці в сільському господарстві, а також недосконалості законодавства відносно використання та охорони земельних ресурсів. Підтвердженням останнього є збільшення протягом останніх п'яти років посівних площ найбільш виснажливих для ґрунту, з боку сівозміни, культур (наприклад, посівна площа соняшника у 2016 році порівняно із 2012 роком зросла у 1,2 рази). При цьому спостерігається значне скорочення посівів цукрових буряків – у 1,6 рази, жита – у 2,1 рази, гречки – у 1,95 рази та інших культур [3], які є важливими для забезпечення раціональної структури харчування населення країни.

Одночасно спостерігається скорочення виробництва та підвищення імпортозалежності продукції тваринництва. Зокрема, за п'ять років з 2012 р. по 2016 р. поголів'я великої рогатої худоби в Україні зменшилось в 1,2 рази з 4645,9 до 3863,2 тис голів, свиней – у 1,13 рази з 7576,7 до 6690,5 тис голів, овець та кіз – в 1,32 рази з 1738,2 до 1315,0 тис голів відповідно (рис. 1), виробництво молока скоротилось у 1,1 рази з 11376,6 до 10381,8 тис т, виробництво яєць – у 1,26 рази з 19110,3 до 15100,0 млн. шт., виробництво вовни – у 1,8 рази з 3724 до 2072 т. (рис. 2).

Незначна позитивна динаміка у реалізації м'яса спостерігається завдяки птахівництву, де обсяг реалізації вітчизняними виробниками птиці на забій у живій масі зріс у 1,14 рази з 1128,6 до 1295,3 тис. т. [5, 6]. При цьому відбувається заміщення споживання біднішими верствами населення яловичини та свинини на відносно дешевшу курятину, що погіршує їхній раціон харчування.

Таблиця 1

Посівні площі основних сільськогосподарських культур в Україні, 2012-2016 рр. *

[розраховано автором за даними Державної служби статистики України]

Назви культур	Посівна площа, тис. га					Відхилення 2016 р. до 2012 р.		Частка у загальній площі посівів, %	
	2012	2013	2014	2015	2016	+/-	%	2012	2016
Пшениця (озима і яра)	5791,0	6418,8	6061,2	6866,6	6213,8	422,8	107,3	21,1	23,2
Жито (озиме і яре)	302,0	284,0	187,1	151,6	143,4	-158,6	47,5	1,1	0,5
Рис	25,7	10,7	10,2	11,7	12,2	-13,5	47,5	0,1	0,0
Просо	188,4	94,4	102,7	112,2	102,6	-85,8	54,5	0,7	0,4
Гречка	292,3	189,2	140,2	132,8	149,2	-143,1	51,0	1,1	0,6
Ячмінь (озимий і ярий)	3438,5	3167,2	3040,9	2825,2	2872,8	-565,7	83,5	12,5	10,7
Кукурудза	4719,5	4883,1	4691,3	4122,7	4257,7	-461,8	90,2	17,2	15,9
Овес	311,5	243,2	247,2	212,5	210,0	-101,5	67,4	1,1	0,8
Соняшник	4889,8	4970,0	5256,5	5104,6	5904,5	1014,7	120,8	17,8	22,1
Цукрові буряки	446,3	279,8	331,0	237,4	292,4	-153,9	65,5	1,6	1,1
Соя	1470,7	1356,7	1805,8	2158,1	1846,3	375,6	125,5	5,4	6,9
Ріпак (озимий та ярий)	566,5	1008,9	881,6	682,4	456,0	-110,5	80,5	2,1	1,7
Картопля та овочі	2016,9	1920,9	1899,7	1822,9	1834,1	-182,8	90,9	7,3	6,8

* У даній таблиці і в усіх подальших розрахунках: без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, а також без частини зони проведення антитерористичної операції

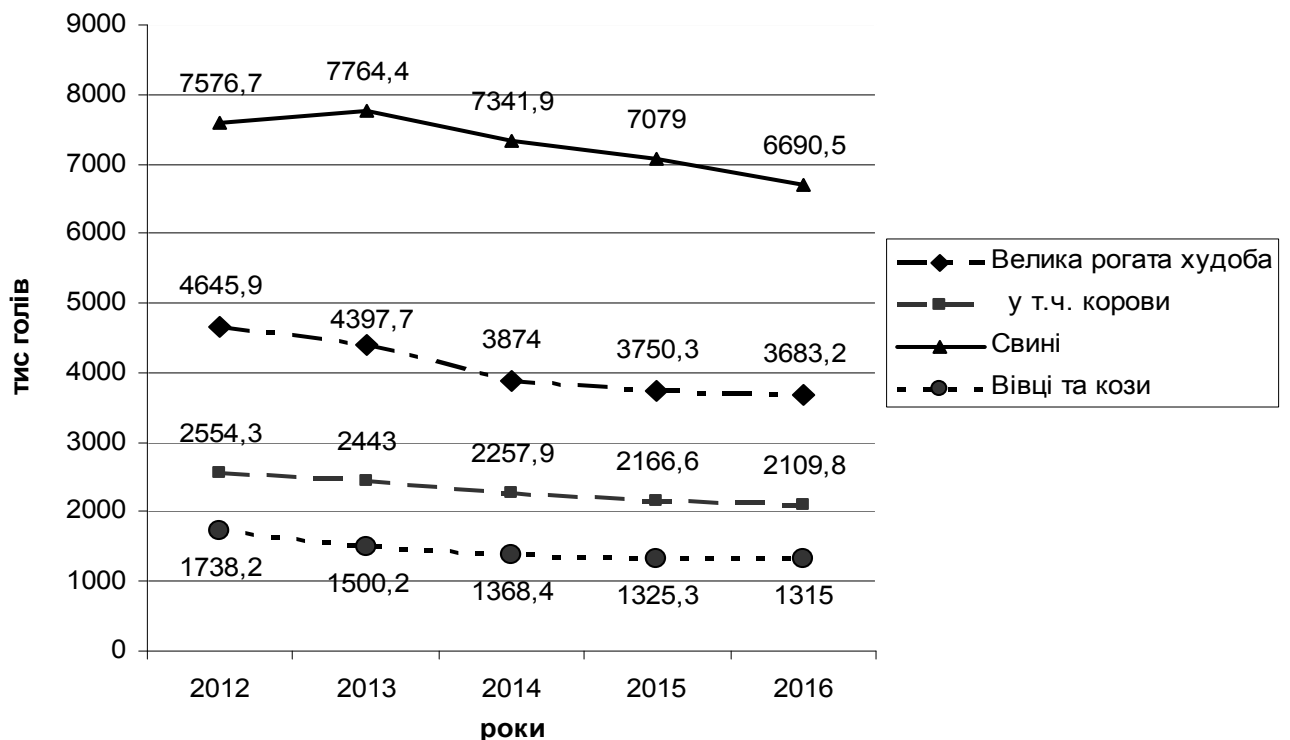

Рис. 1. Динаміка поголів'я худоби в усіх категоріях господарств України у 2012-2016 рр. [сформовано автором за даними Державної служби статистики України [4]]

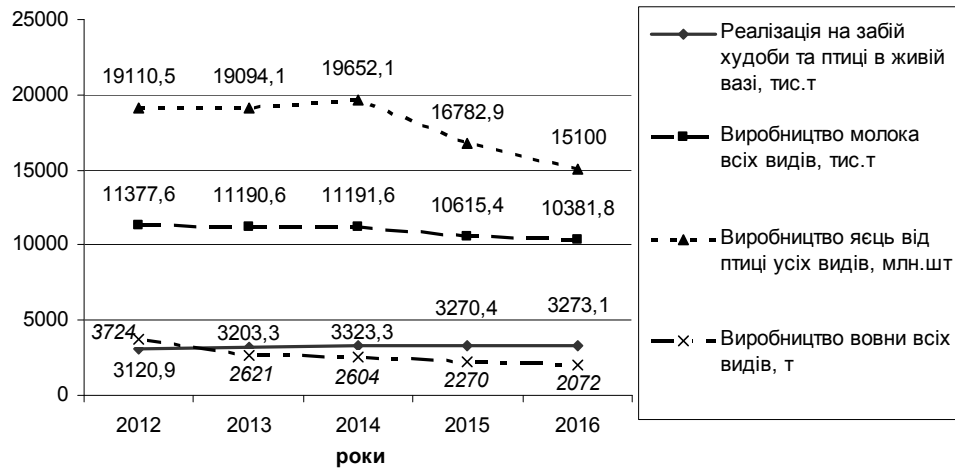

Рис. 2. Динаміка обсягів виробництва продукції тваринництва в усіх категоріях господарств України у 2012-2016 рр. [сформовано автором за даними Державної служби статистики України [4]]

Отже, проаналізовані дані свідчать про загрозливу тенденцію нарощування дисбалансу вітчизняного виробництва сільськогосподарської продукції, нехтуючи інтересами продовольчої безпеки. Наразі агропромислове виробництво України не в змозі забезпечити власне населення всіма основними продуктами харчування в межах раціональних норм споживання.

Будучи одним із найважливіших засобів гарантування безпечного існування суспільства, продовольча безпека є питанням не лише аграрного сектору, а набагато ширшою макроекономічною проблемою, пов'язаною з ефективністю переробного та промислового виробництва, рівнем і диференціацією доходів населення, інфляцією, безробіттям та іншими соціально-економічними аспектами [7]. Серед нагальних загроз продовольчій безпеці України слід виділити скорочення обсягу споживання населенням країни продуктів харчування, що обумовлене різким зростанням цін на внутрішньому ринку. В результаті проведеного аналізу макроекономічних показників щодо витрат і ресурсів домогосподарств України, оприлюднених Державною служби статистики, виявлено, що за останні п'ять років середньомісячне споживання в розрахунку на одну особу м'яса та м'ясопродуктів зменшилось на 13% з 5 кг до 4,4 кг, риби та рибопродуктів – на 29% з 1,7 кг до 1,2 кг, цукру – на 9% з 3,1 кг до 2,9 кг, картоплі – на 14% з 7,8 кг до 6,7 кг, овочів та баштанних – на 6% з 10,1 кг до 9,4 кг, фруктів та ягід – на 18% – з 3,7 кг до 3 кг, хлібу та хлібобулочних виробів – на 7% з 9,1 до 8,4 (рис. 3). Структура споживання варіюється між міським та сільським населенням. Наприклад, у 2016 р. сільські жителі споживали більше, ніж міські: картоплі – у 1,5 раза, хліба та хлібних продуктів – у 1,3 раза, цукру – у 1,2 раза [8].

Доступність продовольства обмежується платоспроможністю суспільства, що в свою чергу формує попит на продукцію. У зв'язку із низьким рівнем заробітних плат більшості працюючих, високим рівнем безробіття та неповної зайнятості, невідповідністю нинішніх цін із реальними доходами

населення посилюється загроза забезпеченню продовольчої безпеки України [9]. Спостерігається стала тенденція зростання частки споживчих витрат домогосподарств на харчові продукти та безалкогольні напої у структурі сукупних витрат з 50% у 2012 році до 53% у 2016 році (рис. 4). Вартість харчування однієї особи у 2016 році становила на добу в середньому 46 грн. проти 29 грн. у 2012 році. Отже, можемо зробити висновок, що індикатор економічної доступності продуктів харчування для українців знижується.

Одним із індикаторів продовольчої безпеки країни є показник достатності споживання продуктів харчування на особу на рік, який відображає співвідношення між фактичним споживанням того чи іншого продукту та його раціональною нормою, погодженою Міністерством охорони здоров'я. Оптимальною визнається ситуація, коли фактичне споживання продуктів у межах групи відповідає рекомендованій нормі [10]. Як свідчать дані Державної служби статистики України, протягом останніх років українське населення харчується одноманітно, причому енергетична цінність раціону забезпечується в основному вуглеводами та жирами за рахунок хліба і хлібопродуктів, картоплі, яєць та олії, що є свідченням незбалансованості харчування та намагання забезпечити власні енергетичні потреби за рахунок відносно економічно-доступніших продуктів. Обрахувавши показник споживання продуктів харчування на особу у 2016 році в Україні, слід зазначити, що лише споживання хліба та хлібобулочних виробів практично відповідає рекомендованій нормі. По решті ж видів продуктів (окрім олії та рослинних жирів всіх видів, коефіцієнт достатності споживання яких становить 1,38) спостерігається значно нижче фактичне споживання порівняно з раціональною нормою, зокрема: споживання м'яса і м'ясопродуктів складає 68% від рекомендованої МОЗ норми, молока і молокопродуктів – 62 %, яєць – 83%, риби і рибопродуктів – 72 %, цукру – 85%, картоплі – 62%, овочів та баштанних – 73%, фруктів ягід та винограду – 43% (табл. 2).

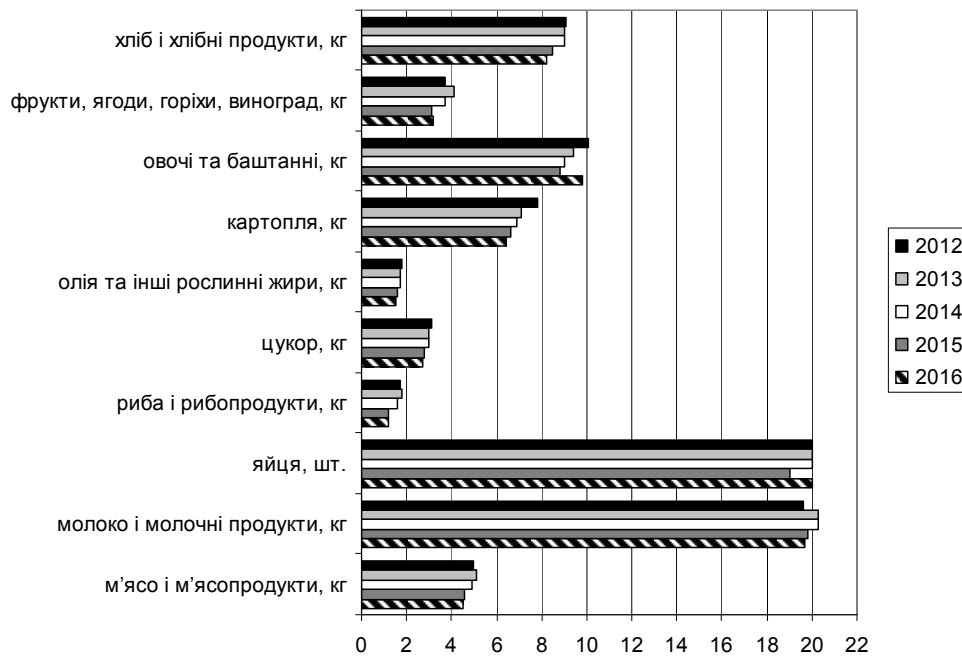

Рис. 3. Динаміка споживання продуктів харчування в домогосподарствах України в середньому за місяць у розрахунку на одну особу в 2012-2016 рр. [сформовано автором за даними Державної служби статистики України [4]]

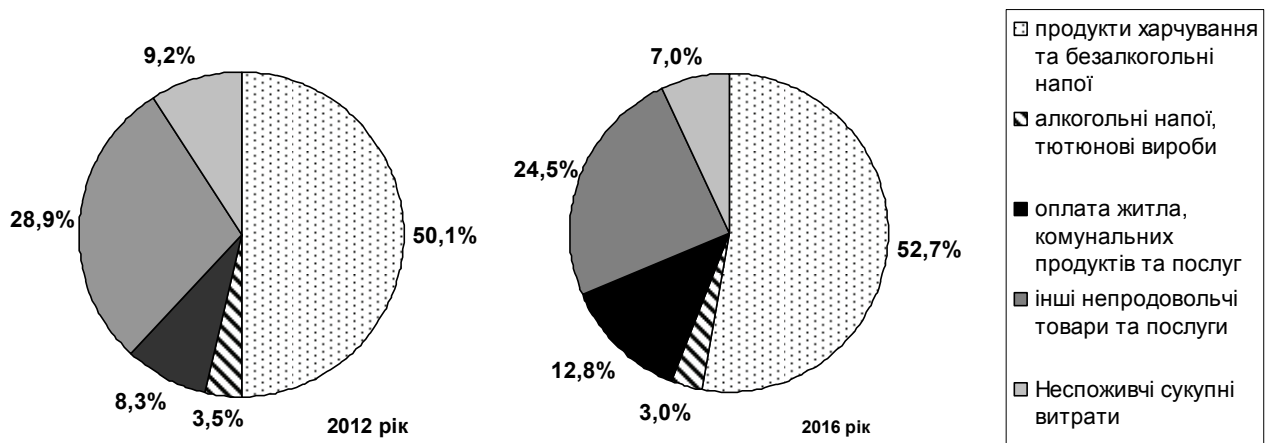

Рис. 4. Структура сукупних витрат населення України у 2012 та 2016 рр. [сформовано автором за даними Державної служби статистики України [4]]

Таблиця 2

Розрахунок індикатора достатності споживання продуктів харчування на одну особу за рік в Україні у 2012-2016 рр.

[розраховано автором за даними Державної служби статистики України [4]]

Види продуктів	Рациональна норма (розрахунки МОЗ України)	Індикатор достатності споживання продуктів харчування на одну особу за рік				
		2012	2013	2014	2015	2016
М'ясо і м'ясопродукти, кг	80	0,75	0,77	0,74	0,69	0,68
Молоко і молочні продукти, кг	380	0,62	0,64	0,64	0,63	0,62
Яйця, шт.	290	0,83	0,83	0,83	0,79	0,83
Риба і рибопродукти, кг	20	1,02	1,08	0,96	0,72	0,72
Цукор, кг	38	0,98	0,95	0,95	0,88	0,85
Олія та інші рослинні жири, кг	13	1,66	1,57	1,57	1,48	1,38
Картопля, кг	124	0,75	0,69	0,67	0,64	0,62
Овочі та баштанні, кг	161	0,75	0,70	0,67	0,66	0,73
Фрукти, ягоди, горіхи, виноград, кг	900	0,49	0,55	0,49	0,41	0,43
Хліб і хлібні продукти, кг	101	1,08	1,07	1,07	1,01	0,97

Потреби населення України у харчових продуктах забезпечуються переважно за рахунок вітчизняного виробництва, про що свідчать показники імпортозалежності за групами продовольства (табл. 3). Імпортозалежність характеризує продовольчу незалежність за окремими продуктами і є важливим індикатором рівня продовольчої безпеки, та визначається як співвідношення між обсягом імпорту окремого продукту в натуральному виразі та ємністю його внутрішнього ринку. В свою чергу, ємність внутрішнього ринку окремих продуктів відстежується в динаміці та визначається у натуральному виразі як добуток споживання певного продукту та середньорічної чисельності населення [11]. В зв'язку із відсутністю на час здійснення дослідження остаточних статистичних даних щодо фізичних обсягів імпорту у 2016 році, здійснимо аналіз попередніх років. Як видно з розрахунків, найбільш

вразливими позиціями щодо імпортозалежності є такі групи товарів, як: риба і рибопродукти; олія та інші рослинні жири; фрукти, ягоди, горіхи та виноград. Частка імпорту цих продуктів у загальному споживанні у 2015 році становила відповідно 64,5%, 30,5% та 27,0% при 30-ти відсотковому граничному критерії цього індикатора. Проте, ці високі значення мають об'єктивні пояснення, оскільки майже 90% імпорту риби – це морська риба, яка виключно населяє води економічних зон інших країн, 70% імпорту плодово-ягідної продукції становлять екзотичні фрукти, які не вирощуються в Україні, але користуються попитом, а імпорт рослинної олії майже повністю стосується її тропічних видів, які не виробляються в Україні, але широко використовуються вітчизняними підприємствами у виробництві харчових продуктів та непродовольчих товарів.

Таблиця 3

Розрахунок імпортозалежності України за групами продовольства у 2014-2015 рр., тис. т.

[розраховано автором за даними Державної служби статистики України [4]]

Види продуктів	Імпорт продукції в перерахунку на основний продукт		Ємність внутрішнього ринку		Імпортозалежність, %		
	2014	2015	2014	2015	2014	2015	+/- 2015 до 2014
М'ясо і м'ясопродукти	201	158	2325,4	2178,7	8,6	7,3	-1,3
Молоко і молочні продукти	357	78	9581,1	8995,0	3,7	0,9	-2,8
Яйця, млн. шт.	121	190	13344,7	12014,8	0,9	1,6	0,7
Риба і рибопродукти	361	237	479,4	367,2	75,3	64,5	-10,8
Цукор	7	4	1559,1	1527,6	0,4	0,3	-0,1
Олія та інші рослинні жири	223	160	561,2	525,1	39,7	30,5	-9,2
Картопля	40	17	6061,3	5891,5	0,7	0,3	-0,4
Овочі та баштанні	225	95	7019,1	6889,8	3,2	1,4	-1,8
Фрукти, ягоди, горіхи, виноград	856	588	2248,6	2178,9	38,1	27,0	-11,1
Хліб і хлібні продукти	130	190	4667,7	4422,8	2,8	4,3	1,5

Окрім проаналізованих проблем, існує ряд інших реальних внутрішніх та зовнішніх загроз продовольчій безпеці України, серед яких зниження якості продуктів харчування, що обумовлено, з одного боку, намаганням виробників здешевити свій продукт в умовах інфляційних процесів та падіння платоспроможності населення, а з іншого – недосконалістю законодавчого поля та системи сертифікації, неузгодженістю стандартів якості та безпеки; нерозвиненість транспортної інфраструктури, що знижує доступність до віддалених, особливо в сільській місцевості, районів та їхнього безперервного забезпечення основними видами продовольства; високий ступінь тінізації економіки, контрабанда продовольства, яка несе загрозу не тільки національній економіці, а й здоров'ю людей; недостатня конкурентоспроможність вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції, зношеність матеріально-технічної бази, низький рівень інвестиційної та інноваційної активності підприємств; недосконалість фінансово-податкова політика уряду та ін. Наявність ризиків та загроз продовольчій безпеці України підтверджують і дані FAO

(Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН), яка щорічно здійснює оцінку продовольчої безпеки країн світу та формує їхній рейтинг за рядом критеріїв фізичної, фінансової доступності, якості та безпеки продуктів харчування. За результатами такого дослідження у 2016 році Україна зайняла 63 місце серед 109 країн із Глобальним індексом продовольчої безпеки у 55,2 бала за 100-бальною шкалою. Причому у 2015 році Україна посіла 59 місце (56,1 бала), у 2014 – 53 місце (57,7 бала), у 2013 році – 51 місце (57,5 бала), а в 2012 р. – 52 місце (56,7 бала) [11]. Як бачимо, рейтинг України з кожним роком погіршується. Слабкими сторонами визнано політичну нестабільність, високий рівень корупції, низький рівень ВВП, що припадає на душу населення, а також недостатність державних витрат на проведення наукових-дослідних робіт в сільському господарстві.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного економічного дослідження можна зробити висновки, що для вирішення зазначених проблем та протидії загрозам продовольчій безпеці необхідно окреслити та

впровадити ряд превентивних заходів державної політики, зокрема: забезпечення збалансованості та ефективності внутрішнього аграрного ринку та його цінового регулювання; сприяння підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників та захисту їх інтересів на внутрішньому та зовнішньому ринках; цільове спрямування коштів від реалізації сільськогосподарської продукції на розвиток аграрного сектору, зокрема його матеріально-технічної бази; модернізація інфраструктури постачання; врегулювання земельних питань, завершення формування системи стандартизації та сертифікації продукції; підвищення рівня доходів населення (зокрема, шляхом створення нових робочих місць, підтримки малого та середнього бізнесу, субсидювання, розширення програм харчування для дітей), що сприятиме досягненню раціональних норм споживання; пропагування серед споживачів принципів здорового харчування тощо. Отже, забезпечення належного рівня продовольчої безпеки вимагає комплексного підходу до розробки і впровадження на загальнодержавному, регіональних та локальних (місцевих та сільських) рівнях ефективного механізму, який включатиме заходи організаційно-економічного, нормативно-правового, матеріально-технічного, соціального та інформаційного характеру.

Список використаних джерел

1. Національна доктрина продовольчої безпеки України (проект). / П.Т. Саблук, Г.М. Калетнік, С.М. Кваша та ін. // Економіка АПК. – 2011. – № 8. – С. 3 – 11.
2. Посівні площі сільськогосподарських культур під урожай 2016 року / Статистичний бюлетень. – Київ: Державна служба статистики України. – 2016. – 53 с.
3. Посівні площі сільськогосподарських культур під урожай 2012 року / Статистичний бюлетень. – Київ: Державна служба статистики України. – 2012. – 53 с.
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Виробництво продукції тваринництва у 2016 році / Статистичний бюлетень. – Київ: Державна служба статистики України. – 2016. – 98 с.
6. Стан тваринництва в Україні у 2012 році / Статистичний бюлетень. – Київ: Державна служба статистики України. – 2012. – 129 с.
7. Котвицька Н.М. Продовольча безпека як фактор стабільного розвитку України / Н.М. Котвицька // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2015. – Вип. 10. – Ч. 3. – С. 18 – 21.
8. Споживання продуктів харчування в домогосподарствах / Державна служба статистики України. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
9. Бабич М.М. Проблеми забезпечення продовольчої безпеки України / М.М. Бабич // Агросвіт. – 2017. - № 3. – С. 32-39.
10. Огляд продовольчої безпеки України у 2014 році та блиц-оцінка на 2015 рік. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://edclub.com.ua/sites/default/files/files/food_security_2014.pdf
11. Калетнік Г.М. Методичні підходи до оцінки та аналізу індикаторів продовольчої безпеки України / Г.М. Калетнік, О.В. Дармограй // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. – 2016. - № 6. – С. 7 – 20.
12. Полторак А.С. Комплексна оцінка стану продовольчої безпеки України / А.С. Полторак. // Економічний часопис – XXI. – 2015. - № 7-8 (2). – С. 15-18.

МУСАЕВ

Шахин Тофик оглы
bayramove@i.ua

УДК 339.9.061(100)

РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ НЕФТЯНОЙ СТРАТЕГИИ В РАЗВИТИИ
ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ АЗЕРБАЙДЖАНАTHE ROLE AND IMPORTANCE OF THE OIL STRATEGY IN THE
DEVELOPMENT OF FOREIGN ECONOMIC RELATIONS OF
AZERBAIJANаспирант, Азербайджанский
Университет Кооперации

В статье раскрыты истоки развития и формирования внешнеэкономических отношений Азербайджана, указаны основные направления и задачи государственной политики в годы независимости. Проанализирована роль новой нефтяной стратегии в развитии внешнеэкономических отношений Азербайджана, определено ее влияние на социально-экономическое развитие республики и возможности притока иностранных инвестиций в страну. На основе статистических данных Государственного комитета статистики Азербайджана проанализированы объем, структура, география и тенденции инвестиций, вложенных в экономику и нефтегазовый сектор республики. В статье раскрыты состояние и перспективы экспорта природного газа из Азербайджана, указана роль Трансанатолийского трубопровода (TANAP) и Трансадриатического трубопровода (TAP) в развитии Южного газового коридора.

The given article considers the origins of the development and formation of the external economic relations of Azerbaijan, indicates the main directions and tasks of the state policy in the years of independence. The article also contains the role of the new oil strategy in the development of the external economic relations of Azerbaijan and its impact on the socio-economic development of the country and the possibility of an inflow of foreign investment into the country. Volume, structure and geography of investment contributed in the economy of the oil and gas sector of the republic are analyzed according to the basis of statistical data of the State Statistics Committee of Azerbaijan. The article considers the status and prospects of natural gas exports from Azerbaijan, indicates the role of Trans-Anatolian Pipeline (TAPL) and Trans Adriatic Pipeline (TAP) in the development of the Southern Gas Corridor.

Ключевые слова: нефтяная стратегия, внешнеэкономические отношения, вложение инвестиций, экспорт

Keywords: oil strategy, foreign economic relations, contribution of investment, export

ВВЕДЕНИЕ

Формирование в Азербайджане демократического общества, системы прозрачных общественных отношений было главным направлением государственной политики в годы независимости. Политический плюрализм занял свое место в стране, как необходимая основа общественного прогресса.

В условиях расширяющихся внешнеэкономических связей (ВЭС) выбор и разработка собственной внешнеэкономической стратегии приобретают особое значение для небольших стран, в жизни которых внешнеэкономические связи играют более весомую роль, чем больших, а такой страной является и Азербайджан.

Фундаментом ВЭС в Азербайджане является Нефтяная Стратегия. Благодаря этой стратегии

открылись новые возможности притока иностранных инвестиций, что способствовало социально-экономическому развитию страны. Нефтегазовая промышленность, являясь древней и традиционной отраслью, выступает базовым сектором экономики, фактором экономической устойчивости и роста благосостояния. Наличие значительных нефтяных и газовых ресурсов, сравнительно быстрые темпы разработки нефтяных месторождений в Азербайджане, относительно низкие затраты на добычу, высокие качественные параметры азербайджанской нефти и расположение республики вблизи от основных мировых потребителей энергоресурсов привлекали внимание развитых стран мира к Азербайджану, превратили Каспийский регион в один из самых важных геостратегических центров мира. Разработка и успешное осуществление

нефтяной стратегии обеспечили ускоренный выход Азербайджана на мировой рынок энергоносителей.

Вопросам развития внешнеэкономических связей посвящены результаты исследований многих ученых-экономистов. В то же время различные аспекты влияния нефтяной стратегии на развитие внешнеэкономических связей Азербайджана нуждаются в дополнительном исследовании.

ЦЕЛЬ ИССЛЕДОВАНИЯ

Целью данной статьи является исследование роли и значения нефтяной стратегии в развитии внешнеэкономических связей Азербайджана.

МЕТОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ

В процессе исследования и подготовки данной статьи использовались следующие методы: исторический (при исследовании ретроспективных аспектов развития внешнеэкономических связей Азербайджана), абстрактно-логический (позволил определить роль нефтяной стратегии в развитии ВЭС) и другие.

РЕЗУЛЬТАТЫ

Правовой основой внешнеэкономических отношений (ВЭО) Азербайджана являются законы: «О защите иностранных инвестиций», «Об инвестиционной деятельности», «О приватизации государственных имуществ», «О предпринимательской деятельности», Решение Правительства о либерализации цен и внешнеэкономической деятельности, а также заключенные контракты с зарубежными нефтяными компаниями об освоении нефтяных и газовых месторождений на азербайджанском секторе Каспия.

В соответствии с Законом «О защите иностранных инвестиций» инвесторы на территории Азербайджана могут осуществлять инвестиции следующим образом:

- долевого участия в предприятиях, организациях, создаваемых совместно с юридическими лицами и гражданами Азербайджанской Республики;
- создания предприятий, полностью принадлежащих иностранным инвесторам;
- приобретения предприятий, имущественных комплексов, зданий, сооружений, долей участия в предприятиях, акций, облигаций и других ценных бумаг, а также иного имущества, которое в соответствии с законодательством Азербайджанской Республики может принадлежать иностранным инвесторам;
- приобретения прав пользования землей и другими природными ресурсами, а также иных имущественных прав;
- заключения договоров с юридическими лицами и гражданами Азербайджанской Республики, предусматривающие иные формы осуществления иностранных инвестиций.

В соответствии с Законом инвестициям, вкладываемым в экономику Республики, предоставляются государственные гарантии. В случае, если последующее законодательство Азербайджанской Республики ухудшает условия инвестирования, то к иностранным инвестициям в течение 10 лет применяется законодательство, действовавшее на

момент осуществления инвестиций. Изменения в законодательстве, произошедшие за последние годы, укрепление политической стабильности в стране способствовали росту иностранных капиталовложений в экономику Азербайджана [1].

Истоки развития внешнеэкономических отношений. В политической и экономической жизни Азербайджана внешнеэкономическая деятельность (ВЭД) всегда находилась в центре внимания. Азербайджан внес свою лепту в мирохозяйственную систему еще в XIX веке в области промышленности, так как она обладает богатыми традициями.

Так, в 1848 году именно в Баку впервые в мире нефть была добыта промышленным методом, тем самым началась индустриализация в Азербайджане. Кроме того, впервые в мире нефтеперерабатывающий завод и нефтяной танкер также были созданы в Азербайджане. В 1900 году Азербайджан был лидером в мире по добыче нефти. Во время Второй Мировой Войны Азербайджан обеспечивал более 70 % нефти и продукции нефтепереработки СССР. Начиная со второй половины XIX века в торговых отношениях Азербайджана с союзными республиками было положительное сальдо в размере 16 %, а в торговых отношениях с другими странами – отрицательное сальдо в размере 7 % от ВВП [2]. В этот период более 95 % продукции, экспортируемой Азербайджаном в республики б. СССР, составляли сельскохозяйственная продукция, нефтепромышленное оборудование, продукция ткачества, электрические моторы, холодильники, бытовые кондиционеры и другие. Кроме этого продукция нефтяного машиностроения, производимая в Азербайджане, через Союзвнешторг отправлялись и в страны Дальнего Зарубежья в постсоветском пространстве [4].

Роль нефтяной стратегии в развитии ВЭО. Значение нефтегазового сектора в экономике республики способствовало разработке нефтяной стратегии под руководством Общенационального лидера Гейдара Алиева, максимально отвечающей национальным интересам Азербайджана. Для устранения кризиса, произошедшего в первые годы независимости, были разработаны антикризисные мероприятия и их успешное осуществление в кратчайшие сроки привело к установлению политической и экономической стабильности в стране и, начиная с 1997 года, – к увеличению ВВП. В стране созданы институты рыночной экономики, заложено начало таких проектов, как «Азери-Чыраг-Гюнешли», «Шахдениз», «Баку-Тбилиси-Джейхан», «Баку-Супса», «Баку-Тбилиси-Эрзурум», ТРАСЕКА и другие.

В результате успешной реализации этих проектов Азербайджан из импортера природного газа и электроэнергии превратился в их экспортера и стал надежным партнером Европы в обеспечении ее энергобезопасности. Электрическая мощность электростанций повысилась на более, чем 50 %, расширилась деятельность традиционных сфер производства, были созданы новые производственные сферы. За последние 10 лет промышленное производство в республике увеличилось почти в 3

раза, производство строительных материалов – в 2,5 раза, электрооборудования и продукции металлургической промышленности по 2,2 раза. Все это было обеспечено благодаря притоку инвестиций в экономику страны. По данным ГКС республики в течение 1995-2014 гг. в экономику страны было направлено 199,7 млрд. долл. инвестиций, из которых 95,5 млрд. долл. или 47,8 % составляли иностранные инвестиции. Из общего объема иностранных инвестиций 52,5 млрд. долл. или 55% было вложено в нефтяной сектор. За указанный период, со стороны иностранных и совместных предприятий на различные экономические сферы республики

израсходовано 8,7 млрд. долл. инвестиций. Наряду с этим, иностранные фирмы выделили финансовые кредиты в сумме 24,0 млрд. долл. для строительства объектов социальной инфраструктуры, агропромышленного комплекса, финансирования инвестиционных проектов предпринимателей.

Начиная с 2004 года объем внутренних инвестиций, направленных в экономику республики, имеет тенденцию роста и за 1995-2014 гг. их совокупный объем составил 104,2 млрд. долл. или 52,2% от общей суммы инвестиций, вложенных в экономику республики (табл. 1).

Таблица 1

Объем инвестиций, вложенных в экономику Азербайджана (млн долл.)*

Годы	Общий объем инвестиций	из них:		Инвестиции иностран-ных и совместных фирм	Внутрен-ние инвестиции	Иностран-ные финансовые кредиты
		Иностранные инвестиции	Инвестиции, направленные в нефтяной сектор			
1995	544,1	375,1	139,8	14,9	169,0	220,4
1996	932,1	620,5	416,2	102,8	311,6	101,5
1997	1694,5	1307,3	780,1	330,9	387,2	196,3
1998	1932,2	1472,0	891,8	460,2	460,2	120,0
1999	1571,0	1091,1	544,5	210,4	479,9	336,2
2000	1441,4	927,0	546,1	118,0	514,4	262,9
2001	1561,8	1091,8	820,5	79,3	470,0	192,0
2002	2796,6	2234,9	1966,3	45,6	561,7	223,0
2003	4326,3	3371,0	2972,4	45,4	955,3	238,3
2004	5922,8	4575,5	4088,1	104,2	1347,3	293,0
2005	7118,5	4893,2	3799,9	230,5	2225,3	698,4
2006	8300,4	5052,8	3422,3	368,4	3247,6	983,5
2007	12066,1	6674,3	4003,3	439,1	5391,8	1576,6
2008	16222,0	6847,4	3350,7	494,1	9374,6	2357,9
2009	13033,5	5468,6	2412,7	624,4	7564,9	1438,3
2010	17591,4	8247,8	2955,3	659,6	9343,6	3405,9
2011	21588,9	8673,9	3407,8	886,0	12915,0	3692,5
2012	25777,8	10314,0	4287,8	1094,5	15463,8	3135,5
2013	27340,0	10540,9	4935,2	1041,0	16799,1	2655,8
2014	27907,5	11697,7	6730,7	1318,5	16209,8	1880,6
Всего за 1995-2014 гг.	199668,9	95476,8	52471,5	8667,8	104192,1	24008,6

* Таблица составлена на основе статсборника ГКС «Статистические показатели Азербайджана» за 1996-2015 гг.

Как уже было отмечено, объем иностранных инвестиций, вложенных в экономику страны, начиная с 1997 года, имеет тенденцию роста. В этом процессе активно участвуют ведущие фирмы развитых и развивающихся стран. Анализ показал, что в 2005-2010 гг. объем таких инвестиций увеличился на 168,6 %, из них финансовые кредиты – в 4,9 раз. За эти годы объем прямых инвестиций уменьшился на 10,3

%. В последующие годы, т.е. в 2010-2014 гг. объем иностранных инвестиций, направленных в экономику республики, увеличился на 141,8 %, в том числе прямых инвестиций – в 2,2 раза, а инвестиций в нефтяной сектор – в 2,3 раза. За сопоставимый период со стороны иностранных и совместных предприятий объем вложенных инвестиций в основном имел тенденцию роста и в первый

рассматриваемый период они увеличились в 2,9 раз, а во второй – почти в 2 раза. Среди этих предприятий турецкие компании возглавляют компании других стран. На втором месте находятся нефтяные компании Великобритании, а на третьем месте – Нидерланды, далее США, Германия, ОАЭ и т.д. (табл. 2).

Экспорт природного газа. Азербайджан обладает богатыми запасами газа, которые превышают 2,5 трлн. м³. Помимо «Шахдениз», разработка таких месторождений, как глубоководная часть «Азери-Чираг-Гюнешли», «Апшерон», «Умид», «Шафаг-Асиман» и другие значительно увеличат экспорт азербайджанского газа. После сдачи в эксплуатацию газопровода «Баку-Тбилиси-Эрзурум» Азербайджан стал позиционировать себя в мире как газовая страна.

Эксплуатацию этого газопровода заложила основу Южного газового коридора и после этого началась работа над другим крупным проектом.

Инвестирование около 40 млрд. долл. США в создание инфраструктуры на втором этапе разработки месторождения «Шахдениз» будет способствовать вложению крупных инвестиций не только в Азербайджан, но и в Грузию и в Турцию. В настоящее время примерно 5 % транспортируемого через Грузию газа потребляется этой страной. Со сдачей в эксплуатацию Трансанатолийского трубопровода (TANAP) и Транскавказского трубопровода (TAP) объем перекачиваемого газа значительно увеличится и Грузия получит возможность приобретать больше газа.

Таблица 2

Объем и структура иностранных инвестиций, вложенных в экономику Азербайджана (млн долл. США) [6]

Виды и страны	годы						Темп роста, в %-ах	
	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2010 к 2005 году	2014 к 2010 году
Всего инвестиций	4893,2	8247,8	8673,9	10314,0	10540,9	11697,7	168,6	141,8
Из них: Финансовые кредиты	698,4	3405,9	3692,5	3135,5	2655,8	1880,6	в 4,9 раз	55,2
Прямые инвестиции, в т.ч.	4030,4	3614,9	4293,8	5382,3	5976,2	8049,2	89,7	в 2,2 раза
В нефтяной сектор	3799,9	2955,3	3407,8	4287,8	4935,2	6730,7	77,8	в 2,3 раза
Инвестиции иностранных и совместных предприятий, из них:	230,5	659,6	886,0	1094,5	1041,0	1318,5	в 2,9 раз	199,9
Турция	96,2	147,5	89,1	185,9	401,3	481,4	153,3	326,4
Нидерланды	1,2	163,5	173,3	186,4	141,6	103,8	в 136,3 раза	63,5
США	24,8	40,0	73,8	92,5	24,4	89,3	161,3	в 2,2 раза
Иран	1,2	3,2	11,2	-	-	40,5	в 2,7 раз	в 12,7 раз
Германия	21,5	17,0	32,5	45,6	15,1	51,0	79,1	в 3 раза
Россия	5,1	11,7	35,0	21,8	36,1	13,6	в 2,3 раза	116,2
Великобритания	39,5	144,0	148,8	149,3	136,0	153,5	в 3,6 раза	106,6
Объединенные Арабские Эмираты	5,7	30,3	75,3	92,4	109,3	90,2	в 5,3 раза	в 2,98 раз
Швейцария	-	11,7	26,7	79,4	18,2	18,9	-	161,5
Италия	4,6	10,3	-	22,1	21,3	21,2	в 2,2 раза	в 2,1 раза
Франция	2,6	6,2	14,3	14,4	6,1	7,2	в 2,4 раза	116,1
Норвегия	-	3,6	6,9	-	-	-	-	-
Япония	-	1,4	2,5	5,4	3,0	2,9	-	в 2,1 раза
Другие страны	28,1	79,5	196,6	199,7	128,6	245,6	в 2,8 раз	в 3,1 раза
Нефтяной бонус	1,0	2,0	19,9	2,0	2,4	17,0	в 2 раза	в 8,5 раз
Другие инвестиции	163,4	1225,0	667,7	1794,2	1906,5	1750,9	в 7,5 раз	142,9

В результате реализации проектов TANAP и TAP Турция в год получит дополнительно 6 млрд., а в целом 12,6 млрд. м³ газа, Греция, Албания и Италия – 10 млрд. м³ азербайджанского газа [9, С.19]. Вместе с тем, увеличение годовой способности перекачки Южнокавказского трубопровода с имеющихся 8 млрд. м³ до 24 млрд. м³ и планирование максима-

льного объема перекачки до 60 млрд. м³ – является одним из основных элементов этой политики.

Экспорт инвестиций Азербайджана. В рамках нефтяной стратегии Азербайджан вкладывает инвестиции в зарубежные страны для строительства других промышленных предприятий и объектов социальной инфраструктуры. Среди них следует отметить строительство нового нефтеперера-

батывающего завода SOCAR в Турции. Фундамент этого завода был заложен в 2011 году, сам проект оценивается в 5,7 млрд. евро. Общая мощность завода составит 10 млн. тон в год. Производимые на заводе нефтепродукты будут направлены на удовлетворение потребностей концерна Petkim, входящего в структуру SOCAR, которая является крупнейшей турецкой нефтехимической компанией. В мае 2014 года Petkim подписала с компанией SOCAR Turkey Energy, которая строит новый НПЗ STAR в Измире, контракт на покупку сырья с НПЗ. Данный контракт заключен сроком на 20 лет. Согласно достигнутой договоренности, Petkim будет ежегодно закупать у НПЗ STAR 270 тыс. тонн смешанного ксилола и 1,6 млн. тонн нефти [7]. Общая стоимость строительства завода НПЗ STAR в Турции превышает 5 млрд. долл. На заводе планируется осуществлять переработку таких сортов нефти, как Azeri Light, Kerkuk, Urals. Наряду с нефтью, на новом НПЗ будет производится дизельное топливо с ультранизким содержанием серы в объеме 5,95 млн. тонн, авиационный керосин – 500 тыс. тонн, реформат – 500 тыс. тонн, нефтяной кокс – 630 тыс. тонн, сжиженный газ – 240 тыс. тонн, смешанный ксилол – 415 тыс. тонн, олефиновый сжиженный газ – 75 тыс. тонн, а также 145 тыс. тонн серы. НПЗ не будет производить бензин и мазут [10].

Для расширения внешнеэкономической деятельности SOCAR потратила на приобретение АЗС за рубежом более 600 млн. долл. Она владеет АЗС в Грузии, Украине, Румынии, Швейцарии и др. странах. В рамках этой деятельности республики особое место занимает строительство железной дороги Баку-Тбилиси-Карс (БТК). На начало 2016 года из Государственного Нефтяного Фонда Азербайджанской Республики выделено на строительство этой дороги 590 млн. долл. средств. Для строительства грузинского участка этой дороги Азербайджан по минимальной процентной ставке выделил кредит Грузии в сумме 202 млн. долл. БТК возродит исторический маршрут «Великого Шелкового Пути» и соединит железнодорожные сети Азербайджана, Грузии и Турции [8].

Общая протяженность БТК 826 км. На начальном этапе пропускная способность составит 1 млн. пассажиров и 6,5 млн. тонн грузов в год. В будущем эти показатели могут быть увеличены до 3 млн. пассажиров и 20 млн. тонн грузов в год. После введения в эксплуатацию БТК ожидается увеличение взаимной торговли между тремя странами до 10 млрд. долл. в год.

Таким образом, роль Азербайджана в регионе так велика, что без учета его интересов не может быть выдвинута ни одна инициатива. В осуществлении международных и региональных проектов координационная работа со странами-партнерами проводится на высоком уровне, что и способствует развитию внешнеторговых отношений.

ВЫВОДЫ

Подводя итоги вышесказанному, следует подчеркнуть, что успешное осуществление «Нефтяной Стратегии» стало реальностью для республики и в дальнейшем будет возможно:

- обеспечение ускоренного выхода Азербайджана на мировой рынок энергоносителей путем привлечения инвестиций международных нефтяных компаний;
- создание дополнительной системы трубопроводов с целью свободного и ускоренного выхода нефти и газа прикаспийских стран на мировой рынок;
- накопление доходов от реализации и транспортировки нефти и газа для будущих поколений и их использование на важные социальные проблемы страны;
- обеспечение притока передовой зарубежной техники и технологий, современной формы и методов менеджмента.

В результате всего этого Азербайджан станет важным поставщиком углеводородов на мировой рынок и появится возможность привлечения инвестиций в ненефтяные отрасли, в частности в обрабатывающую промышленность.

Список использованных источников

1. Закон Азербайджанской Республики «О защите иностранных инвестиций» // Бюллетень бизнесмена. – 2005. – №12. – 6 с.
2. Гаджиев Ш.Г. Азербайджан на пути к мировому сообществу: стратегия внешнеэкономического развития/Ш.Г. Гаджиев. – Киев: «Express», 2000. – 504 с.
3. Дегтярева О.И. Управление внешнеэкономической деятельностью/О.И. Дегтярева и др. – Москва: ИНФРА-М, 2014. – 352 с.
4. Материалы торжественной церемонии, посвященной 20-летию «Контракта века» и закладки фундамента Южного газового коридора //Бакинский рабочий. – 2014. – 23 сентября
5. Статистические показатели Азербайджана: Статистические сборники за 1996-2015 г.
6. Статистические показатели Азербайджана. – Баку, 2015. – С. 407
7. Petkim к 2023 году нарастит производственную мощность почти вдвое http://www.mrcplast.ru/news-news_open-294043.html
8. Золотой резерв нефтегаза [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://gr.neftegaz.ru/ru/content/science/374>
9. Ибрагимова Н. Состояние и перспективы развития бизнес-деятельности в нефтяной промышленности Азербайджана / Н. Ибрагимова // Економіст. – 2016. – №10. – С.17-23.
10. Socar выделил средства на строительство НПЗ в Турции [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://minval.az/news/28689>

Аудиторська фірма «Аналітик» пропонує аутсорсинг бухгалтерських послуг!

Аутсорсинг бухгалтерського обліку — це передача ведення бухгалтерського обліку сторонній фірмі.

Які ж переваги аутсорсингу бухгалтерських послуг?**1. Значна (!) економія коштів на ведення бухобліку:**

- економія за бухгалтерські послуги, за які **Ви нам платитимете принаймні на 1000 гривень менше, ніж штатному бухгалтеру;**
- економія на програмне забезпечення (1С, Медок, Ліга Закон тощо);
- економія на утримання офісу, комп'ютерної техніки.

2. Відтепер податкові та інші інспекції — це наші проблеми!

Ми беремо на себе повну матеріальну відповідальність за якість наданих бухгалтерських послуг, включаючи можливі санкції.

3. З нами Ви можете забути про головний біль з постійними пошуками бухгалтера, який у будь-який час може піти від Вас на іншу роботу.**4. Ми не йдемо у відпустку та не беремо лікарняний. Наша фірма справді гарантує безперервне та якісне ведення бухгалтерського обліку.**

І нарешті — з нами Ви не тільки отримаєте якісні бухгалтерські послуги. За додатковою домовленістю ми забезпечимо Вас необхідними податковими, юридичними консультаціями, аудиторськими послугами різного характеру.

Все що Вам потрібно — це:

- періодично передавати нам первинну бухгалтерську документацію;
- щомісячно отримувати від нас інформацію про податки та інші обов'язкові платежі;
- укласти із нами договір.

Зробіть вибір, вигідний для Вас!

(044)278-05-88

(097)178-90-89

(066)178-20-42

www.af-analitik.com.ua